

Toevlugt of heylsame remedien voor alderhande siektens en accidenten die de paerden soude kunnen overkoomen

<https://hdl.handle.net/1874/34274>

Toevlugt of Heylsame Remedien
voor alderhande

SIEKTENS en ACCIDENTEN
DIE DE

PAERDEN

Soude kunnen overkoomen.

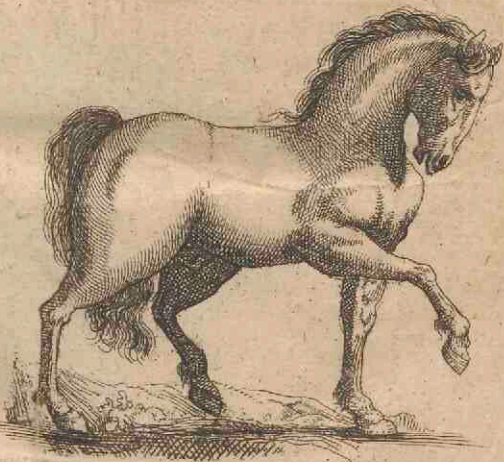
By een vergadert in de tijd van 40 jaren, door

PIETER ALMANUS van COER,

Mr. Hoef-smit in 's Gravenhage.

Mitsgaders een kleyn Tractaetje van
Medicijnen voor

KOE-BEESTEN.

In 's Gravenhage, gedrukt voor den Autheur,
By LEVYN van DYCK, Boekdrukker by de
Luyterse Kerk, 1688. Met Privilegie.

PREVILEGIE.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen SALUT: DOEN TE WETEN, dat wy Geconsenteert, Geaccordeert, ende Geoëtroyeert hebben; gelijk wy Consenteeren, Accordeeren ende Oëtroyeeren by desen, aan Pr. ALMANUS van COUR, Hoef-smit wonende alhier in den Hage, omme voor den tijd van Vyftien naastkomende ende agter een volgende Jaaren, met seclusie van allen anderen, binnen dese Geunieerde Provinciën, Landschappen, Steden ende Leden van dien, te mogen doen Drucken, Venten ende verkoopen seker Boeck, Geintituleert, *Toevlucht ofte heyljame Remedien, voor allerhande siekten die een Paard soude kunnen overkomen*, hebbende agter aan een kleyn Tractaatje wegens de *Koebestien*, verbiedende allen ende eenen ygelijken, Ingesetenen van de voorz: Vereenigde Nederlanden, Landschappen, Steden ende Leeden van dien, binnen den voorz: tyd vyftien naastkomende Jaaren 't voorz: Boeck in 't geheel ofte ten deele na te Drucken, doen na Drucken, uytgeven ende verkoopen, ofte elders so nagedrukt, binnen d' opgemelde Landen te brengen om verkogt te werden, op de verbeurte van alle de nagedruckte Exemplaren, ende daar en boven van een somme van drie Honderd Gulden, t' appliceeren daar van een derden deel ten behoeve van den Officier die de Calange doen sal, het tweede derden deel ten behoeve van den Armen, ende het reſteerende derden deel ten behoeve van den voorn: PIETER ALMANUS van COUR, behoudelyck nochtans, dat den selven PIETER van COUR gehouden sal sijn op desen onsen Oëtroye te versoeken,

ken , oock t' obtinceren attache van die Provincie ,
ofte Provincien , daar hy 't voorfz: Boeck fal wil-
len doen Drucken , Venten , ende verkoopen.

Gedaan ter vergaderinge vande Hooggemelde Stat-
ten Generaal ; Inden Hage den Dertienden No-
vember XVI C. Seven en tagtigh.

W. de NASSAU, ^{vr.}

Ter ordonnantie van defelve.

G: FAGEL.

PREVILEGIE

DE Staten van Hollandt ende
Westvrieslandt , DOEN TE WETEN: Al-
fo ons vertoont is by PIETER ALMANUS van
COUR , Meeſter Hoef ſmit alhier in den Hage , dat
hy ſupplt: van haar Ho: Mo: de Heeren Staten Ge-
neraal der vereenigde Nederlanden , hebbende ver-
foght ende geobtineert Oëtroÿ omme alleenlijk met
uyt fluitinghe van alle anderen , te moogen doen
Drucken , Venten ende verkopen , ſeeckere Boeck
geintituleert , *Toevlugt , ofte heilsame Remedie voor al-
terhande ſieckten die een Paard ſoude kunnen over komen.*
Hebbende achter aan een kleyn Tractatje van de Koe-
beeſten , het ſelve Oëtroÿ ſpecialyk medebragt , dat
den ſupplt: in den Provincie ofte Provincien , daar
hy het voorfz: Boeck ſoude willen doen Drucken en-
de verkopen , gehouden ſoude ſijn , Attache op het
ſelve te verſoecken ; Ende alfo hy ſupplt: het voorfz:
Boeck onder ons gebiedt gaarne ſoude doen Druc-
ken ende verkopen , was hy gantsch oodtmoedelijk

verfoeckende onse Aëte van Attache , ofte Oëtroij
in forma. SO IS 'T: Dat wy de faacke en 't ver-
foeck voorz: overgemerckt hebbende , ende gene-
gen wefende ter bede van den fuppl: uyt onse reg-
te wetenfchap ; fouvrayne maght ende autoriteyt,
den fuppl: geconfenteert , geaccordeert , ende ge-
oëtroeyeert hebben : confenteren , accorderen ende
oëtroeyeren den felven mits defen , dat hy geduy-
rende den tyt van Vyftien , eerft achter een vol-
gende Jaren , het voorz: Boeck , genaamt , *Toevlugt
ofte beylfame Remedie voor allerhande fieckte die een Paard
foude kunnen overkomen* ; hebbende achter aan een klein
Tractaatje van de *Koebeesten* : binnen de voorz: onse
Landen , alleen fal mogen Drucken , doen Drucken,
uyt geven ende verkopen. Verbiedende daerom alle
ende een ygelijken het felve Boeck in 't geheel of
ten deel na te Drucken , ofte elders na gedruickt bin-
nen den felven onfen Landen te brengen , uyt te
geven , ofte te verkopen , op verbeurte van alle de
naargedruckte , ingebragte ofte verkogte exemplren ,
ende een boete van drie Hondert Guldens daar en
boven te verbeuren ; te appliceeren een derde part
voor den Officier die de calange doen fal , een der-
de part voor den Armen der plaatfe daar het casus
voor vallen fal ; ende het refterende derde part voor
den fuppl: alles inden verftande , dat wy den fuppl:
met defen onfen Oëtroeye alleen willende gratifice-
ren , tot verhoedinge fijner fchade door het na Druc-
ken van 't voorz: Boeck , daar door in genige de-
len verftaan , den inhouden van dien te autoriferen
ofte te advoueren , ende veel min het felve onder onse
protexie ende befcherminge , enig meerder credit , aen-
fien ofte reputatie te geven. Nemaar den fuppl: in cas
daar in yets onbehoorlijckx foude mogen influeren ,
alle het felve tot fijnen lafte , fal gehouden wesen
te verantwoorden , tot dien eynde wel expreffelijk
begerende , dat by aldien hy defen onse Oëtroey voor

het selve Boeck sal willen stellen ; daar van geene geabbrivceerde ofte gecontraheerde mentie sal mogen maacken. Némaar gehouden sal weesen het selve Oetroy in 't geheel ende sonder enige omisie daar voor te Drucken ofte te doen Drucken ; ende dat hy gehouden sal wesen een Exemplaar van 't voorz: Boeck gebonden ende wel geconditioneert te brengen inde Bibliotheecq van onse Universiteyt tot Leyden , ende daar af behoorlijk te doen blycken ; alles op pene van het effect van dien te verliezen.

Ende ten eynde den voorn: supplt: desen onsen consente ende Oetroye mogen genieten als naar behoren Lasten wy alle ende enen ygelijken , die 't aangaan mag , dat sy den supplt: van den inhoud van desen doen , laten ende gedogen , Rustelijk , Vredelijck , ende volkomentlijk genieten ende gebruiken , cesserende alle beletten ter contrarie. Gedaan inden Hage , onder onsen groten Zegele hier aandoen hangen den XXI. January , in 't Jaar ons Heeren ende Salichmaecker , Duyfent ses Honderd Acht en Tachtich.

ut.
G. FAGEL,

Ter ordonnantie van de Staten.

SIMON van BEAUMONT.

Aen den

GOETGUNSTIGEN

L E Z E R.

HEt is een vaste waerheyt, dat de wijsheyt Gods onnaspeurelyk, ende sijne wonderlycke Regeeringe over alle Schepselen onbegrypelyck is; doch echter heeft Godt toegelaten, dat het redelycke Schepsel de Mensch, door groote naerstigheyt soude in dringen, in veele verborgentheeden der Natuur, om door haer

Aen den Lezer.

wetenschap de Ellenden en Rampen deses Levens, die alle Creaturen onderworpen zijn, yder in sijne beroepinghe ofte konst, als te verlichten ofte wegh te neemen. Onder alle redeloose Schepselen, die Godt door sijne sonderlinge liefde tot dienst der Menschen heeft geschaeppen, sijn geen aengenaemer, schoonder, stercker, noch nutter dieren, (als de Paerden) die met de Menschen geduyrigh omgaen, haer van grooten arbeyt en moeyten bevryden, en alderhande genougen en vermaeck toe brengen. Ende naedemael het Godt belieft heeft, my van myn eerste Jongheyt af, de occasie te laeten voorkoomen, om met de Paerden om te gaen, haer aert ende natuur te leeren kennen, en alderhande Siecktens ende Accidenten die een Paert soude kunnen overkomen, naeukeurigh te ondersoecken, endat ick oock door groote moeyte en naerstighheit in verscheyde Landen en Koninckrijcken,

Aen den Lezer.

rijcken, als meede in differente Oorlogen, soo by de Keyser als by Koningen, en Princen, de remedien van meest alle Natien van Europa heb geleert, en naderhant noch den tijt van veertigh Jaeren mijn wetenschap ende practyck als Meester in 's Gravenhage heb geexerceert, soo dat ick in die lange tijt veele schoone ende uytsteekende Remedien heb uytgevonden, die by weynige Meesters, als by my soo sijn onder-vonden en bekent; Ja die ick oock selfs aen ontalijcke en honderden van Peerden heb goet bevonden; ende dewijl ick nu (Godt sy gedanckt) tot een Hooge Ouderdom van inde sestighe Jaeren ben gekoomen, ende overdenckende de kortheyt van mijn leeven (dewijl geen kinderen heb daer toe bequaem) soo heb ick op het ernstigh aensoeck van verscheyde voornaeme Luyden ende Liefhebbers, ende tot dienst van een yder een aengenoomen mijn ondervindingh ende Weten-

Aen den Lezer.

ſchap op het eenvoudigſte de Weerelt voor te ſtellen; waer in den naeukeurigen Leeſer, niet ſoo ſeer een geleerde ſtyl of een opgepronckt werck, als de ſincere waerheyt ſal kommen beſpeuren, vertrouwende dat ſulxs ofte diergelykxs noyt is in't licht gebracht. Wenshende den Leeſer hier meede ſijn voordeel als van

U E Dienaer

Pieter Almanus van Coer.

R E.

REGISTER

Deses Boeks.

D E Compositie of Gesteltenisse van het Lichaem der Paerden.	Pag. 1
Van de Oorsaecken der Siecktens.	5
Van den Droes.	7
De onderscheyt van de Ziektens die de Paerden veel subject zyn.	20
Van de Vyver.	23
Van verscheyde Klisteringe.	25
Van 't Pleuris.	27
Als een Paerd niet Pissen kan.	30
Voor 't Colijk ofte Buyk-pyn.	31
Voor Wormen in de Maegh.	33
Voor 't vervangen der Paerden.	37
Van de Accidenten der Ogen.	45
Van 't Aderlaten.	53
Van Pillen voor veelderhande Ongesontheyt.	55
Voor Dampige Paerden.	57
Voor den Hoest der Paerden.	64
Om magere Paerden te doen groeyen.	69
Voor Schurft.	74
Om de Vliegen te verdryuen.	78
Dranken voor veelderhande Siektens.	79
Poeyer Diapente.	86
Noch een ander Poeyer, genaamt la Duk,	87
	's Graven

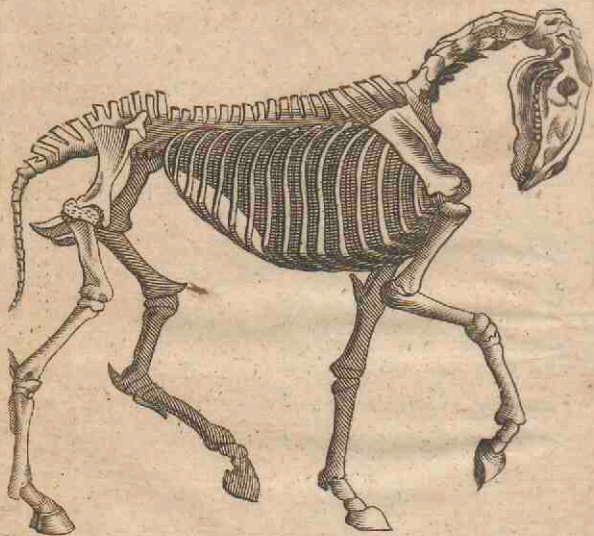
's Graven Poeyer van Oldenburg.	88
Vande uytwendige Worm.	89
Voor 't Longe-vuyr.	93
De manier tot het uytneemen der Sool uyt de voet.	100
Voor 't Vernagelen.	102
Voor alderhande Wonden , het sy geschoten , geste- ken of andersints.	104
Basilicum Salve.	113
Agiptracum te maken.	114
Een groene Wond-salve.	115
Om Hipericum-oly te maken.	116
Salve voor diepe Wonden.	117
Noch een doorgaande Salf op harde Knobbels.	119
Voor verruckte Zenuwen.	120
Voor een verdrayden of verrukten Hals.	122
Voor een verstuylte Koot.	125
Wanneer een Paard op de Kroon van de voet is getreden.	128
Hoorn-kloof.	129
Overhoef.	132
Voor een Breuk der Paarden.	137
Teykenen om de Gescheurde ofte Geborsten Partyen van binnen te kennen.	139
Een Drank voor inwendige Queisuren.	141
Voor de Klem.	142
Om Drachten of Fontenels te setten.	150
Voor een droge Longe.	156
Voor de Mock-voet.	158
Mok-salf om op te drogen.	161
Als een Paard het Lichaam te veel Purgeert.	164
Voor de Louter-stal.	166

Wanneer

<i>Wanneer het Vet in 't Lijf gesolten is.</i>	170
<i>Als een Paard Veren of Vergift gegeten hadde.</i>	174
<i>Een Swams of Legen te verdryven.</i>	175
<i>Dicke Hack te verdryven.</i>	176
<i>Voor de Dolle Kollen.</i>	179
<i>Voor de Kramp in de Benen.</i>	182
<i>Voor geswolte Benen, of andersins.</i>	184
<i>Voor Gedrukte Paarden door Zadel of ander tuyg.</i>	189
<i>Kreupel in de Borst.</i>	196
<i>Een Salf voor 't Bouchlam.</i>	202
<i>Voor Steen-gallen in de Voeten.</i>	203
<i>Nog voor Steen-gallen.</i>	204
<i>Voor Spyckers of Nagelen in Voeten getreden.</i>	205
<i>Voor de Leeft.</i>	208
<i>Voor Raspen aan de Benen.</i>	209
<i>Voor Bloet pissen.</i>	211
<i>Om Bloet te stampen van 't Laten of Quetsuren.</i>	213
<i>Quetsure in de Mondt.</i>	215
<i>Egels voeten.</i>	216
<i>Hoorn Salf.</i>	217
<i>Om Luysen te verdryven.</i>	218
<i>Van den Onderdom.</i>	219
<i>Voor de Varent.</i>	221
<i>Remedie voor Spatten aen de Benen der Paarden.</i>	227
<i>Remedie voor harde Spatten.</i>	230
<i>Voor saghte Spatten, Bossen, Gallen en Scheyt-hacken.</i>	232
<i>Voor geborste Zenuwen.</i>	236
<i>Waarschouwinge.</i>	338
<i>Om Wratten te verdryven.</i>	239
<i>Voor Kanker in de Voeten der Paarden.</i>	241
	<i>Om</i>

<i>Om een Paard een wit teyken of een Kol te maken voor 't Hoofst.</i>	242
<i>Tekenen van een wel gemaekt en deugtsaem Paert.</i>	243
<i>Voor Sieke en Kranke Koe-beesten.</i>	245
<i>Als de Beesten niet willen eten.</i>	246
<i>Voor een Beest dat het Lijf swelt.</i>	246
<i>Voor een Beest dat veel Kugt en Hoest.</i>	247
<i>Voor geswollen Eller of kloven in de Spenen.</i>	248
<i>Waarschouwinge.</i>	250
<i>Voor 't Longe-vuyr.</i>	251
<i>Voor Koeyen die op 't Kalven staan.</i>	253
<i>Nog een Remedie voor Koe-beesten.</i>	255

Toevlugt of Heylsame Remedien
voor alderhande

SIEKTENS en ACCIDENTEN

DIE DE

P A E R D E N

Soude kunnen overkoomen.

I. C A P P I T T E L

*De Compositie of Gesteltenisse van het
Lichaem der Paerden.*

Et Lichaem der Paerden
bestaet in drie hollighe-
den; Het eerste is het
Hooft, waer in de Herffen-

nen sijn begrepen met hare Vliesen;
het tweede de Borst, waer in beslo-
ten is het Herte, de Longe, enz.

A

het

2 *Toevlugt of heylsame Remedien*

het derde den Buyck, waer in sich begrijpt de Lever, Milt, Nieren, Maeg, Darmen, en de Water-blaes. Veele andere Deelen die daer in, ende onder begreepen worden, soude men wel kunnen noemen; maer alsoo ik dit maer wil aenroeren omme een aenwijzinge te doen in voorvallende Quetsuren van geschooten, gestooken, ofte ook om andere natuurlijke voorvallende Siektens te beter te kennen, dient sulx tot ons oogmerk niet.

Deese drie holligheden sijn van elkandere geslooten of gesepareert; gelijk de Herffenen van het Pannebeen door het dikke ende dunne Moeder-vlies: de Borst door de Ribben van buyten, ende van binnen door het Ribbe-vlies doorgaens bekleet, in welck Vlies ontsteecken sijnde,

sijnde, de Pleuris meest ontstaet, en aldaer steekte komt te veroorsaken, door het heet ende scherp bloet, hetwelcke uyt die tackjens vande borst-aderen valt, tusschen de Borst-spiereen ende het voorz Ribbe-vlies, hetwelcke een schrikkelijke pijn komt te veroorsaken, die ten eersten dient geremedieert te worden, ofze is anders doodelijk.

Ten derden, ende den Buyck selver is niet minder met Ribben bewaert, ende van binnen met het Middelschot afgesondert, waar in de Lever bewaert wert; Dewijl de Lever een swaerwigtig deel is, so wertse om niet neder te sakken, door drie banden uyt het Buyck-vlies spruytende, vast gebonden. Nu de Lever is de verstoptheyt seer onderworpen, ende daer en is geen Ingewant

4 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*

dat van de selve soo gequelt wert, om dat de Poort-ader haer selve met seer dunne takjens door deselve verspreyt; soo dat dese verstoptheyt des Levers niet kleyn en is te achten, om datse veel Siektens voortbrenghet. De Lever nu geeft het geheele lichaem voetsel; het herte het leven en den geest, de herffenen het gevoelen door de zenuwen.

Elck Lith heeft sijn beroep, en dienen malkanderen. De Maege kookt de spijsse, de Darmen verdelense; de Milt, Nieren, en de Waterblaes maecken het Lichaem schoon; alle de deelen van het Hooft dienen de Herffenen; ende de deelen van de Borst dienen het Herte, soo dat elk deel sijn ampt heeft, ende soo wanneer iets daer aen manqueert, so is het werk bedurven, gelijk een ontstelt Horologie.

II. CAP.

II. C A P P I T T E L.

Vande Oorfaecken der Siecktens.

DAt de Paerden veel meer Accidenten onderworpen sijn als andere Dieren, bestaet wel het principaelste hier in, dat een Paert geen Gal-blaes heeft aen de Lever, gelijk alle andere Dieren; want de Gal-blaes is het eenigste instrument, waer door het bloet sich moet suyveren. Daerom is de Lever soo dikwils ontfelt, ende met verstoptheyt gequelt, om dat het galachtig bloet inde grote ader vande Lever sig vermengt, welke ader het bloet sent in alle andere deelen door het geheele lichaem, waer uyt dan spruyten verscheyde uytwendige ende inwendige groore siektens ende accidenten, om dat het bloet door de galle is ver-

6 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*

mengt ende bedorven. Maar indien dit quaet fig uytwendig vertoont, is het nog eenigfins gelukkig, het fy dan door Worm, Schurft, Droes, Apoftematien, ofte andere vuyrige Knobbelen en Carbonkelen, maer foo wanneer dit quaet, ofte defe quaedaerdigheyt fich naer binnen tot eenige accidenten komt te begeven, causeert het nog veel grooter ende fwaerder Siektens, fomtijds aen de Longe, fomtijts aen de Lever, Nieren, ofte Milt, als mede groote verftoptheeden ende opdrooginge van alle inwendige partye, ende verwekt op foodanigen maniere een fware Pleuris, fo dat dit quaet het grootfte quaet is van alle, daer feer forgvuldig dient opgelet te werden. Om fulks voor te komen, eer dat het fig foo diep in het bloet inwortelt,

gelijk

gelijk ik daer veelvoudige onder-
vonde middelen toe hebbe, de som-
mige met Purgeren, andere met La-
ten, Dranken onder het Voeder in
te geven, gelijk zulks dan op sijn
tijt sal moeten gedaen werden.

III. C A P P I T T E L.

Vanden Droes.

DIt is een Sieckte die alle Paer-
den subject sijn, gelijk de Men-
schen en Kinderen het Pocken en
Maeselen, waer door de natuur
haer selve soekt te suyveren, ende te
ontlasten van haer eerste wulpsse, en-
de onsuivere humeuren, het welcke
gemeenelijck door het uytwerpen
van de neus, ofte eenige geswellen
aen de keele, ofte daer onder, ende
oock somtijts aen beyde syde van't

8 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

Hooft komt op te swellen, ende deur te breken, en het gebeurde dat die natuur wierde belet door een onmanierelijcke maniere van Leven, ofte quade voerage, soo soude het konnengebeuren, dat die suyveringe ofte ontlastange die het Lichaem daer door geniet, daer van alsoo wierde belet, dat het veeltijts tot een grooter quaet quame uyt te breecken.

De remedien hier voor zijn deese, soo wanner het sich selven door de neus komt te lossen, en dat de natuur haer volle krachten heeft, soo laet de natuur geworden, maer indien het selve Paerdt door eenige slappigheyt vande natuur het niet wel kan quijt werden, soo kanmen het selve een weynig helpen, met een half onc Wijn-azijn, en een half onc Oly
Hooft
4 A
van

van Olyven, met tweedoyeren van
versche Hoender-eyeren, onder mal-
kanderen geklopt, en daer van alle
dagen in yder neusgat een tinne lepel
vol ingegooten; het Hooft eerst op-
getrocken, dat het ter deeg daar kan
in lopen, twee ofte drie dagen lang,
ofte meerder, wanneer het soude van
noode zijn, indien het komt te swel-
len onder aen de keele, so moet men
het selve warm smeerem, met Deal-
theat, ofte by manquement van dien,
soo neemt oude Verekens-reusel,
alle daegen tweemaal warm meede
gesmeert ende met een wollen lap
dubbelt daer over gebonden, ofte
een Lams-vel, ende houden het soo
warm als het mogelijk is; het is ook
goet een spint gerste gekooct met
bier, en dat in een sack gedaen,
ende het Hooft van 't Paert daer in
gedaen,

10 *Toevlugt ofte heylfame Remedien*
gedaen, ende het eynde aen het
Hooft toe gehouden, laet de roock
in 't Paerts Hooft trecken, ende of
het gebeurde dat de geneefinge soo
noch niet en wilde gelucken,
soo salmen neemen een vierde part
van een bolletje Loock, schoon ge-
schilt, ende kleyn gesneeden, met
een half loot Seven-boom, gesne-
den, ofte gestooten, met een copje
Soete-melck ingegeven; ofte anders
neemt een half loot Metridaet, en een
half dragma Safferaen, met een half
pintjen bier te samen warm gemaect,
en ingegeven.

Soo het gebeurden dat het met
de voorsz middelen niet wilden over
gaen, zoo neemt dan deegh van
Rogge-meel, gelijk een Roggen-
broot, menght daer onder gestoten
Soet-hout een loot, Suycker-kandy
een

een loot, een half loot Hellebari
Albi, ofte Witte Nies-wortel,
t'samen onder het deegh gemenght,
ende gekneet, dat inde tobbe met
water geleyt, laet het Paert daer
van drincken.

Dit is het, 't welck gemeenelijck
alle jonge Paerden subject zijn, maer
het gebeurt nochtans dickwils dat
sommige Paerden niet alleen in haer
jonkheyt, maer nog daer naer in haer
ouderdom, ende in verscheyde jae-
ren wederom komen te droesen.

Den tweede Droes

Die dickmaels door koude, ende
ongemack daer komt te vergaderen,
ende somtijts door heet te sijn ge-
werckt, ende dan noch werm zijnde,
kout water drinken, ook door qua-
de voeragie, en door quaat stinc-
kent

12. *Toevlugt of se heylfame Remedien*

kent water te drincken , oock om datze op quade ende ongefonde plaetze staen , oock door overtollige arbeyt ofte groote verhittinge dat het vet smelt inwendigh in 't Lichaem , binnen inde nobele partye , dat het sijn selve eerst tot water , ende daernaer tot materie zet , ende dan alsoo uytgeworpen wert , ende dese en hebben geen klieren nogte knobelen onder aen de keel , de materie is meede heel anders van koleur , heeft meede geen foodanige vetticheyt ofte stanck by haer , als de quade Droes heeft , het gebeurt dat het somtijts geel is , 't welck sommige oordeelen heel quaet te zijn , maer dat is groot abuys , het is daerom niet te quader , maer het is een teecken van een lange en oude vergaderinge , die langsaem ende met den tijt is by gekomen.

Wat

Wat de stoffe belanght, die is een overtollige voghtigheyt, die somtijts vande Herffenen haeren oorspronk heeft, somwylen wertse van onderen daer gesonden, ende trecken dickmaels haeren oorspronck uyt de onderste deelen, gelijk de Maegh, Leever ende Longe, die inde Zenuwen ende Aderen van de Herffenen daer werden verdickt, maeckende daer de oorsaecke.

Dit moet rijp gemaeckt werden, door dese of andere bequame middelen, gelijk de voorgaende, soo het den tijt van 't jaer meede brengt, so laet het by goet weder inde Weyde gaen, en by quaet weder Gras op 't Stal voederen, neemt dan een loot Oly van Olijf, met een once Wynazijn, een dragma sijne gestoote Peper, een lepel sijne gemaele Moestaert,

14 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
staert, mengt dit onder malkan-
deren, ende spuyt het eenmael daegs
inde neus.

Nog voor Droefige Paerden.

Neemt ende brant beenderen van
een doot Paert, ende stoot die tot
een poeder, ende mengt daer onder
Seven-boom, kleyn gesneden of ge-
hackt; hier van het Paert wat onder
de Haver te eeten gegeven, driemaal
des daegs, soo lange als men wil. En-
de onder de keel sal men de klieren
smeeren met Oly van Beyen, en bran-
den 't met een keers een tijd langh
alle dagen.

Den derden ende laetste Dries
is een geheel andere ende veel quaet-
aerdiger ende besmettelijker Siekte
als de voorgaende kentekenen.

Men sal dese Siekten daeraen ken-
nen;

nen; voor eerst, so hebben die Paerden ordinaris eenige Klieren ofte Knobbelen onder de Keele, ende ook veeltijts aen eene zeyde, ontrent tegen het Kaecke-been aen, als dan wert den Droes ofte vuyligheyt uyt de Neus-gaten aen de selfde zy uytgeworpen daer de Klieren leggen; somtijts hebben sy meede wel Klieren ofte Knobbels aen beyde zeyden van het Kaek-been, als dan zoo wert mede door beyde Neus-gaeten den Droes uytgeschooten. Dese quaetaerdigheyt ofte verharde quaetaerdige Klieren komen noyt uytwendig tot suppuratie ofte materie; maer hare quaetaerdigheyt ontfteekt binnen de partye daer ontrent gelegen, ende komt haer quaet daer te verspreyen. Dit syn so veel als de principale kenteekens; de gemeene ken-

16 *Toevlugt ofte heylfame Remedien*
kentekens fal een yder van eenig oor-
deel wel kunnen onderscheyden uyt
de voorgaende.

Dese besmettelijke en pericu-
leuse Sieckte, heeft noyt iemant in
de Werelt uytgevonden seker te ge-
nafen; maer doch echter soo moet
men niet wanhoopen, sodanig als
of er geen Remedien daer toe inde
Werelt waren? neen, dit is de mee-
ning niet, want de jongheyt van een
Paert, ende desselfs kracht, ende
natuur, ende het selve wel te obser-
veren, ende waer te nemen, nevens
het gebruyk van goede Remedien,
doen dickmaels wonderen, in dusda-
nige gevallen in de werelt, men dat
door de neerstigheyt vanden Mee-
ster, dewijl alle Remedien niet ge-
lijk sijn uytgevonden.

De Cure.

Soo wanneer men dusdanige Paerden mogten onderhande krygen , zoo zal men evenwel het uytterste daer toe doen : principalyk , zoo wanneer die nog jong zyn , ende zulks niet lang geduurt heeft ; want het lang geduurt hebbende , ende de Paerden oudt ende door arbeydt afgeslooft zynde , zoo heeft men daer van zoo veel hope niet te wagten.

Voor eerst , zoo zal men het Paert purgeren met dit naervolgende , ofte met andere Medicamenten hier toe dienstig , ende hier naer beschreven.

Neemt Agaricus , Zeneblaen , Coloquint , Aloë , van elx een half once , Rabarber een half-loot , dit onder malkanderen gestoten tot een fijn poeyer , mengt dit met een half-pont Boter tot Pillen , de grote van

18 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

een kleyn Hoender-Ey, dit dan ingegeven, ende laet het dan deurspoe-
len. Ofte geeft het Paerdt op het self-
de in, een half muddetje Oly van
Olyf, ende een half muddetje Wyn.
Wanneer dan het purgeren gedaen
is, zoo moet men het Paerdt laten
bloeden.

Soo wanneer het Paerdt nu ge-
purgeert ende gelaten zynde, ende
naer verloop van 4 a 5 dagen weder
tot sijn kragten begint te komen, zo
gebruykt dit naervolgende Poeyer.

Neemt Lignum Sanctum, ofte
Pokhout, Sassafras, Salseparille,
Wit Mosterzaet, van elx 4 oncen,
stoot dit heel sijn tot Poeyer, ver-
deelt het zelfde in 16 deelen, geeft
van het zelfde tweemaal des dachs
een zestiende-part onder half Zeme-
le, ende half Haver, welverstaende
een

een korfje Haver; ende wanneer dit op is, ofte verbruikt, zoo moet men weder ander gebruyken ende continueren, sulx tweemaal daegs, een gehele maendt lang, onder de Haver.

De Knobbelen.

Die, alsvoorgeseyt is, noyt tot supperatie ofte zweringe komen, moet men met alle omsigt soeken te verdryven, hier toe;

Neemt Oly van Bayen een once, Swart Pek een half-once, Lynzaet-Oly, Oly van Petree, elx een once, smelt dit, heel heet, dan gebruykt, ende met een Quasje daer dan ziedende heet aen gesmeert, dit doet deze verharde Klieren ende haer quaetaerdigheyt verdrogen ende verteren. *Nota*, men kan het noyt te heet gebruyken.

IV. C A P P I T T E L.

*De onderscheyt vande Ziektens die de
Paerden veel subject zyn ;*

Zyn deze , principalyk Pleuris ,
Wormen inde Maeg , Colyk ,
Vervangenende de Vyver. En alzo
in deze Ziektens veel misbruyken
zyn by zommige Meesters , het
welke geen wonder en is ; dewyl de-
ze Ziektens zig op een manier ver-
tonen ; eerstelyk , zoo is het nodig
de onkundige hier van onderregtinge
te doen , om deze Ziektens van de
Vyver te kunnen onderscheyden.

By exempel, een Paerdt heeft eeni-
ge bytinge van Wormen inde Mage,
gelyk veeltydts gebeurt , dan zoo
hebben die Paerden grote pyne , zoo
dat die vallen , en dan wederom op-
staen , ja sweten van angst ende be-
naeuwt-

naeuwtheyt, het welke van onkundige Meesters al wordt gehouden voorde Vyver, nogtansdeze bytlinge van Wormen heeft andere Medicyne van noden als de Vyver; ten tweede, de Pleuris heeft ook andere Medicynen van noden als de Vyver, en zo voorts al de andere, elk is een Ziekte apart ende byzonder, ende yder heeft byzondere Remedie van noden; want het vry belacchelyk is, dat de zommige niet veel anders doen voor de Vyver, als aen den Hals, beneden de Ooren met een Vlymtjen een weynig uytbreken, en zommige uyt de Ooren, daer nogtans verscheyde van deze gebreken zoo important zyn, dat die een heel andere Cure van noden hebben, gelyk wy hier naer elk apart zullen tonen; want deze bovenstaende zyn

alle periculeus , en wel dödelyke Ziektens ; derhalven moet men deze bovenstaende quaele wel onderzoeken , om die zoo naeuw uyt te vinden als 't mogelyk is. Wataenbelangt de Vyver die is even al eens gelyk de Koorts aende Menschen , want de Koortse die hebben verscheyde oorzaken , waer uyt die spruyten , den eene uyt koude , d'andere uyt hitte , zommige uyt een vervuylde Maege , andere uyt Galagtig Bloedt. Alzoo moet de Vyver mede geconfidereert werden aen de Paerden , daeromme is het principaelste werk de oorzake van de Vyver te weten , waer uyt dat zy spruyt , dewyl de Paerden stomme Dieren zyn , zoo werden die dikwils boven de natuure overreden , ende kunnen dan niet pissen als het haer van noden is , het welke
cen

een groote pyn ende alteratie aenbrengt.

V. C A P I T T E L.

Van de Vyver.

DE Vyver is een Ziekte die veeltyts komt door een grote verhittinge, ofte door grote verkoutheyt, in koude Mist ofte Regen, ofte in koude heet zynde, dan blyven staen; zoo is het nootzaekelyk dat men het zelve ten eerste in de Mondt laet bloeden, eerst onder de Tonge, dan boven in de Mondt, ende wat Peper ende Zout in de Neusgaten geblazen, zommige breken de Vyver aen den Hals, ende is niet alleen onnodig, maer daer komen somtijts grote zweringe ende zwellinge van, ende men heeft wel somtijts gezien datter verscheyden stijve Halle haer

24 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
leven lang van hebben gehouden.

Zoo wanneer het gebeurdt dat het met het eerste, gelijk hier voor gezeyt is, niet zouden willen overgaen, zoo zal men nemen een loot Driakel, voor twee stuyvers Safferaen, met een muddetjen Brandewijn ingegeven, ende daer een weynig op laten gaen.

Noch een ander voor de Vyver.

Neemt 3 doyeren van Hoender-eyren versch geklopt, onder een half-pint Brandewijn, en dit voor een groot sterk Paerdt, maer zoo het een kleyn teer Paerdt is, wat minder Brandewijn, maer wat gy ook mogt komen in te geven, de Paerden moeten altijd gelaten werden, gelijk hier voren gezeyt is, ende zoo het niet genoeg bloeydt in de Mondt, dan mag het wel aen bijde zijde van den Buijk gelaten werden. *Noch*

Noch voor de Vyver.

Neemt een half-loot Caneel, een Note-muscaet, ende dat met een half-pint warm Bier ingegeven; als met de Vijver eenige Colijk ofte Buijk-pijn mogte vermengt zijn, ende wanneer de Buijk-pijn niet wilde minderen, zoo zoude het niet quaet wezen dat men het Paerdt van agteren clifteerde.

Noch voor de Vyver.

Neemt Alants-wortel een loot, Gentiane een loot, Zevenboom een loot, Angelica een loot, Metridaet een loot, gekookt in Bier, ende dan een halve kan teffens ingegeven.

VI. C A P P I T T E L.

Van verscheyde Klisteringe.

NEemt een muddetjen Raep-
oly, een halfje Oly van Oly-
B 5 ven,

26 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

ven, met een muddetjen Water; met een loot Zout, en een loot Zalpeter, met een half-vierendeel-pont Honing; dit alles onder malkanderen gemengt, ende van agteren ingespuyt.

Noch een andere Klisteer.

Neemt een half-pint Soete-melk, een vierendeel Honing, een loot Salprinel, en een onc Oly van Olyven, warm gebruykt, als boven.

Noch een Klisteer.

Neemt Zalpeter een loot, vier Doyeren van Eyeren, een once Oly van Olyve, met een half-pont laeuw Water onder malkanderen gemengt; of neemt een muddetjen Weegbree-water, een muddetje Raep-oly, een halfje Oly van Olyven, een once Honing, een dragme Aloë tot Poeyer, ende dit onder malkanderen, daer mede warm gespuyt.

VII. C A P I T T E L.

Van 't Pleuris.

HEt Pleuris is zodanig een Ziekte, dat tusschen die, en de Vyver weynig onderscheyt is, uytgenomen die de Pleuris hebben, zullen zo veel niet gaen leggen en dan weer opstaen; want de Pleuris is een ontstekinge van het Ribbe-vlies, met grote pijn veroorzaekt van een fluxie van heet, scherp ende galagtig Bloedt, het welke uyt de Borst-aderstakken valt, tusschen de Spieren van de Borst, ende het Ribbe-vlies, vergeselschapt met een grote benaede pijn, ende zo periculeus als 'er een ongemak zoude kunnen wezen: derhalven moet men in dit ongeval veel Bloedt aftrekken, tot 2 a 3 mael toe, dewijl deze Ziekte
haer

28 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*

haer oorspronk neemt uyt een overtolligheyt van verhit ende galagtig Bloedt, daer na dan ingegeven als volgt.

Neemt (als men het kan bekomen) Groene Angelica, Wijnruyt, Everruyt, Lawas, van elx 2 once, dit in een Vyzel gedaen, en dan gestoten, daer na opgegoten een half pint Bier, laet het daer een weynig op staen, dan deur malkanderengemengt, ende deur een Doek gedaen, ende het Nat ingegeven, daer op soetjens een weynig laten wandelen.

Noch een ander voor 't Pleuris.

Deze Ziekten wil niet wel scherpe ofte sterke Medicamenten verdragen, waer door menig schoon Paerdt werdt mede bedorven, alzo deze Ziekte uyt de Vyver ende Buyk-pijn qualijk te onderscheyden zijn,

zijn, als alleen sy stenen ende klagen zeer veel, maer gaen niet veel liggen, maer men moet het hier wel meest aen kennen, dat die geene zoo lange als sy met die pijn bevangen zijn, zoo hebben sy een droge Mond, daerom zoo is't goet, zoo ras als sy gelaten zijn, dat men de Mondt wascht met Azijn en Water, met Zout, Look, Peper en Cremontertari.

Voor de Pleuris.

Nemt een loot Drop-zoet-hout, voor 3 stuyvers Veneetsche Driakel, met nog voor 3 stuyvers Safferaen, met 1 stuyver Oly van Rozen, met een half-pint vers Bier ingegeven.

Voor de Pleuris.

Neemt Hool-wortel 1 loot, Raarbarber 1 half-loot, Veneetse Driakel

30 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
kel 1 loot, Oly van Olyve, met
een halve kanne Bier warm gemaect,
en ingegeven.

VIII. CAPITTEL.

Als een Paerdt niet Piffen kan.

NEemt 1 loot Zevenboom, 1
loot vande Bast van Vlier-hout,
van de middelste Bast 1 loot, ge-
schrap, en gekookt met Kleyn-bier,
en ingegeven.

Noch een ander.

Neemt 2 Spaense Vliegen heel
sijn gestoten, met 1 loot Rabarber,
met 1 half-pint Kleyn-bier ingege-
ven, drijft sterk af van binnen, en-
de dan genomen nog een weynig
Euphorbium, heel sijn gestoten,
ende gestreken met een veertjen in
sijn Schagt, of is het een Merry in
de Klink, met een weynig Zeep;
dit

dit kan gebruykt werden in alle Ziektens, als een Paerdt niet pissen kan; ende of het somtijds gebeurde dat een Paerdt sijn mist niet maken kon, gelijk in deze voorschreve Ziekten veeltijds beurt, ende dat men de klisteringe niet en konde bekomen, zoo zal men nemen gestotten Peper, ende mengen die met Swarte Zeep, ende steken die in 't Fondement, en dan een weynig gewandelt, is heel goet; is mede goet om te doen pissen, als men met een Veer daer Zeep en Peper aengestrecken is, in de Schaft steekt.

I X. C A P I T T E L.

Voor 't Colijk ofte Buyk-pijn.

DE wijl deze Ziekten zeer qualijk te kennen ende te onderscheyden is, nogtans als men het wel obser-

serveert, ende daer op let, zoo zal men kunnen bemerken, door dien in deze Ziekte de Paerden veel gaen leggen ende weder opstaen, ende dikwils omzien naer den Buyk daer sy de pijn hebben, zoo moet men ze ingeven een half once Orvitaen, met een half-pint warme Wijn.

Voor het zelve Colijk.

Neemt Zevenboom gestoten, met een muddetje Genever-water ingegeven.

Voor het zelfde Colijk.

Neemt een half-pint Brandewijn, met 3 Doyeren van Eyeren, onder malkanderen geklopt, ende ingegeven; maer gy moet evenwel het Paerdt inde Mondt laten.

Een ander voor 't Colijk.

Neemt een onc Driakel, met een muddetjen Brandewijn, t'zamen gemengt en ingegeven.

X. C A P P I T T E L.*Voor Wormen inde Maegh.*

NEemt Kreeften-oge 1 loot, Me-
tridaet 1 loot, zoo veel Krop-
kruyt kleen gestoten, als een vin-
gerhoet vol, ende met Bier ingege-
ven, ende al mede Gelaten inde
Mondt, ende laet het Bloedt op-
eten, ende dan de Neus ende Mondt
met Zout gevreven.

Noch voor Wormen inde Maegh.

Deze Wormen kan men zoo wel
niet verdryven, zoo lang de Paer-
den inde pijnne zijn, maer het geen
men dan doet is alleen om de pijnne
te doen stillen; maer wanneer het
Paerdt weer op sijn rust is herstelt,
zoo kan men kragtiger ende meer-
der Medicamenten ingeven, want
deze Wormen zijn vry wat zwaer

om te verdryven; het en zijn geen dunne ende lange Wormen; maer sy zijn kort en dik, ende zijn somtijts by honderde, ja by duyzende. Ik hebbe verscheyde maele gezien, na dat de Paerden gestorven zijnde, wierden geopent, dat sy de Magen hadden doorgegeten; want die zitten altijd met het Hooft inde kanten, montom inde Mage, zoo dat het komt dat de Paerden niet kunnen groeyen nogte bloeyen; daeromme als men ziet dat de Paerden niet wel groeyen willen, nogte niet vlezig werden, zoo is dit best geraden voor eerst ende al het Lighaem te zuyveren, principael de Mage; want zoo lang de Maeg niet goet en is, zoo en is daer geen groeyzaemheyt te hopen, al geeft ende tracteert men de Paerden nog zoo wel. Hier

voor zullen wy deze volgende Medicamenten gebruyken.

Voor Wormen inde Mage.

Neemt 1 loot Zeneblaen, 1 loot Aloë, 1 loot Agaricus, met 1 loot Coloquint, t'zamen gestoten tot Poeyer, dan gemengt met een onc Honing, 1 half-pont Boter, dat onder malkanderen gemackt tot een Deeg, daer van Pillen gemackt als kleyne Hoender-eyren, ende die ingegeven in den Hals, den Mondt opgetrocken, ende de Tonge met de eene Handt voor uytgehouden, ende met den anderen Handt de Pillen een voor een in den hals gesteken: zoo dikwils als men 'er een heeft ingestoken, moet men de Tonge los laten, op dat ze die des te beter kunnen doorslicken.

Een Poeyer voor Wormen.

Neemt Zeverzaet, Alzem, Coloquint, Antimony, Bakelaer, Zevenboom, Zwavel, tesamen onder den anderen gestoten tot een Poeyer, van elx een once, ende daer van onder de Haver ofte Zemele gegeven, driemaal des daegs, elke reys een Tinne-lepel vol; ende indien sy dat niet wilden eten om de bitterheyt, zoo doet'er wat Poeyer van Zoethout by.

Voor Wormen inde Mage.

Neemt Smits Hamersflag, en Smits Water, met Zout ingegeven.

Voor Wormen inde Mage.

Neemt gebrande Eyer-schale 1 loot, gestoten Peper 1 loot, met 1 half-pint laeuwe Azijn ingegeven.

Voor Wormen inde Mage.

Neemt een Appel Coloquint, laet

laet hem een nagt weken in een pint Bier, geeft het des morgens in, ende dat over den anderen dag, ofte ten ware dat het Paerdt daer van begonte purgeren, zo moet men ophouden. Dit doet de Wormen sterven.

X I. C A P P I T T E L.

Voor 't Vervangen der Paerden.

DE Vervangenthey is vierderly, de eene komt als een Paerdt heet gereden is, ende drinkt kout Water, ofte anders als een Paerdt heet gewerkt ofte gereden is, ende het blijft inde Windt staen, zoo valt de hitte van boven ende zinkt inde Voeten; ten derden wanneer een Paerdt los breekt ofte rokt, ende komt in een zak vol Tarwe ofte andere Koorne, ende komt daer van zoo veel te eten dat het te veel over-

38 *Toevlugt ofte heylfame Remedien*
vloet in 't Lichaem heeft ingenomen,
ende komt te zwellen in 't Lichaem,
ende het zelve zodanig ontstelt door
die grote alteratie die daer op volgt,
dat het Bloedr komt te giften, ende
jaegt alzo alle de hitte ende brandt
na beneden inde Benen, enz. inde
Voeten; derhalven zoo moet men
weten dat deze Ziekte dan seer van
noden heeft, dat men by tijds dit
quaet voorkomt, eer het soo veer is
dat het sijn cours al inde Voeten
heeft genomen: daerom soo ras als
men dat begint te merken, soo sal
men met ten eersten en terstont Bloet
laten aen beyde sijden vande Borst,
ook wel aende Buyk aen beyde sijden,
ende al bloeyende het Bloedt
soo warm aende Borststryken, ende
wat veel Bloedt aflaten, ende dan
gelaten sijnde, soo gebeurt het som-
tijds

tijds wel dat die Aders niet wel willen het Bloedt laten stempen, door dien de Paerden soo verhit syn, ende het Bloedt soo veel gealtereert is, dat het sig niet wil laten stempen, soo sal men nemen een Naelde of een Spelt, ende steken die deur het Vel, ende winden daer een Draet om, of een Paerts-haer vande Maen of de Staert, ende laten die steken tot den anderen dag, dan is 't gestempt; ende dan Gelaten sijnde, soo sal men dese naervolgende Medicamenten ingeven, en boven en rontom aende Krone vande Voet vol Vlijm-slaen slaen, op dat die sugt onder en boven de Hoornen kan uytkomen.

Remedie voor 't Vervangen.

Neemt Bakelaer, Gentiane, Hoolwortel, Lange Peper, Angelica, Droge Bever, Geel of Castoreum,

40 *Toevlugt of heylsamen Remedien*

Sevenboom, Semen-sillery, Montany, dese alle t'saeme kleyn gestoten, van elx 2 oncen, neemt dan nog voor 6 stuyvers Safferaen, dit alles onder malkander in een Lere Sakjen gedaen; en digt toe gebonden; dit kan men soo bewaren, al waer't jaer en dag; ende als men het dan van noden heeft, soo sal men daer van nemen 1 once, met 1 halvekanne Wijn of Bier warm gemaekt, ende ingegeven, ende dit dan ingegeven sijnde, soo sal men nemen een Bedde-laken, ende steken't in kout Pomp-water, ende leggen dat soo nat op het Lijf van 't Paerdt, met een Wollen Deken daer op, ende soo ras als het weer droog geworden is, soo moet men 't al weer nat maken, tot driemael toe, dit dan gedaen sijnde, soo sal men nemen wat

Hout-

Hout-afsche ende koken die met A-
zijn, ende daer de Borst ende Voor-
benen mede gestreken, heet en warm,
ende dan een Pap gekookt van een
pondt Roggen-meel of Semelen,
Camille-bloemen, Vlier-bloemen,
met Rôbôlus, gestampte Lijnfaet-
koeken, gestoten, van elx een half-
pondt, men een pondt Rootsel, on-
der malkander gekookt, en heet en
warm omme en onder de Voeten ge-
bonden.

Een ander voor 't selve.

Het en waer wel niet van noden
so veelderhande Remedien te schry-
ven voor dese Vervangentheyt; de-
wijl dat dit dikwils voorvalt op so-
danige plaetsen, dikwils op de reys
of elders daer men juist niet byder-
handt heeft het gene dat men wel
soude wenschen, daerom soo wordt

hier van verscheide soorten mentie
gemaekt, op dat men dan mag ge-
bruyken dat men best krygen kan :
maer nogtans het zy dat men ge-
bruykt wat men kan of wil, het La-
ten is altijd eerst nootzakelijk, en-
de ook rontom de Kroon wat Vlijm-
slagen geslagen, dat geeft mede gro-
te verligtinge. Het is menigmael ge-
beurt in Campanje, dat wy geen
Medicamenten ter werelt hadden,
nogtans menige Paerden zijn van ons
genesen: te weten, eerst Gelaten,
gelijk hier vooren verhaelt is, ende
dan genomen, als men konde Azijn
krijgen, soo namen wy een half-pint
Azijn, met een deel Menschen Drek,
ende dat ingegeven; ende 't is wel
hondert-mael gebeurt dat men geen
Azijn konde bekomen, soo dan ge-
nomen, in plaets van Azijn, een hal-
ve-

ve-kanne Mans Pis, met de voorfz
Menschen Drek, onder malkander,
warm ingegeven.

Voor 't selve.

Neemt raeuwe en ongeprepareer-
de Antimonium 1 loot, Bakelaer 1
onc, Alants-wortel 1 onc, t'fa-
men gestoren tot Poeyer, en met 1
pint warme Wijn ingegeven, ende
gelaten, als voren.

Een ander voor 't selve.

Neemt Hool-wortel, en Bakelaer,
van elx een onc, gestoten, met 1 kanne
Bier gekookt, en 1 onc Metridaet,
dit warm ingegeven, is seer goet.

Een ander voor 't selve.

Neemt 2 onc Cremitarteri, die
gekoocht met 1 kan Wijn, en in-
gegeven, ende na dat het is ingege-
ven en Gelaten, dan gewandelt tot
het warm wort. Ende of het gebeur-

de

44 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
de dat des anderen daegs na de gene-
singe de voorste Benen nog wat
stram waren, soo dat men eenige sto-
vinge van noden hadden, soo neemt
ende stooft met dit naervolgende.

Neemt Kaesjens-bladeren, Boelt-
jens-kruyt, Kamille, Alfem, Me-
lilloten, van elx twee handen vol,
met 1 pondt oude Boter, gekookt
met 2 emmere Water (maer 't is be-
ter Bier) ende dat soo lange dat het
derde-part verkookt is, bet dan daer
mede 3 a 4 mael daegs.

*Nog een Remedie voor de Vervangent-
heyt der Paerden.*

Dewijl het dikwils voorvalt dat
dese Siekten gebeuren, ende de Paer-
den overkomen, en dat men juyst
altijdt sig niet kan dienen van alle de-
se voorverhaelde middelen die men
nootsakelijk heeft van noden, soo
sullen

fullen wy nog 1 a 2 recepten schryven.

Neemt Baeckelaer, Assa Fetida, ofte Duyvelsdrek, van elx 1 once, dit met een pint warme Wijn ingegeven, ende dan wel gelaten inde Borst en inde Buyk.

Noch een ander.

Neemt 1 loot gestoten Peper, ende 1 pont gesmolten Boter, dit met 1 kanne warme Wijn ingegeven, maer gy moet eerst het Paerdt laten, gelijk hier vooren geseyt is.

XII. CAPITTEL.

Van de Accidenten der Ogen.

DE Accidenten van Paerden zijn mede verscheyde ende menigerhanden, het eene wert somtijds gestoten ofte geslagen, andere zijn Sinkinge ofte grote fluxie die daer

op

46 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
op ende in vallen, brengende door
haer scherpe Humeuren, drogen
door haer heet ende fcherp Bloedt
den Appel, sommige sijn Maen-
ogen, sommige star-blindt, Bloedt-
drop, geswollen Ogen, gequeste
Appelen, vlecken op de Ogen; so
ist dat daer wel moet op gelet wer-
den, of het door een gequestheyt
komt, ofte door een fluxie, ofte
sinkinge; want wanneer het door
een nyterlijke quetsure gewondt is,
soo moeten daer geen sterke ofte
scherpe Medicamenten toe gebruykt
werden, alsoo het Oog ofte de Vlie-
se geen scherpe ofte vette Medica-
menten kunnen lyden, alsoo het
Oog daer door soude verargeren;
maer die door eenige toevloet van
Humeuren ofte Sinkingen komen te
ontstaen, die kunnen meerder ende
sterker

sterker Medicamenten verdragen : dese moeten ook meerder door Dranken, of Dragten, ofte korten van Aderen, of Laten geholpen worden.

Vande gequetste Ogen.

Neemt 1 half-loot Ganse- vet, sagjens gesmolten, dit op kout Water gegoten; dit dient om Sant ofte eenige vuylicheyt daer uyt te doen, Rosen-honing 1 half-loot, strijkt dit in 't Oog met een Veertjen.

Een ander.

Wanneer het gebeurde dat het boven maten seer was gequetst, ende men bevondt dat het bovenstaende te scharp was, soo neemt van dit navolgende.

Neemt oude Boter, smelt die, op het Water gegoten, mengt daer onder wat Rosen-honing, maekt dit onder malkander tot een Salf.

Wan-

48 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

Wanneer het Oge uytwendig heel mogte geswollen zijn, ende veel Materie daer mogte uytkomen, so neemt Wit van Eyeren, Honing, Rosewater, dit onder malkanderen geklopt, ende met Pluys ofte Werk daer op geleyt; ofte neemt Wijn-azijn, met Pomp-water, maekt daer een Spongie in nat, legt die daer op.

Nog voor Swelling of Ontsteking inde Ogen.

Dewijl dan de gebreken der Ogen menigerhande zijn, soo gebeurt het somtijds dat de Sinkinge ofte de Fluxie eenmael verdreven zijnde, datter die wel weder komen, soo is het nodig dat men dan de Han uytspuyt, zijnde een kleyn Beentje aen 't binnenste Vlies, van binnen in den hoek van 't Oog; soo neemt een Naelde met een Draet, onderschept het Beentje, sonder het Vliesje te quetsen,

quetsen, snijdt het sagjens af, ende doet daer een stukje ongesoute Botter in, en wascht 't alle dagen 3 a 4 mael met Wijn, Honing ende Rose-water.

Wanneer een Paerdt met een Zweep ofte Spitsgarde geslagen is, dat soo hart juyst niet is aengekomen, dat den Appel is doorgeslagen, ofte anders gequest, waer door het soude kunnen gebeuren dat dan door grote Brant ofte Sinkinge een Schel ofte Vlies op de Ogen soude kunnen komen, ofte eenige Witte Vlecken. Soo neemt dan Smout van Glas, heel fijn geschrapt met een Mes, ende doet het Poeder inde Ogen.

Of een ander.

Neemt Sal Armoniac, mede heel fijn geschrapt, ende gemengt met Honing, met het Sap van Schel-

D

kruyt.

50 Toevlugt ofte heylfame Remedien
kruyt, tot een Salf, en inde Ogen
gedaen.

Noch een andere Remedie voor alderhande
Accidenten der Ogen, behalven
die gene die inde Appel vande
Ogen mogte gequest. zijn.

Dese Remedie soude dusdanige
wat te scherp zijn, maer vorders so
is het voor alderhande Accidenten
seer wonderlijk goet, ende werdt
genoemt Lapis Admirabilis, ende
werdt soo gemaekt.

Neemt Wit Koper-root 2 pont,
Aluyn, Litergiraureum 2 oncen,
Bolus Armenus 2 oncen, alles tot
Poeder gestoten, doet dit te saemen
in een Verglaefde Pot, met 3 pinte
ofte anderhalve kanne Water, laet
het koken op een kleyn Vuyrken,
sonder vlamme, tot dat het Water
al te samen verteert is; men moet
het

het Vuyr wat egael en gelijk om de Pot leggen, laet het dan soo op het Vuyr staen, tot dat het hart werdt, dese Steen kan lang bewaert werden; neemt daer van 1 loot, legt die in 4 once Water, doet daer van alle dagen tweemaal wat inde Ogen.

Noch een goet Water voor d'Ogen.

Neemt Blaeuwe Vitriol en Campher, ende legt het in Rose-water, ende dat inde Ogen gedaen, twemaal daegs, en altemets tusschen beyde gewassen met kout Pomp-water.

Wanneer een Paerdt Maen-oog is, dat kan men kennen. Neemt het Oogs onderste en boven Lit, doet het Oog wijdt op, soo sult gy sien een donker of Filmorte plekjen aen de onderste kant van den Appel, ende de Ogen die tranen gedurig heet Water uyt.

Hier voor is goet dat men beyde de Aderen aende sijde van 't Hooft kort; neemt dan Witte Peper, heel sijn gestoten, ende daer van alle dagen wat inde Ogen gedaen, ende dikwils d'Ogen met kout Pomp-water gewassen.

Een ander voor Sinkingen en Maen-ogen.

Brandt het Paerdt aen beyde sijden inde slaep van 't Hooft, gelijk men de Spatten ende de Galle brandt; bindt daer Pek met gestote Swavel ende Werk op. Dit doet de Sinkingen ophouden: maer het moet daer heel heet op gedaen worden.

Een ander.

Neemt 1 loot Honing, met 1 half-loot Sop van Schel-kruyt of Celyadona genaemdt, met een half-loot Rose-water; is voor veelderhande Accidenten der Ogen goet:
het

het geneest en het suyvert den Appel vande Ogen; maer men moet somtijdts de Ogen wel wassen met kout Water, ende het Paerdt laten bloeden aen den Hals of aen den Buyk, om te diverteren.

Noch een ander.

Neemt Brandewijn, ende maekt daer een Doek in nat, ende legt 't so nat op het Oge; ende als den Doek wederom droog is, soo moet die al wederom nat gemaekt worden. Dese Remedie is wel slegt van aensien, maer is wonder goet om den brandt uyt te trecken.

XIII. CAPITTEL.

Van't Aderlaten.

IN alle plaetsen mag men Laten in tijdt van noodt, dat is na dat men kan oordelen wat Siekten dat

54. *Toevlugt ofte heylfame Remedien*
die Paerden mogten hebben ; men
mag dan sonder eenig pericul voor-
figtig Laten , somtijds inde Mondt
hoven inde derde rak , ofte onder de
Tonge , agter de Oren , aen 't Hooft ,
onder de Ogen , aen den Hals aen
beyde sijden , nog aen beyde sijden
inde Borst , aen beyde sijden inde
Buyk , in alle 4 de Benen , inde
Staert , of elders daer men het an-
ders mogte goetvinden , na dat de
Quael ofte de Siekten mogte ver-
cyschen ; al schoon men weet dat
daer maer een Ader is in 't gehele
Lighaem , die sijn begin neemt inde
Lever ; want daer is de eerste oor-
spronk ofte fontein van alle Aderen ,
welke Ader haer strekt ende ver-
deelt met kleyne affspruytsels , som-
mige groot , andere kleynder , de-
welke lopendoor 't gehele Lighaem ,
en

en in alle 4 de Beenderen, ende nemen haer einde inde 4 Voeten. Nogtans is 't geraetsaem soo naby aende party te Laten daer het quaet is, als 't mogelijk is, om het quaet te ontlasten, ofte om de toevloedt daer van af te leyden.

XIV. C A P P I T T E L.

Van Pillen voor veelderhande Ongefontheyt.

NEemt Rabarber 1 half-loot, Aloë 1 onc, met 1 half-loot Agaricus, met 1 half-loot Coloquint, met 1 half-loot Gentiane en 1 half-loot Duyvelsdrek, t'samen gestoten, ende dan gemengt met 1 vierendeel Honing, en 1 half-pont Boter, t'samen tot Pillen gemaect, en van dese Pillen de derdepart ingegeven, elke reys met een half-pintjen Wijn, en dat met 1 half-

56 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
pintjen Oly van Olyven ingegeven,
3 dagen na malkanderen, of ten wa-
re dat het Paerdt den derden dag veel
te sterk purgeerde, dan moet men
soo lang ophouden tot het purgeren
gedaen is. Dese Pillen zijn mede
goet voor Dampigheyt.

Pillen.

Dese onderstaende Pillen zijn goet
voor afgerede Paerden, het zy op de
grote Jagt, of op grote Reyzen en
grote Voyagien, en zijn ook niet
sterk purgerende, maer hebben een
extraordinaire kragt om te verster-
ken en te reconforteren alle verlore
kragten, so inwendig als uytwendig.

Een ander.

Neemt gemalen Soet-hout 1 onc,
Suyker 1 onc, kleyn gestoten, met
1 dragma Safferaen, met 1 loot Me-
thridaet, 1 onc Honing, en 1 loot
Caneel,

Caneel, fijn gestoten, met een weynig Terwen-meel, en soo veel Boter tot dat het tot Pillen kan gebragt werden, en dan de Pillen gerolt in een weynig Suyker, om dat ze door de soetigheyt kunnen ingenomen werden, en als dese Pillen ingenomen zijn, dan moet men die doorspoe- len met 1 half-pintjen Bier of Wijn.

X V. C A P I T T E L.

Voor Dampige Paerden.

DE Dampigheyt is een extraor- dinaer quaet Accident, ende heeft verscheyde oorsaken, waer uyt het selve spruyt ofte voort komt, sommige krygen 't om dat die veel- tijdts worden heel onmanierlijk hart ende uyt den Afemgereden, ofte- gen de Natuer overjaegt, andere krygen het somtijdts dat die veel ge-

58 *Toevlugt ofte heylfame Remedien*

reden worden op droge wegen in grote stof, die dan deur het lopen inde stoffige wegen die stof soo in 't Lijf krygen, ende worden soo verstoppt van Borst of Longe-pijpen, dat sy Dampig worden; het gebeurt ook wel dat het sommige krygen of met dese Siekte besmet worden, om dat die soo veel stoffig of vermust Hooy komen te eten, ofte vermuste ofte verstikte Haver, of andere quade Voeragie gebruyken, of sommige ook wel door eenige inwendige Siekten, die dan door eenige grote hitte ofte brandt de Longe van binnen in 't Lijf sodanig komen te beschadigen, dat de Longe-pypen komen te verstoppen, of dat de Long zelfs haer natuerlijke beweginge niet en heeft; derhalven zijn dese Siekten soo swaer om te genesen, principa-
cipa-lijck

cipalijk van oude Paerden, maer indien die nog wat aende jonge kant zijn, is het nog veel ligter als by de oude Paerden. Ten eersten, als men dan begint ietwes te ondernemen om dese Siekte te genesen, soo sal men eerst en voor al de Paerden die dan besmet zijn, eerst wat inde Neusgaten spuyten, gelijk men die Paerden doet die van eenige Droes besmet zijn, om die Longe-pypen des te beter te openen; dit dan soo eenige dagen gedaen zijnde, ende daer door so veel geopent hebbende als't mogelijk is, daer na dan een Purgatie ingegeven, gelijk in't 20 Cappittel geschreven staet: ende na dat dese Purgatie wel gewerkt ende geope-reert heeft, soo sal men dan op den 4 dag, na de Purgatie aenden Hals Laten: men moet mede soo lange
als

60 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*

als dese Purgatie werkt het Paerdt geen Haver, maer natte Semelen met een weynig Honing daer onder gemengt, laten gebruyken; ende continueerlijk laten drinken Water met Roggen-meel, het zy dan dat men Medicyne geeft ofte niet; ende na het Purgeren en Laten soo sal men dan nemen den tijdt van 5 dagen, ende geven het Poeyer Diapente in. Neemt dan alle dagen, yder dag 1 onc Diapent, met 1 onc Honing, met een vierde-part van 1 kanne Bier ingegeven, alle morgen laeuw ofte effen warm gemaekt, en 1 uur laten vasten; dese 5 dagen dan omme zijnde, als dan wederom Gepurgeert, ende alsoo gecontinueert, gelijk als voren. Op dese manier zijnder al veel genesen, ja sommige met niet meer als met dit bovenstaende, en dat

dat dan een agt dagen gecontinueert, sommige moeten wel 14 dagen, andere 1 maendt gebruyken; want dese Siektens zijn heel different, daerom so moet men veeltijds verscheyde Medicamenten gebruyken, na dat het quaet ofte het ongemak sig schikt.

Noch voor de Dampigheyt.

Neemt Aloë 1 onc, Seneblaen 1 loot, Agaricus 1 loot, 1 loot van 't Poeyer Diapente, met nog 1 loot van 't Poeyer van Oldenburg, dit alles wel gestoten, ende gemengt met 1 half-pont Boter, ende daer Pillen van gemaekt en ingegeven, ende so ras die Pillen ingegeven zijn, soo moet men daer een half-pint Oly van Olyven, met 1 half-pint Wijn of Bier daer op in den Hals gieten, om deur te spoelen; ook is 't nodig
niet

62 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

niet veel Hoy te geven om te eten, maer de meeste tijdt wat Stroo; men moet ook wel somtijds Laten, principael aen den Hals, ende als men de Paerden wel laet bloeden, dan sal men nemen het Afgelaten Bloedt ende geven het hem onder wat Semelen, om te sien of hy het eten wil, dit is mede heel goet; men moet geduerig wat inde Neus spuyten, om mede de Longe-pypen te openen, en continueeljk natte Semelen te eten geven.

Een ander voor Dampigheit.

Nceemt 1 pont Canary-suyker, met anderhalf-pont raeuw Spek van een Verken, met 1 half-pint Boom-olye, met nog soo veel Roggen-meel dat men Pillen daer van kan maken, dit alles in een Vysel wel deurmalkanderen gestoten, ende dan de Pillen

lên ingegeven; daer na als de Pillen zijn ingenomen, sal men i half-pint Bier of Wijn, met i ounce Olye van Olijf ingeven om de Pillen deur te spoelen.

Een ander.

Neemt i loot Diagridium, met nog i loot Aloë, een weynig gekookt met i halve-kanne Bier, ende als het gekookt is daer onder gedaen i onc Honing, ende dan t'samen warm ingegeven; dit selve alle 3 dagen eens ingegeven, soo lange als gy t goet vindt.

Een ander voor Dampigheyt.

Neemt Cardemom i onc, Assafetida i loot, Aristolochia i loot, Alants-wortel i loot, Gentiane-wortel i onc, gemalen Soethout 4 oncen, Anijszaet 4 oncen, Lawaszaet i onc, Carrewey i onc, Sevenboom

64 *Toevlugt of heylsamen Remedien*
venboom i onc ; dit alles onder mal-
kander gestoten tot Poeyer, en als
men dit gebruyken wil, soo sal men
nemen een Lepel vol in een glas Bier
of Wijn warm gemaekt en ingege-
ven, eens daegs.

XVI. C A P P I T T E L.

Voor den Hoest der Paerden.

DE Hoest is wel veeltijds een
simpel Accident, en van kley-
ne estime, maer daer kan veel quaet
uyt spruyten, het komt somtijds
uyt een kleyne oorsake, veeltijds
als een Paerdt verhit is, en daer op
verkoud, het welke dan eenige rou-
wigheyt inde Keel komt te krygen,
andere krygen eenige verstoppinge
ofte eenige verdroginge inde Longe,
ende dan door de Hoest kunnen hun
selven grotelijx van binnen forceren,
moodnav door

door berstinge van eenige Aderen ofte eenige scheuringe aende Longe of Longe-pypen, gelijk wy dikwils bevonden hebben; daerom soo is 't geheel nootzakelijk sulx voor te komen, so haest als 't mogelijk is. Ten eersten, soo is het seer goet het Paerdt te Laten, ende het Bloedt op te vangen, ende daer wat Seme-len onder gemengt, en laten het opeten, ende daer na die Diapente gebruykt, gelijk voorfsz is, of eenige vande andere Poeyers.

Een ander voor den Hoest.

Neemt 1 kanne Rode Wijn, 1 onc Soethout, 1 loot Anijs-zaet, 1 vierendeel Vygen, 1 loot Greyn; die te samen gesoden met de kanne Wijn en 1 pint Water, tot op de helft, ende dan door een Doek gedaen en ingegeven, en de Vygen

E

mede

66 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
mede in den Mondt gesmeten en laten opflikken , ende dan een uyr-tjen daer op gereden of gewandelt.

Een ander voor den Hoest.

Neemt Dropsoethout, in 't Water geleyt, en laet het smelten, en dan dat Water genomen en een vierendeel Rasynen daer in gekookt, en dat door een Doek gedaen, nog warm zijnde, daer by gedaen i halfloot Venectse-driakel, en dan ingegeven, en warm toe gedekt, dat so gedaen zijnde verscheyde dagen alle morgen, is hondert-malen goet bevonden.

Een ander voor den Hoest.

Neemt Hontsdraf met Longenkruyt, dat aen de Eyke-bomen wast, Sevenboom, Lawas, dese Kruyden t'samen gehakt, en onder het Voeder te eten gegeven, is mede al goet.

Een

Een ander voor den Hoest.

Neemt Look en Uyen, met Soetemelk gekookt, 1 Bolletjen met 1 groten Uyen, gekookt met 2 kanne Melk, daer van 3 mael des daegs 1 kleyn Hoorntjen vol ingegeven, maer men moet elkereys niet veel teffens geven, de Paerden souden anders siek daer van worden.

Een ander voor den Hoest.

Of het gebeurde dat de Hoest niet wel wilde overgaen, soo neemt 1 half-pont Boter, 1 vierendeel Rosen-honing, 1 once Aloë, met 1 once Senebladen, 2 dragma Rabarber, 2 dragma Coloquint, 2 dragma Laurierbessen, 1 dragma Safferaen, alles wel gestoten, met nog 1 onc Methridaet, en daer Pillen van gemaekt en ingegeven. Dit is een extraordinaire Remedie; want

68 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

dit purgeert en verwarmt : wat aengaet indien het een kleyn Paerdt of heel teer waer, soo moet men dan dat wat of een derde-part verminderen, of soo veel als men dan met verstant kan oordelen; want dit is de maet van een groot en sterk Paerdt, en isser nog iets meer van noden, so kan men de Poeyers ook mede gebruyken, hier vooren verhaelt, als de Diapente en andere.

Een ander voor den Hoest.

Neemt 2 pont Honing, met 2 oncen van 't Poeder Diapent, met 1 onc Sevenboom kleyn gestoten, met 2 bollen Look, heel schoon geschelt, ende heel fijn gesneden, ende onder malkander gemengt, ende hier van alle dage 2 hele lepels vol met 1 halve kannen Bier ingegeven, en warm gemaekt; dit moet des mor-

gens ingegeven worden eer sy gedronken hebben, ende dan 1 uur ofte 2 laten vasten.

Nog een ander voor 't selfde.

Neemt 1 half-pont Rafynen, met 1 onc Dropsoethout, gekookt met 1 vierendeel Lijnsaet of Lijnsaet-meel, met 1 kanne Bier, ende dat ingegeven, alle 2 dagen eens, soo lange als gy het goet vindt.

Nog een ander voor den Hoest.

Neemt Hondts-draf, Schel-kruyt, Peper-wortel, van elx 1 loot, met 1 kanne Bier gekookt, en warm ingegeven.

XVII. CAPITTEL.

Om magere Paerden te doen groeyen.

HEt gebeurt dikwils dat de Paerden niet willen groeyen of toenemen, niet tegenstaende dat die

70 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
wel getracteerr worden, soo moet
dan gefogt werden na de oorfake,
fchoon men die niet wel vinden kan,
nogtans moet daer eenige reden zijn,
waerom die Beesten niet groeyen en
kunnen, het zy dan door een bedor-
ve Mage ofte verdorven Bloedt, als
mede fomtijds door een groten
brandt of vuyrigheyt, soo fal men
dan eerst die grote Zenuwen agter
onder den Buyk inde flanke los ha-
len, en vande Buyk los trecken, die
daer al ordinair zijn aengeslagen, op
dat de Buyk des te beter fal kunnen
uytsetten, en dan het Paerdt een
Purgatie ingegeven, tweemaal in 8
dagen, 4 dagen na malkander, en
tweemaal Bloedt laten, ende sulx
gedaen zijnde, moet men dit navol-
gende Medicijn ingeven.

Na dat dan het Paerdt is aen beyde
zijden

zijden los getrocken, en verscheyde dagen wel gesmeert, daer 't los getrocken is, met Popelioen-salve en Dealthea, ende dan tot tweemaal in 8 of 10 dagen wel Gepurgeert, en 2 of 3 mael Gelaten, endan gegeven als volgt.

Neemt 1 half-spint Mout, met 2 spint Semelen, met malkander in een Ketel of Pot gedaen, met soo veel Water als daer toe van noden is om te koken, ende laet het wel hart koken, en als het gekookt is, geeft het daer van warm in, en laet het heet opeten, soo veel als het wil, en daer na van 't nat drinken, ende dan in plaers van Haver te geven, soo sal men Rogge ongemalen soo heel, maer wat gekookt, dog niet lang, als alleen maer opgewelt, gebruiken; dit bovenstaende nu soo lange gege-

72 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
ven, dat men kan oordeelen dat het
Bloedt wat verkoelt, en de Mage wat
gesuyvert is; ende dan al soetjens
aen sijn ordinaris Voer weer geven;
mits nochtans noch al continueel die
Rogge een weynig opgekookt, en
elke reys wat onder de Haver ge-
daen. Dit is dikwils geprobeert, en
altijdt goet gevonden, en hier door
zijnde Paerden in korten tijdt zeer
welaende groey gebracht. Van ge-
lyke gemale Garste ende gemale Bo-
nen-meel elke reys onder de Haver
gegeven, ende met Bier, Kernemelk
of Zure-wey gedurig nat gemaekt;
doet mede wel groeyen.

Nogeen ander voor 't selve.

Wanneer dat de Paerden tot twee-
mael zijn gepurgeert, het welk eerst
nootsakelik moet wesen, om alle qua-
de corruptien uyt het Lichaem te
dry-

dryven, ende tweemaal Gelaten om mede het Bloedt wat te verminderen, om dat de rest van 't Bloedt sig selven wat beter kan suyveren; dit gedaen zijnde, soo sal men dan beginnen met sagte middelen te voeren, eerst een half voertjen Haver met wat Roggen-meel, en dan dit eenige dagen gevoert hebbende, dan laten malen Gerst, Bonen en Kennip-zaet, ende daer van gegeven, na het ordinaris voer heeft gegeten, 1 korfjen van dit voorfz Meel wel nat gemaekt met Water; ende indien men wil wat Rogge eerst onder de Haver geven; is't soo veel te beter, ende tusschen beyde somtijds noch wat vande voorfz Poeders gegeven, gelijk hier vooren is geseyt, want die dienen voor alle ongesontheyt.

XVIII. C A P P I T T E L.

Voor Schurft.

DEse Siekte is seer besmettelijk, en is een groot quaet, als het komt onder de Paerden, verspreyt het sig van het een op het ander, tot soo veel als 'er zijn, indiense niet by tijds geholpen werden. De oorzaak, waer uyt dese Siekte spruyt, is dese; door koude, en grote ongemakken, laet in't jaer inde Weyde, inde Herfstijdt in koude en regen, ook uyt quaet Bloedt, het welk vergadert door quade Voeragien. Als dit nu de Beesten overkomt, kan men die wel genesen met wasschen en smeren in korten tijdt, maer soo dit quaet schielijk werdt genesen, soo trekt het senijn daer uyt, dat het sig weer naer binnen begeeft, en brengt somtijds

tijds een quader Siekte voort als de voorgaende ; derhalven is het noot-fakelijk , dat men eerst eenige Medicamenten geeft van binnen , soo wel als van buyten , waer toe bequaem zijn de Poeyers hier vooren , of eenige Purgatien , en het Laten , om soo wel van binnen te suyveren als van buyten.

Remedie voor Schurft.

Neemt en maekt eerst een loog van Assche, en wafcht't daer mede schoon af tot de gront toe, en laet het dan drogen, en droog zijnde, neemt 1 pont Reusel ofte Verkens-vet, met nog 1 loot Opriment, 1 onc Euforbium, 1 loot Spaensche Vliegen, al te samen wel fijn gestoten, 1 onc Swavel mede fijn gestoten, en alles onder elkander gemengelt tot een Salve, en smeert daer mede heel dunnetjes,

76 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
netjes, en een weynig warm inge-
droogt, en laet het dan 4 of 5 dagen
sonder ietwes meer te doen, en smeert
het dan alleen met warme gesmolten
Reusel om de Roven los te maken,
en daer na als het afgevallen is, soo
wascht het met Azijn en Water af,
of Brandewijn en ander Water dat be-
quaem is om Wonden te genesen;
want aldus gedaen zijnde, soo is het
Schurft doot.

Nog een ander voor 't selve.

Neemt 1 pont Verkens-vet, ge-
smolten, en laet het kout worden,
neemt dan 1 loot Swavel, heel fijn
tot sijne Poeyer gestoten, neemt dan
6 loot Quiksilver, en dit Quiksilver
soo lange gebroken of gewreven dat
het heel verconsumeert is, met noch
1 loot Euphorbium, met ander-half
loot Cantarides, en smeert daer me-
de

de tweemaal in 8 dagen, en als de Schobbens beginnen los te worden en af te vallen, wascht 't dan altemets met Zeepwater om weer schoon te maken.

Nog een ander voor 't Schurft.

Neemt 1 muddetjen of 3 halfjes Olie van Kennep-zaet, met 1 onc Spaensche Vliegen, sijn gestoten, onder elkander gekookt, en smeert daer mede heet, maer eerst moet het al mede met Loge gewasschen worden, en wederom droog zijn, en dan gesmeert worden.

Een ander voor 't Schurft.

Neemt 1 half-vierendeel Wit Vitriol, ende dat gekookt met 1 pint Wijn-azijn, en daer mede gewasschen.

Nog voor Schurft.

Neemt 8 oncen Boter, met 3 oncen

78 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
cen Cantarides of Spaense Vliegen,
gestoten heel fijn, met dese Boter
eens opgekookt tot een Salf, ende
daer eens mede gesmeert, ende laet
het daer mede blyven tot dat alles
van selfs afvalt, endae na met Bo-
ter alleen genesen.

XIX. C A P P I T T E L.

Om de Vliegen te verdryven.

HEt gebeurt veeltijds als de Paer-
den gequest zijn, of eenig won-
den hebben, ofte ook eenigfints siek
zijn inde Somer, datse schrickelijk
van de Vliegen gequelt worden; daer
voor sal men nemen Oly van Bayen,
en Oly van Olyven, van elx evenveel,
dat gekookt met Appel Coloquint,
ende daer mede gesmeert rontom de
Wonde, met een Spongie die daer
in is nat gemaekt; is mede goet voor
andere

andere Paerden; men kan het hele Lijf over smeren: men kan soo veel of soo weynig maken als men van noden heeft, al waer't van noden voor verscheyde Paerden.

X X. C A P P I T T E L.

Dit zijn Dranken voor veelderhande Siektens.

HEt is wel waer dat men behoort de alle Siektens wel te kennen, eer men daer eenige Remedien toe quam te ordonneren ofte te geven, maer nogtans gebeurt het onder de beste en verstandigste wel, dat men niet regt de Siektens kan onderscheyden, en dat men met kleyne of ordinaire manieren niet kan optineren; daerom soo hebben wy dan dese extraordinaire doordringende Medicamenten, die men dan moet
ge-

gebruyken om eenige grote uytwerkingen te doen, om dat men ſiet dat de Lichamen zijn ſoo hart geïnfecteert ofte aengetaſt, dat die eenige kragtige Medicyne van noden hebben: maer alle ſchielyke Siektens die ſoo heel ſubijt by komen, daer kan men niet altijdt deſe purgerende Medicamenten toe gebruyken, en dat om tweederley oorſaken; te weten, eerst om dat deſe dranken daer van wy ſpreken des anderen daegs hunne uytwerkinge eerst hebben, het welke ſodanige Siektens die ſoo ſchielijk aenkomen, geensins kunnen of mogen lyden. Ten anderen, ſoo is 't ook ſodanig met deſe Siektens gelegen, dat ſoo wanneer men haer eenige Purgatien ingaf, die grote vliegende brandt ſouden dan ook uyt alle delen van 't Lichaem naer binnen

binnen vliegen, ende het Lichaem met kragt overweldigen; soo dat die in de tijdt van hete of pestilentieuse Siektens niet kunnen gebruykt worden, maer wel in veel andere, als verouderde of stilstaende Siektens, omme alle ongesontheit uyt het Lichaem weg te doen en te verdryven, principalijk in oude Siektens, maer niet in eenige schielyke overvallen, gelijk Vyver, Colijk, Pleuris, ofte sodanige die haestig aen komen, maer wel voor alle andere Siekten ofte Krankheden die een Paerdt soude kunnen overkomen, het zy dan verstoppinge vande Longe, de Milt, Lever, ofte vervuylde Mage, en veel andere om het Bloedt te suyveren, soo dat het een groot middel is om een Paert in alle Gesontheit te herstellen.

Purgatie.

Neemt Coloquint 1 onc, Agarius 1 loot, Seneblaen 1 loot, Aloë 1 onc, Rabarber anderhalf-loot, Sevenboom anderhalf-loot; dit alles onder elkander gestoten tot Poeder, ende dan gemengt met 1 half-pont Boter, met 1 half-vierendeel-pont Honing, dit al te samen onder elkander gekneedt gelijk een Deeg, ende dan tot Pillen gemackt so groot als kleyne Hoender-eyeren, ende dan het Paerdt met de Kop opgetrocken heel hoog, ende de Tonge met de eene Handt een weynig uytgehalt, ende de Pillen soo diep met de Handt inde Keel gesteken als mogelijk is, ende soo ras als de Pillen ingesteken zijn, soo moet men de Tonge laten, op dat het de Pillen soo met een deurslikt; ende dat dan

dan soo dikwils als daer Pillen zijn ;
ende dit dan soo gedaen zijnde tot
de leste Pillen toe, dan genomen 1
pint Raep-oly, of Oly van Olyven,
met een glaesjen Wijn of Bier onder
malkander daer op in den Hals ge-
goten, omme soo de Pillen wel deur
te spoelen, ende dit dan soo gedaen
zijnde, laet het 2 dagen sonder Haver
te geven, maer in plaets van Haver,
soo geeft hem 1 korfjen Semelen,
nat gemaekt, dan sal het des ande-
ren daegs Purgeren, ende indien het
2 of 3 dagen heel stark Purgeert,
geeft hem dan wat droge Semelen of
wat Terwen-meel te eten, om weer
te stoppen, maer als het niet al te stark
Purgeert, soo is't niet van noden.

*Nog een ander die wat minder is, maer
ook heel goet.*

Neemt 1 pont raeuw Spek, legt
het

84 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

het eenen nacht in 't Water om te wyken, ende dan schoon afgewassen, stoot het in een Vysel tot Poeyer, doet daer onder 1 onc Aloë, met 1 loot Rabarber, en daer Pillen van gemaakt, ende soo ingegeven, gelijk van te vooren is geseyt, ende daer op gegoten 1 pint Oly, en 1 glas Bier, als te vooren.

Een ander.

Neemt 1 kanne Oly, met 1 halve-kanne Soete-melk, met soo veel Look als een bol heeft, met soo veel Sevenboom gestoten als in een schel van een Hoender-ey kan, eerst die Look kleyn gesneen, ende dit samen ingegeven.

Poeyer Royale.

Dit Poeyer Royale is van grote deugt, te weten voor veelderhande Inconvenienten en Sicktens,
Wor-

Wormen, Schurft, Droes, voor Wormen inde Mage, en voor veel andere ongevallen, ende daer van elke reis 1 onc onder een glas warm Bier gedaen ende ingegeven, ofte onder wat Semelen met Haver teeten gegeven, jaegt veel ongefontheyt uyt het Lijf; dit Poeyer fal men maken van Baccarum, Laury, Arostolochi, Rotondi, Semen Silery, Montani, Radix, Cardo Patia, Ennulla, Campana, Gentiane, lange Peper, Sulpheri, Citrini, van elx 3 oncen; Ellebori Albi & Nigery, elx 1 onc; Safferaen 2 dragma, alles onder malkander gestoten, ende bewaert in een lere sakje, tot dat men 't van doen of van noden heeft; dit is een extraordinair goede Remedie.

XX. CAPITTEL.

Een Poeyer Diapente.

DIt Poeyer Diapente is een vermaert Poeyer dat grote virtuten en kragten heeft voor alderhande Siektens, welkers deugt niet kan betaelt worden; men sal dan nemen Gentiane, Lorbessen, Mirrhe, Yvoyr geraspt, Aristolochiæ, Rolondia, van elks 4 oncen; Safferaen 2 dragma, dit onder elkander gestoten tot Poeyer, en gemengt met 2 pont Honing, en van dit Conserf dan genomen elke reys 1 of 2 lepels vol, met 1 half-pintjen warm Bier ingegeven, is voor alderhande Siekten goet, en is een extraordinair goet middel, en het kan soo bewaert worden, en het blijft altijd goet jaer en dag, of men kan 't ook wel droog

droog bewaren, en mengent alleenig op die tijdt als men 't wil gebruyken. Dit kan gegeven worden in alderhande Siekten, is ook mede goet om een goeden Afem te maken en om te lopen.

XXI. C A P P I T T E L.

Nog een ander Poeyer; genaemt la Duk.

DIt Poeyer is mede extraordinair goet voor alderhande Siektens; neemt Dropsoethout, Cardebenedictus, Hyfop, Sænegriek, van elks 6 oncen; Geneverbessen, Ennuffa, Campana-wortel, Yrias, van elks 5 oncen; Cardemom, Gentianæ, Aristolochiæ, Longæ en Rotordiæ, van elks 3 oncen; Comijn, Caneel, Notemuscaet, van elks 1 half-onc; dit alles wel fijn gestoten en doorgesift, en bewaert tot

88 *Toevlugt ofte heylsams Remedien*
in tijdt van nood, daer van ten hoog-
sten 2 oncen ingegeven met Bier of
Wijn.

X X I I . C A P I T T E L

's Gravenpoeyer van Oldenburg.

EEn Poeyer om goeden Afem te
maken, voor Vyver, voor Droes,
voor Hoest, en voor veelderhande
Siekten.

Neemt Cardelinum 1 pont, Assa-
fatida 1 vierendeel-pont, Boontjes
Hoolwortel 2 oncen, Alantswortel
2 oncen, Gentiane 2 oncen, Soet-
houdt, 1 onc, Anijszaet 1 vieren-
deel-pont, Lawaszaet 2 oncen, Car-
rewey 1 onc; dit onder malkander
gestoten tot Poeyer; dit kan lange
bewaert worden, en daer van een
lepel vol met Bier of Wijn ingegeven,
heeft grote kragt, en doet veel goet
aende Paerden.

XXIII.

XXIII. C A P I T T E L.

Vande uytwendige Worm.

DE Worm is een besmettelyke Siekte, komt somtijds uyt quaet vergalt Bloedt, het spruyt en beklyft ook over aan andere Paerden, of van eenige besmette Stallen, of ongesont Voeder gegeten, dese Siekte is geneeslijk, hoe wel die is verscheydenderley, de eene is wel een weynig quader als de ander, maer nogtans zijn sy alle geneeslijk: derhalven soo sullen wy ook verscheyde Remedien daer voor schryven. Ten eersten, sooneemt *ꝝ* onc Galiga gestoten, en een nagt te weyken geset in een pint Wijn, en des morgens ingegeven, en des anderen daegs Gelaten aen den Hals, en den dag daeraen weer het selve, tot 3 dagen

90 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

toe, en elke reys den dag daer aen Gelaten, mede 3 dagen; als dese 6 dagen gepasseert zijnde, te weten 3 dagen, gelijk geseit is, dese Galliga alledagen 1 onc ingegeven, ende dan elke reys 1 dag tusschen beyden Bloedt Gelaten, mede tot 3 mael; hier mede soo sal men dan ophouden 3 of 4 dagen, dit dan gepasseert zijnde, soo sal men dan een Purgatie ingeven, op dat alle brandt ende vuirigheyt die nog in 't Lighaem mogte zijn, des te beter affet. Dit is een sekere Remedie die noyt mankeert; soo daer nog ietwes waer dat als dan nog niet genesen is, dat verdwijnt van selfs.

Nog een ander voor de Worm.

Neemt racuwe ongeprepareerde Antimonium 4 oncen, met 1 loot Eleberis, t'samen kleyn gestoten, ende

ende hier van alle dagen des morgens
1 loot onder de Haver met een wey-
nig Roggen-meel gemengt, en te e-
ten gegeven, maer men moet de
Haver een weynig nat maken, of
anders soo soude het Pocyer daer uyt
vallen op de grondt vande Kribbe,
ende alle 3 dagen het Paerdt Bloedt
Laten: als nu dese voorfz Medica-
menten soo gebruykt zijn, als dan
een Purgatie ingegeven, om alle qua-
de corruptien, of eenige ongemac-
ken die in 't Lighaem mogten zijn,
nog uyt te dryven, op dat se des te
Gesonder mogen zijn en blyven.

Een ander voor de Worm.

De Worm wort ook meenigmael
genesen sonder ietwes in te geven,
alleen met smeren. Neemt 1 pont
Terpentijn, met 1 vijfdedeel Teer,
met 1 muddetjen Traen; dit onder
mal.

92 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
malkander gemengt, en dan ziedent
heet gemaekt, ende soo al kokende
heet met een quasjen daer op gestre-
ken, 3 dagen na malkander, ende
laten 't dan soo eenige dagen stil ge-
worden; daer na de Wonden te gene-
fen, met wat Kalk daer op gestreken,
of anders alleen met kout Water ge-
wasschen, dus geneest het van selfs.

Een ander voor de Worm.

Neemt *Affifetida* 1 loot, *Angeli-
ca-wortel* 1 loot, met 1 bolletjen
Look; dese onder malkander gesto-
ten, ende in een Linnen Dockje op
het Montstuk vande Toom gebon-
den, ende het Paerdt in de Mondt
gedaen, ende laten 't so op de Toom
staen 24 uuren, sonder eten of drin-
ken; hier mede zijn der veel genesen,
sonder iet meer daer toe te doen.

X X I V. C A P I T T E L.

Voor 't Longe-vuyr.

HET Longe-vuyr is een feer qua-
de en befmettelyke Siekte, waer
van zeer veel Paerden en Beesten
fterven; daeromme is het feer nodig
hier by tijds, soo veel als 't moge-
lijk is met dese naervolgende Reme-
die te affisteren, waer mede veel hon-
derden zijn geholpen; maer dit moet
men weten dat dese Siekte het Lon-
ge-vuir is, ten minsten drierley;
te weten, het een is een heet Pesti-
lent-droogs-vuir; het tweede is een
Vogte ende Wateragtige Verrottin-
ge die van binnen leydt, rontom het
Herte, in de nobele Partye of de
Borst; het derde is een Galagtige,
soo dat dit moet wel onderfogt wor-
den, met welke van dese 3 foorten de
Beesten

Beesten belmet zijn; want elk Accident moet ook nootsakelijk besondere Medicamenten hebben, want ook soo zijn dese Accidenten alle 3 heel besmettelijk; principael het eerste Pestiale, ende daer na het tweede, het Galagtige het welke ook seer periculeus is, gelijk wel de Gelesugt, soo dat het Bloedt sijn selven heeft vermengt met de Galle, en de Galle dan de overhandt gekregen hebbende, waer door dan het gehele Lighaem bederft; de derde is een gelijk de Pest, door grote hitte en verbrandinge van 't Bloedt, waer door het Bloedt sijn selven komt te koken en te gesten in het Lighaem, en alsoo de Leden des Lighaems soo verbrant, dat alles swart wordt, gelijk of het by het vuur of Oven gebraden waer: hierom is dan wel nootsakelijk om te onder-

onderſoeken, wat kenteykens daer mogten zijn, om ſulx te kennen en te onderſcheyden, en de kenteykens ſo veel te weten als mogelijk is, ſoo hebben wy daer veeltijts op geſpeculeert en bevonden, als men daer naukeurig op let, dat de oogen altijd principaal uyt beelde deſe drie ſiek- tens, en elke ſiekte apart, want de oogen ſijn een rechte ſpiegel daerin ſult gy bemerken; ſoo wanneer een Paerd of ander beest is beſmet met het eerſte, te weten het natte of het verrotte vuyr, gelijk wy eerſt geſeyt hebben, als gy de oogen open doet en ſiet binnen inde oogen dat et overal is vochtig en bleeckachtig die adertjes en vliesjes, ende die andere ſult gy vinden geel of galachtig, gelijk de ſiekte van binnen is, ſoo ſal die haar ook inde oogen vertonen. De der-
de

de fult gy mede konnen bemerken, dewijl dat die groote hitte, die het verbrande bloet gevert heeft, dat gy abfoluyt fult kennen en bemerken, dat de oogen wederom fijn veel donkerder, van kleyne adertjes heel root ofte bruynagtigen heel brandig, foo dat dese drie altijt hebben foo veel onderscheyt, dat het weliste kennen; en dit dan foo kennende, foo heeft elck fijn byfondere Remedie van doen; derhalven is't van noden voor de eerste en vochtige siekte foodanige Remedien die heel opdrogende fijn, hoewel dese sieckte de alderquaetste van dese drie voorfz is, alsoo dese phlegmatique vogtige verrottinge is door langerhandt bygekomen, ende het selve aldaer logeert binnen het middel-schot, buyten Mage of Darmen, daer de Medicamen.

menten so quaalijk kunnen bygebragt worden, waer over het komt, dat'er oock weynig van kunnen geholpen worden, of men moet daer al bytijts by sijn. Tot het tweede, daer is noch al wat beter raet toe, als tot het eerste, alsoo het galachtig Bloet wel kan ten deele afgetapt werden, ende met Drachten of Kroppen nevens de Dranken verbeteret worden. Het derde pestilentielle verhittinge en groote brant wert mede noch al veel geholpen door Drachten, Kroppen, Laten en Dranken, gelijk wy elck apart sullen toonen.

Remedie voor 't natte Longe vuur.

Ten eersten salmen het Paert Bloet Laten, en dan Kroppen, dat is te seggen, met het Vierkruyt achter aende Billen en voor aende Borst, en dese Drank dan integeven.

Neemt Pockhout dat gemalen is, en lange Peper, van elks een loot, Laurierbessen en Sevenboom een onc, Galiga een loot, samen kleyn gestoten en gekookt met een kanne bier, en ingegeven, en des anderen daegs weer soo veel, tot drie dagen naer malkanderen.

Nog een ander voor 't natte Longe vuur

Neemt voor 6 stuyvers Venetzedriakel, voor 3 stuyvers Oly van Olyven, met een half pint Brandewijn, t'samen ingegeven, daermede heb ick'er dickwils veel genesen; ick hebbe verscheyde Paerden gehad die ik dit selve hebbe wel ingegeven, en daer by Gelaten, en het Vierkruyt gesteken, en lauw water altijt laten drincken, oock sommige kout water, maar met honing en roggemeel daer onder.

Nog

Nog een ander voor 't selfde.

Neemt Galiga 1 onc, met lange Peper een half loot, gestoten tot Poeyer, en met een halve kanne Soetemelck ingegeven, na elkander 3 dagen lang, alle dagen eens, en over den anderen dag eens Gelaten, en Gekropt.

Een ander.

Neemt Assa Fetida 1 half loot, Loock 1 bolletjen, schoon geschilt, met wat Angelica in een doekjen gebonden op het montstuk.

Nog een ander Drank voor 't Longe vuyr.

Neemt Boontjes Hoolwortel 1 onc, Bakelaar 1 onc, Rabarber 1 onc, Coloquint 1 onc, Eleboris Alby of wit Vierkruyt 1 half loot, Veneetzedriakel voor drie stuyvers, dat samen gekoockt, met drie kanne bier op de derde part, en in drie reysen ingegeven. G 2 XXV,

XXV. C A P P I T T E L.

*De manier tot het uyt nemen vande Sool
uyt de Voet.*

WAt aenbelangt de Sool uyt de Voeten te nemen, is licht te doen; eerst moetmen rontom de kanten los maecken tot het leven toe, en dan aen de punt of teen vande Voet een weynig los maeken, tot soo verre dat men een nijptange daer kan onderkrygen om te vatten, en dan al soetjes los maeken, tot datmen also lossende daer geheel uyt treckt, als nu somtijts eenige kleyne Accidenten inde Voet sijn, datmen niet genootsaeckt is de Sool lange op te houden, soo kanmen die al in korten tijd heelen met dese midelen; neemt Steen-kalk, gemengt met Wynazyn, met een weynig Roet uyt de

de schoorsteen, maer heel weynig Roet of anders is het te heet, en dese Compositie soo dick gemaect als Metfel-kalck, en dat alle dagen eens daer op gedaen, is goet, of ten ware dat er eenige andere Acciden-ten of Quetsuren inde Voeten waren, soo behoeftmen de Sool soo ras niet te genesen, soo is 't best met Terpen-tijn, dat geneest mede wel, maer wat langfamer, op dat de Wonden wat mogen weder by komen, op dat dan de Wonden met de Sool gelijklijck aen wassen, daerom so is 't dan beter met den Terpentijn, die geneest zagt en langsaem. Oock mede geneest seer wel, swarte Zeep met wat Kalck gemengt, of men neemt oock wel Egipsiacum met Spaans-groen, men moet altijt sien hoe dat het Acci-dent gaet, maer mijn meeste tijt, soo

hebbe ick alle tijd het eerste, te weten Afijn, Kalck, met een weynig Roet uyt de schoorsteen seer goet bevonden, en't is een vande beste Remedien, maer men moet het niet te dun maeken, maer ten minsten dat het pas nat is, hoe dicker hoe beeter, of anders is het te scharp, een weynigh Roet, en meest Kalck, heel dick, dat alle daegen eens daer op gedaen, geneest heel krachtig.

Een ander.

Neeint swarte Zeep, met droge steen-kalck gemengt onder malkander, is mede seer goet om op te drogen.

XXVI. C A P P I T T E L.

Voor 't Vernagelen.

ALs een Paerdt Vernagelt is, het is selden so quaedt, of het kan gene-

genesen worden, sonder de Sool
 uyt te nemen, somtijts met kleyne
 Remedien; voor eerst moet'er wel ge-
 fogt worden, waer de Nagel die te
 hoog geslagen in 't leven is, of waer 't
 gedrukt heeft; en dan moet die plaets
 wel geopent worden, tot het bloed
 toe, en dan genomen een weynig Ter-
 pentijn, een weynig Was, en een
 weynig Ongel, en een weynig
 Raap-oly, onder elkander soetjes
 gesmolten, niet heet maer lauw
 warm daar in gegoten. en met werk
 toegedeckt, is heel goet; of anders
 neemt vande kleyne Barnnetels ge-
 stamp, en daer ingeleyt, of sim-
 pelijck Ongel, met Raap Oly daar
 in gegoten, helpt veeltijts sonder
 meer aen te doen, ofte neemt Ter-
 pentijn alleen, soetjes gesmolten,
 en daer in gegoten met een weynig

Werk daer op geleyt, het genceft; ende indien de Voeten heet of brandig worden, soo moet men daer Koe-mist om binden.

XXVII. C A P P I T T E L.

Voor alderhande Wonden, het sy geschoten, gesteken of andersints.

Alfoo de Wonden aen Paerden of andere Beesten kunnen komen op verscheyde manieren; ten eersten van die gene die geschoten zyn: soo wanneer men bevindt door 't Ent-yser dat de Wonde heel diep ingaet, en de Kogel daer nog in is, soo moet men tragten met een lang dun Ent-yser de Kogel te soeken, met alle subtyligheyt dat men komen kan om de Kogel te voelen, en als men die dan gevonden heeft, soo moet men een Instrumentjen met een

Le-

Lepeltjen aen 't eynde daer men de Kogel mede kan onderscheppen, deselve uythalen, soo het mogelyk is, en de Wonde voor aen, daer 't ingegaen is, openen, soo wijdt als het mogelyk is; want hoe de Wonden van voren wyder zyn, hoe men daer beter en met meerder gemak eenige Wieken of Salven kan in brengen, en fullen veel ligter genesen, en soo by aldien men het niet en o-pent, soo suygen de Wonden voor toe, en versticken hun selven, en kunnen van onderen wijdt uyt-dragen; maer dit dient ook mede ge-practiseert te werden, soo het waer dat een schoot of een steek is aen den Hals, of aen de Benen, of op eeni-ge andere plaetsen, dat men konde de Wonden aen de andere syde uyt-brengen, dat het door en door kon-

106 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
de gebragt werden, en dan aen bey-
desyden geopent zyn, gelijk te voo-
ren geseyt is, soo moet men daer
een toutjen door trecken, dat ge-
vlogten moet werden van Hayr uyt
de Steert of Manen, met een weynig
Vlas, dat tweemaal soo lang is als
de Wonde, dat dan daer door getroc-
ken zijnde, die koorde vet gesmeert
met Basilicum ofte met Verkens-reu-
fel, en laten dat 2 dagen tot aen den
derden dag stil sitten, op dat de
Wonde aen 't dragen mag komen,
en als de Wonde aen 't dragen is, so
moet men alle dagen eens de koorde
smeren met Basilicum en omtrecken;
of het geviel dat het Accident hart
begon te swellen, eer het aen 't dra-
gen raekte; metten eersten soo moet
men sagte Pappen (te weten, neemt
1 kop Roggen-meel, met soo veel
gesto-

gestoten Lijnfaet-koeken, met 1
onc Robolus, 1 pont Reusel; laet
dit t'samen met Bier tot een Pap ko-
ken; ofte neemt Wijnmoer met Bo-
ter en Robolus gekookt, is mede
goet voor 't geswel) daer op appli-
ceren om den brandt daer uyt te hou-
den, en soo ras als de Wonden be-
ginnen te dragen, soo gaen de Ge-
swellen weg. Ten ware dat het inde
Somertijdt was, soo is ook seer goet,
en het heelt heel kragtelijk het Sop
van Schelkruyt of Cheledonia ge-
naemt, met Nagtschade of Dol-
bayen, t'samen in een Vysel gestoten,
en door een Doek gedaen, daer me-
de gewasschen, ingespuyt of geserin-
geert, en wanneer de Wonden aen
't genesen beginnen te komen, soo
wil het Vleesch somtijdts wel wat al
te weeldrig wassen, en dan is de Sal-
ve

ve Basilicum al wat te sagt, dan moet men gebruyken Eypsiacum, die is wat meer opdrogende, of een andere Groene Wondtsalve, of foodanige Salven als men dan sal bequaem vinden.

Nog voor Wonden.

Nademael aen het cureren der Wonden soo veel is aen gelegen, ende veeltijds soo periculeus is, ja dat daer de doot wel na volgt, soo is 't dan nootsakelijk dat men daer dan wel scherpelijk op behoort te letten; te weten, om te sien of de Wonden in 't begin ook wel goede Materie beginnen voort te brengen, ende of het niet in plaets van de Materie enig Zenuw-water uyt de Wonde geeft, in plaets vande Materie, alsoo veeltijds by de onkundige, wordt voor goede dragt ofte goede Materi gehouden,

houden, om dat die malkander niet
seer ongelijk zijn, maer het is heel
contrary; want als het Zenuw-wa-
ter sijn selven eerst in de Wonde
vertoont, ofte voor den dag komt,
soo is 't heel dun Watet, heel heet
en scherp, dat alle Wonden bederft
en seer ontstelt, ende wort dan inde
Wonde heel dik, gelijk of het goede
dicke Materie waer, waer door veel
mede worden bedrogen, die dat niet
wel en onderscheyden, want het is
dik, en soo wat lilagtig, soo dat
het wel kan onderscheyden worden,
als daer wordt op gelet. Ende indien
het hem dan vertoont dit voorisz Ze-
nuw. of Leewater, ofte ook som-
tijds als de Wonden zijn ontstelt,
het zy dan door opswellen of uyt-
puylen van 't Vleys, dat de Wonden
weer toe gesogen ofte toe geswollen

worden, het welke uyt de Aderen ofte andere Conduiten wordt voortgebragt, dat dan de Wonden sodanig ontstelt, gelijk het Zenuw-water hier voren geseyt, soude kunnen doen; soo is dan de beste Raet ofte Remedie, het zy dan dat de ontsteltenisse vande Wonde komt van 't voorseyde Zeenuw-water ofte van 't Toufwellen vande Conduiten, ofte waer van 't souden mogen zijn; neemt dan ende siet met suptijlheyd de Wonde vol Terpentijn te steken, soo veel als men daer in krygen kan, ende dat tot de gront toe, is 't mogelijk: ende dan dese voorz Terpentijn daer in gedaen hebbende, neemt dan een Iser dat dan de grote ofde dikte van de Wondt heeft, dat gemackelijk inde Wonde kan, ende gloeit het, ende steekt het soo heet inde

inde Wondt dat het snerkt, dan daer uyt genomen en wederom vol Terpentijn gedaen, ende dan het hete Iser daer wederom ingesteken, gelijk te voren, ende dan een ligt Wiekjen met Terpentijn daer ingesteken, ende of men sag dat het de eerste reys niet wel was gestempt, soo sal men 't des anderen daegs nog eens doen, op deselve manier, maer indien het niet heel nootsakelijk is, soo sal men het nog wat in sien, tot des anderen daegs. Dit is een Remedie daer men alle Wonden mede kan meester worden, als men dat met verstandt gebruykt; want het is min of meer als hondertmael gebeurt, dat ik veel sware van sodanige Accidenten hebbe geholpen, van andere die by myn zijn gekomen die sonder dit middel niemant hadde konnen genesen;

212 *Toevlugt of heylsamen Remedien*
fen; want dit is een van de grootste
wetenschappen die in dese Cure be-
staet, want alle Wonden zijn mac-
kelijk te genesen, als die soo verre
gebragt zijn, dat die niet meer oppo-
seren, daerom soo is't allerbest, dat
men de eerste reis wat hart brandt,
hoe harder hoe beter gebrandt, en
hoe eerder genesen. De Veneetschen
Terpentijn is een van de beste Salve
die men kan gebruyken, maer men
moet die eerst in kout Water soo lan-
ge wryven dat die heel wit en suyver
wordt, dat al die vette vuyligheyt
daer uyt gesuyvert is; dese is be-
quaem in alle quade Wonden: en-
de indien dan eenige oude Wonden
wat lang staen ende niet wel willen
genesen, soo neemt 1 loot Basilicum-
falf, ende daer onder gemengt 1 drag-
ma Precipitaet, ende wel deur mal-
kander

kander geroert, ende daer Pleysters van gemaakt, ende daer op of in geleydt, neemt alle oude verrottinge weg, ende het doet de Wonden suyveren, ende geneest.

XXVIII. C A P I T T E L.

Basilicum Salve.

NEemt 1 vierendeel-pont Schapen-ongel, Ossen-ongel, Vet van een Berg-varken, Spiegelhars, swart Pek, Was, Honing, Boter, Terpentijn, van elks 1 vierendeel-pont, met 1 half-vierendeel-pont Paerde-vet, 1 half-vierendeel Boom-olye, alle dese elk apart gesmolten en onder elkander gegoten in een pot, tot dat alles gesmolten is, en dan weer te samen op het vuyr geset, en laten 't nog wat met elkander opkoken, op een kleyn vuyr, en dan

114 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
al roerende laten kout werden; dit
is vande beste slag die der gemaekt
konnen worden, dit is de sagste Salf
die in alle periculeuse Wonden kan
gebruykt worden.

X X I X. C A P I T T E L X

Ægiptracum te maken.

NEemt 1 half-vierendeel Spaens-
groen, sijn gestoten, 1 onc
Vitriool, gestoten, met 1 dragma
Mercurium Sublimatum, met 2 pont
Honing, en 1 half-pint Wijn-azijn;
dit onder elkander wat langsaem ge-
kookt, en laten het roerende kout
worden; dese is goet in oude ofte
vuyle Wonden; en als men die nog
wat sterker begeert te hebben, soo
moet mendaer wat Arsenicum onder
roeren, soo veel als men goet vint,
na dat men het sterk wil hebben.

XXX. CAP-

XXX. CAPITTEL.

Een Groene Wondsalve.

NEemt Terpentijn 1 pont, Spie-
gelhars 1 onc, Was 1 onc,
Oly van Olyven 1 muddetjen,
Spaensgroen 1 onc; sijn gestoten,
en t'samen wel langsaem gekookt.

Nog een ander.

Neemt Venet'sen Terpentijn,
en die gewerkt met schoon Pomp-
water, soo lange dat die soo wit
wordt als Hagel, gelijk men de Bo-
ter in 't Water schoon maekt, en dan
daer onder gemengt een weynig heel
sijn gestoten Spaensgroen, maer niet
meer dan dat men een weynig de
groene coleur krygt; is een extra-
ordinaire Salf voor alle Wonden; in-
dien men 't in 't begin voor eenig
Quetsuyr wil gebruyken, soo moet

116 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
mende eerste 2 of 3 dagen het Spaens-
groen daer uyt laten.

XXXI. C A P I T T E L.

Om Hipericum- Olye te maeken.

DEse Hipericum Olye is een tref-
felijcken Olye, extraordinair
goet in alle soorten van Wonden, het
geneest heel ras, principael in diepe
ingående Wonden, het overtreft
alle andere Salven. Om de selve te
maeken, neemt 1 pont van de Bloe-
men van Hipericum, van de steelen
afgeplukt, met 1 kanne van Olye van
Olyven, met 1 once Terpentijn, te sa-
men in een glase fles gedaen, en laten t
selve drie maenden inde Sonne staen,
wel dicht toe gestopt, en dan is t vol-
maeckt, en dan bewaert, hoe het
ouder wert, hoe beter het is.

XXXII. CAP.

XXXII. C A P P I T T E L.

Salve voor diepe Wonden.

NEemt Terpentijn 1 pont, met een vierendeel pont Olye van Olyven, met 1 loot Spaens-groen, heel fijn gestoten, en onder elkan- der gedaen, en een weynig laten op- koken, en dan al roerende, laten het kout worden. Dit gelijkt wel een slechte Salve, maer is evenwel heel goet voor alle Wonden. Daer sijn wel verscheyde Kruyden die oock wel genesen, als men het sap daer uyt perst, en inde Wonde doet, maer dient al met verstant gedaen te werden, want als de wonden dik- wils soo staen, dat het alles wat men daer in doet, maer opwaerts daer weer uyt komt, soo sijn als dan de Sappen van Kruyden daer niet in

118 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
bequaem, daerom dat die natten
alle tijt nabenedesakken en verſwa-
ren dan de droogten, daerom ſoo
moetmen met een mager Salfjen dat
van binnen ſoeken te aſſiſteren, en
ſoo weynig vochtigheyt als't moge-
lijck is, want hoe drooger dat ſulke
Wonden kunnen gehouden werden,
hoefe eerder geneſen.

Een ander goede Salf.

Neemt Cheledonic of Schelkruyt,
Nachtschade, Hontſdraf, Camille-
bloemen, Hipericon-rooſen, deſe
alle onder elkanderen van elx een
hant vol in een mortier gedaen, maer
eerſt kleyn geſneden, en dan geſto-
ten, en kleyn geſtampt, en dan in
een verglaſden pot gedaen, en dan
genomen 1 pont Terpentijn, en
een pont Olye van Olyven daer op
gegoten, en wel onder elkander ge-
roert,

roert, en dan in een glase fles gedaen, en laet het twee Maende inde Sonne staen, dan afgenomen en uytgeperst, ende daer onder gemengelt een half pont Verkens-reusel, met een half vierendeel Was, t'samen onder elkander laten opkoken, en al roerende laten kout worden.

XXXIII. C A P P I T T E L.

Nog een doorgaende Salf op harde Knobbels.

NEemt Olye van Bayen, Olye van Lijnsaet, Popelioen, Dialthea, met een wienig Terpentijn Olye, niet meer als de vierde part vande andere Olyen, men kan van de anderen van elcks evenveel nemen, na datmen veel of weynig maken wil.

Een ander voor 't selfde.

Neemt Oly van Tichelen, Olye

Philosophorum, Olye Petere, onder malkander, is een heel deur dringende Salf om te smereen, op alle geforseerde plaetsen, principael aende Beenen.

Een ander voor 't selfde.

Neemt Popelioen Salf, 1 onc, Olye van Baeyen 1 Onc, Dialthea 1 Onc, samen onder elkander gekooct, met een muddetje Brandewyn, is voor veel gebreken bequaem, insonderheyt voor verruckte Zenuwen.

XXXIV. C A P I T T E L.

Voor verruckte Zenuwen.

Het gebeurt veeltijts dat de Paerden haere Zenuwen verrucken, zomtijds gebeurt het wel inde Travailles, als een Paerdt de achter voet is opgenomen, en laten
hun

hun dan eenigfins facken, fo kan dat lichtelijk gebeuren, het gebeurt oock wel dat het in een floot gevallen is, en aldaer met grote force uyt wil fpringen, soo dat het daer door heel lam zou kunnen zijn, dan moet men de Zenuwen eerst met Terpentijn Olye en Spijck Olye bestryken, op dat het wat hart begint te fwellen, want hoe het meer fwelt, hoe eerder dat het genesen wordt; daerom moet men dese hete Olyen noch met een heet yfer heel warm indrogen, en als dit nu soo een dag of acht is gedaen, soo falmen dan wat ophouden, ende stoven de voorfz partye weer heel af, op dat het been weer ontfwollen is, of het gefwel dat van 't smeeren was veroorfackt wat gefackt sijnde, dan wederom smeeren met de voorfz deurgaende Salve,

een dag of acht, en dan eenige dagen met moer van Wyn gebeth, alle dagen heel warm, en dan daer na met Brande-wyngewreven, tot dat het volkomen genesen is. Het geneest altijd wel, maer soo wat langsaem en met groote moeyten, en men moet altijd aende binne zeyde meest smeeren.

Noch een Salve om te Smeren.

Neemt Olye van Laurier-bessen, Dealthea, met Popelioen Salf, met Olye van Camille, van elcks 1 onc, ondermalkander gesmolten, en daer mede gesmeert.

XXXV .C A P I T T E L.

Voor een verdrayden of verrukten Hals.

HEt gebeurt somtijts dat een Paerdt valt op sijn Hals, soo dat de Wervel-Beenderen inden Hals
met

met groote force haer verbuygen of verwringen uyt haer ordentlyke plaets , soo is 't dan dat de Paerde met een styven hals moeten gaen en dikwils dat de Wervel-beenderen uyt hun plaets sijn, sulks kan oock komen dat de Paerden met een harden loop tegens eenige Bomen of Palen , komen te lopen, ofte op andere manieren, in 't opstaen onder eenige Latier-bomen kan het gebeuren, soo neemt dan om dit te Remedieren, brenghet het Paerdt inde Travaille , ende bint het Paerdt met een halssier, die heel stark is, hoog boven aen met een blokjen onder beyde voorste voeten wel een voet hoog, en als het dan daer op staet en opgebonden is, soo moet men dat blok onder sijn voeten weg trekken, en laten het soo met een

ruck

ruck hangen, dat die gewerven soo met een ruck of draey wederom mochten in schieten, en soo men konde bemerken dat den Hals was na de eene of de andere sijde iet wes wat uyt geweken, dat aende eene sijde een knobbel waer, en aende andere zijde eenige holligheyt of leegte, soo moet men eerst, eermen het op hangt, inde Travaille, op de zey neer leggen, te weten op die zyde daer de hoogte ofte het knobbeltjen mochte sijn, en dan een swaer gewicht daer op douwen, of wryven, soo hart nabeneden als men kan, en den Hals met een mans knie neerhouden, en het hoeft opbeurt, en om het soo met kracht weer den anderen weg door te dringen, en dan daerna met het hoeft om hooge, en ruckt het dan soo inde lengte, en dan

voort

voort gesmeert en gestooft, gelijk hier voor geschreven is vande verrukte Senuwen.

XXXVI CAPITTEL.

Voor een verstuyckte Koot.

SOo wanneer een Paerdt de Koot aen een voet, 't sy voor of achter, door lopen, vallen of springen, quam soo ver te verstuyken, soo dat die altoos uyt hare regte postuyr staet, het sy voorwaerts of ter syden, dat is dat die Zenuwen so sijn geforceert, dat dat enigslins uyt sijn behoorlijke plaets wijekt, het een wat meerder als het ander, dan so salmen nemen en setten het Paerdt inde Nootstal of Travaille, en nemen het beste been op, en laten 't op het quade been staen, en treden dan met een force met een voet bo-
ven

126 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
ven op de overkotigheyt, een reys
of drie, om weer door te dringen,
of anders neemt de quaden voet op,
in 't midden aen 't been, en met een
touw aende voet met een hout, dan
so achterwaerts overgebogen, en
of het geviel datmen 't met dese twee
manieren niet weer konde te recht
krygen, so salmen nemen jongen
Eyken Hester of Boomtjen, dat staet
en walt, met het top-eynde wat om
laege, en binden daer een groot
touw aen, ende het ander eynde aen
de voet, en leyden dan het Paerdt
so voort, dat 'et dan komt te ruc-
ken, tot dat het begint te vallen, is
het een reys niet genoeg, men kan 't
noch een of tweemaal herdoen, en
dan met Popelioen Salf smeeren,
men neemt Olye van Bayen, Pope-
lioen en Dealthe, van elks evenveel,
met

met Brande-wyn daer onder gedaen,
en t'famen gekooct, en daer mede
gesmeert, men kan ook tusschen
beyden warme Pappen apliceren,
daer dick opgebonden, en dan de
voorsz smeeringe, of het nodig waer,
so kanmen het blaesjen ook mede
uytsnyden, als het wat lange mogte
duyre, maer niet metten eesten,
want zy geneisen meest alle sonder dat
die uyt snydingh van noden is,

Een ander Manier om In te setten.

Neemt een Rat van een Waegen,
bint een touw met het eene eynde
daer aen, en het ander eynde aende
voet, en Rolt het Rat dan met een
harde ruck, om het in't lidt te ruc-
ken; voorts dan gesmeert met die Ze-
nuwe Salve, hier naer beschreven, en
dan geswagtelt.

XXXVII C A P P I T T E L.

*Wanneer een Paerdt op de Kroon vande voet
is getreen.*

DEse quetsuren, het sy getreen op de Kroon van de voet, of gestoten, of gequest, hier van komen veel groote en sware Accidenten, so is 't dan van noden, als die gequest sijn, met sachte middelen eerst te verbinden, als met Basilicum, en dan met sachte Pappen daer over gebonden, en met Koe-mist de voeten onder wel gekoelt, en onder de voeten gebonden, en of het gebeurde dat het gat al te veel wille hadde, om toe te groeyen, so moet men daer een weynig Mercurium Suplimae in doen, dat de Wonde behoorlijk open blyft, en als de Wonde begint te sluyten, dan moet men ne-

men Kopperroot, met Azyngekookt, en wat werck daerin nat gemaect, en daer op geleyt, het droogt dan des te beter, dit kan sodanig wel voorgekomen worden, maer hebbe veeltijts groote Accidenten daer van gesien, so dat men dan dikwils de Solen heeft moeten uyt nemen, dat men die drachten van onderen de passagie moeste doen uyt passeren.

XXXVIII C A P P I T T E L.

Hoorn-kloof.

DE Hoorn-kloof wert by sommige genaemt een valsch quartier, of valsche quartieren aende voeten, eenige krygen somtijts 1 t'effens aen eenen voet, andere hebben veeltijts aen eenen voet twee, te weten een aende binnen zyde, en de ander aende buyten zyde, alle bey-

de aen eenen voet, andere hebben wel te weten vier aen alle beyde voeten, al meest aende voorste voeten, en selden achter, en al die gene die dese kloven hebben, moeten alle kreupel gaen, daerom moet het nootfaekelijk geholpen worden, en konnen oock wel gecureert worden, op dit fatsoen. Neemt eerst alsoo die kloof gaet van boven vande Kroon tot onder aen het yfer, en als het Paerdt gaet, soo komt het bloedt daer uyt, derhalven so moet men omtrent een duymbreet, of anderhalf beneden de Kroon de Hoorn glat weg nemen, tot het rauw vleech toe, te weten midden op de kloof, en dan beginnen aen 't hayr vande Kroon, een duym of anderhalf in 't vierkant, en dit uytgenomen sijnde, so moet men met gebranden

den Aluyn, gestoten tot Poeyer, met een compres daer op binden, met dick van werck, met een lode plaetjen, om het vleesch tegen te houden, want het is alijt genegen wat hoog op te wassen, derhalven so kanmen met desen gebranden Aluyn een dag 5 of 6 mede onderhouden, tot dat het droog is, en de scheur die dan noch na beneden blijft, salmen elke reys als men het boven verbint, inde scheur nat maken, met het nat dat gekookt is met Kopperroot en Asijn, om van binnen alte drogen, en so doende kanmen die in korten tijt genesen, maer men moet wel in acht nemen, dat de voeten beslagen worden, dat de yfers over al vlack leggen, en over al gelijk draegen, so wel op de hielen als anders, dat het niet en waggelt, of

132 *Toevlugt of heylsame Remedien*
anders sou 't weer bersten. Het is mede seer goet Kalck met wit van Hoender-cyeren gemengt, ende daer opgeleyt, drooght heel hart, en als de wonde genesen is, dit bovengenoemde gecontinueert, maeckt die Hoorn wederom stark, maer voor al moet men letten op het beslaen vande voet, dat het yser over al gelijk draegt, sommige willen sustineren dat men die yfers aen dat zy van 't Cartijn niet hart moet laten draegen, maer dat is groot abuys, want die yfers moeten over alegal en gelijk leggen, so wel op die plaets daer 't is, als over de gehele voet.

XXXIX CAPITTEL.

Overhoef.

DE Overhoeven is een Bultigheyt of Knobbel, boven op de Kroon

Kroon vande voet, door Movement vande voeten, ende door het bewegen, dit komt te steken tegen de Kroon van de Hoorn, en maekt also de Paerden kreupel, dese komen somtijdts van horten en stoten, of trappen door bruggens of planken, so oock door quetsing, veeltijt siet men dat zy die krygen uyt de natuyr, also ik gesien heb veeltijts Vuylens van acht dagen out die sulks hadden, hier toe sijn verscheyden Remedien, oock veel daer van genesen, maer daer is een groot onderscheyt, want sommige leggen wat hooger, andere wat lager, ja sommige so laeg, dat een gedeelte komt onder de Hoorn, daerom so kunnen die so laeg leggen so wel niet genesen werden, als die andere die wat hoger leggen, nochtans so is't nootfakelijck te ondernemen,

op hoope dat het sal beteren, voor
eerst, salmen nemen de lichtste Re-
medie die der veel geholpen heeft,
dat is, neemt 1 onc Cantarides, 1 onc
Euforbium, alles sijn gestoten tot
Poeyer, en dan gemengt met 2 oncc
Oly van Bayen, 1 loot Maagde-
was, 1 loot Honing, en 1 loot Harst,
dese alle onder elkander gesmolten,
en als het al te samen gesmolten is,
moet men het Poeyer van Eufor-
bium, en het Cantarides daer onder
roeren, en laten 't so al roerende
kout worden, en als men het ge-
bruyken wil, moet men op die plaets
het hayr eerst kael afscheeren, ende
smieren dan van dese salf daer op, so
dick als het daer op sitten wil bly-
ven, maer men moet het eerst een
weynig warm maken, niet al te warm,
maer dat het allen een weynig smelt,
om

om des te beter met een yfere Spatel te kunnen smeren, ende dan een warm yfer daer tegen houden, dat het op de voet warm wort, dit so een dag 5 of 6 gesmeert, dan moet men ophouden met smeren, en laet het eenige dagen stil berusten, tot dat de roven afvallen, en alles weer klaer is, dan weer op het nieuw, gelijk te voren, en dat tot driemael toe, indien het nodig mogte sijn, en daer na met Brande-wynen Olye van Olyven onder elkander gedaen, en daer mede gesmeert, om weder te versachten, en by aldien het dan niet genesen en ware, als men het dan wel een maent of twee ingesien heeft, na dese Cuur so moet men dan nog een verder procederen.

Als dan de Overhoeven niet en willen met dese voorgaende Reme-

136 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*

dien genesen , so neemt een groen hout , so dick als een Hamer-steel , en klopt die overhoef so hart en stijf tot dat die plaets heel weeck wort , en dan vol Vlym-slagen daer in geslagen , en laten 't een weynig uyt bloeden , en als het begint op te houden , neemt dan Olye van Baeyen , en laet die al siedent heet worden , en dan met een wolligh quassien daer op gestreken , al siedent heet , twee of drie dagen lang , en met werk daer dik op laten leggen , en dan wat pek gesmolten , ende daer op gesmeert met een plaaster , met werk daer op geleyt , en laet het so langh leggen , tot dat het van selfs afvalt , en dan voort gesmeert met Kalk en Zeep , tot dat 'et weer toe is , en dan eenige dagen gewasschen met Brande-wyn , op die maniere sijnder ook menigte
ge.

genesen , en so het daer niet mede genesen is, het welck selden gebeurt, so is daer niet meer aen te doen, als noch wat te smeren met de Olyen die men voor spatten en gallen gebruykt, gelijk hier voorn is geseyt, of anders hardt geklopt en gebrant, gelijk de spatten, ende daer een hete pek plaaster op geleyt, ende die daer op laten leggen, tot datse van selfs afvalt, is goet.

XL. CAPITTEL.

Voor een Breuck der Paerden.

SOo wanneer een Paerdt, aende buyck komt een Scheursel te krygen, het zy inde Buyck ofte Liesen, so salmen het Paerdt neder leggen op de aerde, op sijn rugge, met de Beenen om hoog, op dat de darmen weder kunnen insakken, en dan de

I 5 plaets

138 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
plaets geopent so groot als het
Scheursel is, ende naeyen dan eerst
van binnen de Bant vande Buyck
met een dubbelden Syden draet wel
vast, en ter dege toe, en dan smie-
ren met wat Boter van binnen, en
daer op het Vel van buyten mede toe
nayen, en dan smieren met Popelioen
Salf, en Boter, ende dan gemaect
een lode plaet, aen een cingel of
twee, of een houte plaet, dat daer
op past, en het Scheursel kan inhou-
den, met twee of 3 doecken daer
dubbelt opgeleyt, en dat wel sorg-
vuldig toe bewonden, en dan van
buyten gestooft met gekookte By-
voet, Kaesjes-blaen, Heydens Won-
de-kruyt, met bier gekookt, en wat
oude Boter, en Reusel daer onder
gedaen; en dit dan somtijts ingege-
ven, neemt een onc Spek-wortel,
met

met een hant vol Saly gekookt, met goet bier, en dat ingegeven, alle vier of vijf dagen eens, ende met die compressie of de cingel, het wel bewaert, dat het wel bygedrongen wort, en van buyten gesmeert met Popelioen Salf, en Boter onder elckander gesmolten, het geneest indien 'er wel op gelet wort, ende men moest het Paerdt om hoog binden, dat 'er in acht dagen, alwaer 't langer, niet leggen kan, en so wanneer het inde Kloot-sack waer, so moet het gesneden worden vande Lubber ende also geneesen worden.

XLI. C A P P I T T E L.

Teykenen om de Gescheurde ofte Geborstene Partyen van binnen te kennen.

SO wanneer 'er enige Gescheurtheyt is van binnen aende Longe, soo komt

140 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*

komt'er eenig bloet uyt de Neus-
gaeten ; is daer yet Gescheurt ofte
Geborsten aende Lever , so komt
daer daetelijck een Geswel onder de
Buyck , ende het Gemacht swelt dik
op ; so daer yetwes aende Milt is
Geborsten of beschaedigt , so kry-
gen zy een hardigheyt inde zyen en
swelt , laet datelijck het eeten , ende
soo mensc doet gaen , steent het
gedurig van pyn. So wanneeryet-
wes aen de Nieren is beschadigt , so
pissen zy bloet , so wanneer men
eenige van dese boven staende gebre-
ken komt te merken , so salmen ver-
scheyde dagen in geven dit navolgen-
de. Neemt 1 muddetje Olye van O-
lyven , met 1 muddetje brande-wyn,
met 1 half onc Dryakel , onder mal-
kander gemengt , en ingegeven ; en
dan genomen een hant vol Speck-
wortel

wortel of wortel van Consolida, ende die gekookt met een emmer water, en laeten 't daer van drinken, in plaets van andere dranck, verscheyde dagen, dit is dikwils goet bevonden.

LXII. C A P I T T E L.

Een Dranck voor inwendige Quetsuren.

NEemt een hant vol Saly, met een hant vol Rosemaryn, met een hant vol wortel van Consolida, een hant vol Suringh, een hant vol Lawas, sijne Maseleyn, dit samen gekookt, in drie kanne bier, en dan deur een doeck gedaen, ende onder het nat gedaen een pont Honing, met een vierendeel Olye van Olyven, met een vierendeel oude Boter, ende hier van tweemaal daegs elke Reys een half pint ingegeven, en lauy warm gemaekt. *Een*

142 *Toevlugt ofte heylsarne Remedien*
Een ander voor 't selfde.

Neemt Poeyer Diapent een onc,
met een half vierendeel Honing, met
een halve kanne kleyn bier, onder
malkander warm gemaect, en in-
gegeven alle twee daegen eens, is seer
goet.

Een ander voor 't selfde.

Neemt een hant vol spek wortel,
met twee kanne bier, tot dat de
derde part verkookt is, en dan in
tweedaegen ingegeven.

XLIII. C A P I T T E L.

Voor de Klem.

HET is een vande aldergrootste en
periculeufte Siektens van alle
andere, om dies wil dat men niet kan
ingeven sodanige Medicamenten, als
men wel soude oordeelen daer toe
bequaem te sijn. Daer sijn verscheyde
opi-

opinionen, waer uyt deselve soude mogen spruyten, maer wat my aengaet, ick hebbe by experientie bevonden, ende met mijn ogen selver gesien, meer als hondert van mynen tijt, maer niet een, of die hadden elke reys een Accident, en pyn, waer uyt dat dese klem hadde haer oorsack. Ick hebbe Paerden gekent die geschoten waren, en het Accident konde niet tot dragen gebracht werden, bleef heel vuyrig staen, door de pyn kregen die de Klem, andere die gesteken waren, al op deselve manier, noch anderen die aenden hals gelaten waren, anderen die de staert afgehakt waren, ook sommige die gelubt waeren, andere die geholdt hadden, sommige met een wagen, anderen met Karossen, oock mede die los gelopen hadden tegen

Bomen, sommige tegen palen, so datse ordinair alle eerst hebben een Accident, dat haer die oorzaak aenbrenghet, en men heeft oock gesien het gene men uytwendig niet en konbemerken, maer doot sijnde, bevonden datse in't hooft en inde Hersenen waren gequest, so dat wy daer uyt sullen besluyten ende ondersoeken of daer oock yetwes uytwendig gevonden wort, wat de oorzaak mogt sijn, ende in dien daer yetwes wiert gevonden, so moet nootzakelijck de oorzaak weggenomen werden, en dan die behoorlyke middelen gebruyckt worden, maer indien, gelijk ick veel gesien hebbe daer men uytwendig niet aen konde sien, so salmen dese Remedien gebruyken. Eerst, so ras als gy't kont bemerken, so moet men so veel bloedt aflaten,

als

146 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
niet veel kan ingeven, maer door
het Laten ende Drachten werden
veel geholpen, ja wy hebben som-
tijts in drie reysen op eenen dag so
veel bloet afgelaten, datmen soude
oordelen dat het niet mogelijk waer,
wy hebben ook wel vijf Drachten
gelijk gefet, en bevonden indien de
Paerden so lange leefden, dat die
Dragten begonnen te dragen, so
sijn zy Ordinair genesen, en als ze
dan drinken willen so is't best Rog-
gen-meel, Honingen water, men
smeert ook somtijts aende Kake-
benen wel met eenige versachtende
Olye, als Olye van Camille, van
Consolide, van Roosen, van Le-
lien, ende het Hooft warm toege-
deekt.

Menmoet, en het is nootsaekelijk
warme Pappen te gebruyken, als
van

van Camille, Melillote Bloemen, Caesjens bladeren met Lijnfaet-meel gemengt, ende in kleyn bier gekooct, op 't lest daer by gedaen Olye van witte Lelien, dit om den Hals gebonden, ende dan den Hals ende de Kaecke-beenderen eerst gesmeert met Olye van Camille ende Lelien.

Dese Klem is dan so Periculeus, het zy dat men al de middelen gebruyckt, die men kan, ende weet te bedencken, so is nochtans het Ader-laten het voornaemste, en het principaelste, doch ten moet in geen kleyne quantiteyt, maer sodanigh geschiede, als het de krachten konnen verdraegen, ende sulcks moet dan geschieden, ende werden gedaen inde Borst, achter aende Benen, inde Spat Ader, aen de beyde seyden

K 2

inde

148 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
inde Buyck, aen den hals, doch niet
alles op een Reys, ick ben gewoon
de eerste reys te Laten aenden Hals,
ende aen beyde syden aen den Buyck,
inde Spoor-ader, ende dat so veel
als 't mogelijk is, en als het Paert
verdragen kan, wagt dan een uyr,
twee of drie, op dat het Bloet sich
weder tot alle partyen kan verdelen,
Laet dan weder achter aen de Spat-
ader, so veel als het weder kan ver-
draegen, en het mocht gebeuren dat
het achter so veel niet bloeyden, als
men wel wilden, so moet men we-
der Laten aen den Hals, so veel als het
kan verdragen, ende Laet het dan
weder twee uyren daer naer inde
Borst, soo veel als het missen kan,
door dit middelsijnder veel geëschap-
peert, ende de doot ontkomen, daer
en boven evenwel 3 Drachten geset,
daer-

daerom is mede dit niet quaet, ende buyten dit so heb ick honder derhande Remedien sien gebruyken, maer voor al houde ick dit niet voor goet, als te laten swemmen, ofte van hoge bruggens te werpen, den Mont op te schroeven, te doen sweten met hete Stenen en Afijn daer op te gieten, ofte heet Broot, so heet als het uyt den oven komt en aen eyder seyde van 't Hooft een heet Broot gebonden, ende dan met d'alderheefte Olye gestreken, dit alles heb ick van geender waerde gevonden, maer het Bloeden en Drachten gelijk wy geseyt hebben, is't beste. Haer Drank moet sijn water en Roggen-meel, met Honing, so dick ende dun als het kan gebruyckt werden.

XLIV. C A P P I T T E L.

Om Drachten of Fontenels te setten.

ALso men veeltijts genootsaeckt is om enige Drachten of Fontenelle te setten aen de Paerde om verscheyde reden; te weten, als wanneer enig Paerdt sijn selven heeft geforseert, het zy inde Borst ofte Schouders, dat men dan noemt Bouch-lam, of enige plaetsen waer't soude mogen wesen, al schoonmen met de alderbeste Salven, of enige goede Olye of Balsen, het wel een tijt lanck Extraordinaris wel smeert, ende even wel niet wel kan geholpen of Geremidieert worden, derhalven so is dan van noden dat men door dese Drachten of Fontenels, het welck als dan treckt ende na sich neemt het geforseerde of geronnen Bloet, het welcke

welck door die Salven niet heeft
konnen gemortificeert ofte vermor-
ruwt worden, hier in doet het selve
veel goets; ten tweeden, so is't ook
heel nootfakelijck in andere hete of
grove Siektens die door lanckheyt
van tijt haer selven door het Galach-
tig Bloet ende door een overvloedige
quaede vochtigheyt so hebben ver-
spreyt, hier in so konnen die Drach-
ten veel goedediensten doen, want
alschoon men altijt door enige goede
Dranck en of andere Medicinen en
Medicamenten de Gesontheyt der
Paerden wel konde geholpen wor-
den, maer om dieswil dat men de
Paerden niet al te seer met sware en
starke Drancken en souden forse-
ren, als men die al enige tijt gebruykt
heeft, daerom is het somtijts dien-
stig als oock mede in een schielycken

overval van enige Sieckten die heel subyt aen komen, daer men als dan mochte vresen, dat men niet tijts genoeg hebben om alle andere Medicijnen in 't werk te stellen, om soodanige Sieckten te overwinnen, als dan is 't mede van noden ende wort goet bevonden, maer nochtans moet men wel achttinge nemen op die saek, want daer moet ook wel op gelet worden, of anders so kunnen daer wel enige ongelucken door komen; by exempel, alle Drachten of Fontellen worden geset om uyt te trekken alle quade Corruptien; so gebeurt het somtijts dat daer so veel toe komt vloeyen, ende maekt so een afgryffelick geswel, ja meer als die Dracht kan verconsumeren, of verswelgen, also die ten eersten nog niet kan tot Materie gebracht worden, daer-

daerom is het altijd hoog nodig, dat men die plaets altijd wel gedeckt hout, met een Linnen-kleet, of doek, ende met fachte pleysters op die Wonden, want de lucht of den dach is daer aen schadelijk, so wel de hette als de koude, daerom met goede forge kan men dickwils veel periculen voor komen, die men anders moet verwachten, want die grote Geswellen, die daer na volgen, trecken anders in't Lichaem, of na het Herte, ende cauferen de doot. Om dese Drachten dan te setten of Fontenellen, so men die dan noemt, zy worden gemaect op verscheyde manieren die goet en niet periculcus sijn, als men daer wel op let, de eerste manier om een Dracht te maeken, is; neemt en vande dunne swarte Eleberis of Nies-wortel, die be-

354 *Toevlugt ofte heylfame Remedien*
wonden met Vlas ofte Werk, dat het
bedekt is, soo dick als een Duym, op
dat de wortel niet aen het vleesch
geraeckt, ende dat popjen rontom
vet gesmeert met Varkens-reusel,
ende dan een openingh gemackt, als
ghy oordeelt daer het van noden is,
so groot dat het popjen daer in kan
door het Vel, ende dan die Huyt los
gemaect, noch omtent 2 Duym in
't vierkant, ende het popjen daer in
gesteken, ende dan voort vol gepropt
noch met reusel, ende laet het dan
so stille sitten, maer wel gedeckt,
gelijck geseyt is. Noch een ander
manier, neemt ende vlecht een koor-
de omtrent so dick als een kleyne
Vinger, haalt hayr uyt de staert of
de Maenen, ende andere helft Vlas of
Werck, so lank als ghy selver wilt,
ende dan met een plat Yser een ope-
ning

ning gemaect, ende steekt dan van
boven neer, het zy aende Borst of aen-
de Bours, of waer het soude mogen
sijn, tussen Vel en Vleys, so lanck
ghy wilt, maer die openig die tus-
schen Vel en Vleys gemaect wort,
moet wel eens so wijd zijn als de
kooorde dick is, of anders soude de
Materie niet genoeg kunnen spelen
of uyt sacken; ten derden so kan men
oock steeken een Kruys-wortel of
een Vijfvinger-kruyt wortel, of een
Eleborus-worteltjen, een enkelt
apart, maer die twee eerste Drachten
sijn de beste, of ten waer dat het in
een haestige Siekte waer, als het
Longe-vuyr is, of een ander Pesti-
lenticale en schielijke overval, gelijk
de Klem of andere subyte Sieckten,
die men dan so daedelijck niet en kan
helpen met Laten of Dranken in te
geven,

156 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
geven, so sijn dan Drachten of Fontenellen seer nodigh, ende oock dienstig voor alle Siektens en Accidenten, als die wel geordineert sijn, ende op sodanige plaetsen sijn geset daer die goede operatien kunnen doen.

XLV. CAPITTEL.

Voor een droge Longe.

Daer is een Siekte die de Franfen noemen Corbatur, de Hoogduytschen noemen die Hertschlachtig, inde Nederduytsche tale heeft die geen andere naem, als een droge Longe; de kenteykens daer van sijn een drogen Hoest, een kort Ademheyt, het is wel bykans als Dampigheyt, maer niet so zeer: de oorsaeck daer van is dat de Paerden somtijts werden uyt den Aassem gereden,

den , ofte overwerckt , of andere grote force gedaenhebbende , of in stoffige wegen gereden ; de Remedie hier voor is , is ten eersten Gepurgeert , en dan Gelaten ; ende den drank diese drinken moet zijn , neemt een emmer water , daer ingeleyt een onc Dropsoethout , met een pont gestampde Lijnsaet-koek , en laten 't daer van drinken , en als het Paerdt dan gedronken heeft , alweer wat indoen en laten weyken , en onder de Haver salmen geven wat Semelen , en elke reis 1 a 2 hant vol van het gestote Lijnsaet-koek ; noch is goet dien Diapente te gebruyken , men sal nemen een onc Diapente , en koken het met een halve-kan Bier , en dat ingegeven . Men moet weten dat dese Siekte soodanig is , dat die op korten stoot niet kan genesen werden , al

gebruuykte men al schoon goede Remedie, maer dese moet met soetheyt verdreven werden, en de middelen diemen doet, moeten al dickwils gedaen worden, en het Poeyer Royaal een tijt lang onder de Haver gegeven, is mede goet, en al te met eens Gelaten en Gepurgeert, so wort het eyndelijck verdreven en overwonnen.

XLVI. C A P P I T T E L.

Voor de Mock-voet.

DEse Mock is heel different, hoewel dat het met een naem genoemd wert, so moet dan heel scherp gelet worden, om de grote differentie daer van te kennen; de eene soort kan sterke Salve verdragen, en de andere niet, te weten sommige Mocken komen door eenige Sinkinge, die

die onder inde uytlokken vallen, en door dien brant, so komen daer gaten uyt te vallen, 't de welk Fransen noemen *Blan-mal*, dese kan geensins enige de minste scharpheyte van Salven verdraegen, maer die moet met enige sagte Pappen of Salven gehanteert werden, dese pappen kan men koken van Roggenmeel, Reusel, Bier en een weynig gestampde Lijnsaetkoek, en dat daer op gebonden, ende met de Salf Basilicum voor eerst gesmeert, so lange tot men siet dat den brant daeruyt is, en dan voort genesen met *Egipsiacum*. Een ander soort van Mock is'er wel, daer oock niet uytvalt, maer nochtans so zijn het mede hele scharpe ende hete Humeuuren, die daer in vallen, die kan men mede wel genesen met dese Salve, neemt *Egipsiacum* ende mengt daer

daer onder Spaens-groen, en gebranden Aluyn, men moet dat so stark maken, als men oordelen kan dat het daer mede droogt, ende indien dese niet genoeg fouden willen drogen, so neemt wit Vitriool 2 onc, met een half pint Wijn-afijn, dit samen gekookt, en alle dagen eens mede gewasschen, Purgeren en Laten is daer goet by, want met het Purgeren en het Laten werden de Humeuren gediverteert, des te beter kunnen de Medicamenten werken.

De derde soorte van Mock sijn die hele Stinkvoeten hebben, daer water met schuym uyt douwet, dese hebben somtijts karbonkels of knobbels aen de Benen, als zy die hebben die moet men afsnyden en effen maken, en dan dese Salf gemaect;

neemt

neemt gebrant Kopperroot, 1 onc, gebrant Aluyn 1 onc, Spaens-groen 1 onc, alles kleyn gestoten, met 1 onc Rattekruyt of Arsenicum, met een half loot Quicksilver, een half pont Reusel, gesmolten, met malkander gekoockt, en alroerende laten kout worden, daer alle dagen mede gesmeert.

Mock Salfom opte drogen.

Neemt Gout-gelit 1 onc, met 2 oncen Spaens-groen, met noch 1 onc Vitriol, met 1 onc gebrant Aluyn, dese alle kleyn gestoten, en dan met een pont Honing laten koken, maer het moet continueel geroert worden, so lange het selve koockt, tot dat het kout is, en indien het selve noch niet genoeg wilde droogen, so neemt en roert daer een half loot Arsenicum onder, of so weynig of so

162 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
veel dat gy oordeelt dat genoeg is.

Voor de Mock.

Neemt 2 oncen Koper-root , 2 oncen wit Vitriool , 2 oncen Aluyn , 2 oncen Lange-peper , Spaens-groen 1 onc , Mercurium Suplimaet , dat al te samen gestampt , ende dan in een nieuwen Pot , met derdehalve kanne Regen-water gekookt , en daer alle dagen mede gewasschen , maer om dat de Mock-benen so different sijn , so moet men elke reys probereren , want het sal met de eene Remedie genesen , en met de andere niet.

Noch een ander Water.

Neemt een pint Wyn-azyn , een vierendeel Koper-root , een loot Aluyn , een loot Swavel , Galnoten een onc , 't samen gestoten en opgekookt , en digt toe gedeckt , is goet.

Noch

Noch een Salf voor de Mock.

Een pont Honing gekookt, met
4 oncen Spaens-groen.

Noch een water.

Neemt een pint Wyn-alsijn, met
4 oncen wit Vitriool gekookt, en
daer alle dagen eens met gewassen,
droogt hart, ende is meest alle tijt
goet.

Een ander.

Neemt Egipsiacum Salve en daer
onder geroert so veel Spaens-groen,
en so veel Rotte-kruyt als men vint
nootsaekelijck te sijn, want daer
mede kan men het so starck maeken
als men wil, na dat het de Acciden-
ten verdragen kunnen.

Een ander.

Neemt swarte Zeep, gemengt
met ongebluste Kalck, tot een Sal-
ve, daer mede gesmeert, droogt mede
heel wel.

XLVII. C A P I T T E L.

Als een Paert het Lichaem te veel Purgeert.

NEemt 1 pint rode of witteWijn,
2 oncen Olyf-Oly, met 1 loot
Terpentijn, met een tinne lepel vol
Poeyer Diapente, een onc Methri-
daat, 'tsamen ingegeven, en als men
't drinken geeft, so salmen geven
lauw water, met Terwen-meel daer
ingedaen, so dik als het drinken wil.

Een ander.

Neemt een emmer water, ende
een groot stuck Staal heet gemaekt,
en in 't water gesteken om uyt te
blusschen, en so dickwils als men
wil heet maken, hoe meer hoe beter.

Een ander.

Neemt een stuck Stael, driemael
heet gemaekt ende in twee pinten
Soete-melck driemael ingeleyt, ende
dan

dan een maetjen Terwen-bloem daer onder gemengt, ende het Paert daer van ingegeven, so veel als men goet vint.

Een ander.

Neemt 4 versche Eyeren, met een half pintjen Rode-wyn, indien men geen Rodewyn bekomen kan, salmen Witte-wyn nemen, met een gestoten Note Muschaet, onder malkander geklopt, en ingegeven, maer niet warm gemaect.

Een ander.

Neemt twee dragma Rabarber, 1 dragma met 1 half loot Alants-wortel, met 1 half loot Nootemuschaet, met 1 half pint Rode of Witte-wyn ingegeven.

Een ander.

Nemt een pint Witte-wijn, een pont Oly van Olyven, 1 half onc Terpentijn van Venetien, 1 onc

Metridaet, een halfjen Amandel-
melck, met een kleyn weynig Ver-
juys, dit samen onder malkander
gemenget, ende in een pot een wey-
nig warm gemaect, en ingegeven,
ende heel warm gehouden, ende in
dien het een kleyn Paerdt waer, of
heel delikaet, so moet men de derde
part minder nemen.

XLVIII. C A P I T T E L

Voor de Louter-stal.

DE Louter-stal is een Kouwe-pis,
of een Brandent water, spruyt
veeltijds, uyt of door verande-
ringe van 't water, principael als zy
Brack water drinken, en veeltijts
oock mede van vermuste Haver of
stinkent Hoy, en als de Paerden Lou-
ter-stal hebben, so drinken zy schric-
kelijk veel en Pissen alle ommesien,
so

so klaer als een Christal, dit water maekt so een groten brandt in 't Lichaem, dat de Paerden in korte dagen kan so dunne worden, en so machtelooos, als offe hadden een grote kranckheyt gehad. De Remedie hier voor is, men moet nemen vijf of ses rode gebacken Stenen, hoe ouder hoe beter, en legt die in 't vuyr, ende laet die heel doorbranden, en werpen die dan heet in een Tobbe met water, en als het kout is, so laet daer van drinken, so veel als 't Paerdt wil, dit uytgedronken hebbende, alweer op het nieuw gebrant en daer ingeleyt, en dan is 't niet quaed eens Gelaten, ende van swarte Aelbessen de bladers gehackt en onder de Haver gegeven te eten.

Een ander.

Als men die gelegentheyt heeft,

L 4

dat

168 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
dat men kan krygen vande gebrande
Kley vande vormen van 't Kanon ,
daer men de stucken Kanon ingiet ,
als men is daer men dat krygen kan ,
wat in een Tobbe met water geleyt ,
en daer van laten drinken , of anders
als men krygen kan gebrande Leem,
of Kley van een ouden Back-oven ,
en so mede in 't water geleyt als bo-
ven , en als het water eerst afgedron-
ken is , so moet men alweer daer op
pompen of gieten , en laten der al con-
tinueelijck van drinken.

Een ander.

Neemt wit Krijt , en dat gestoten
tot Poeyer , ende in 't water geleyt ,
laet 't daer van drinken.

Een ander.

Neemt gestoten Akers in 't water
geleyt , en daer van gedronken.

Noch

Noch een ander.

Neemt wit Stijffel een pont, met een half pont Robolis, heel fijn gesto- ten en in 't water gedaen met Ter- wenmeel, dat'er het water wat dick- achtig of wort, of wat vet maeckt. Het is wel niet nodig so veelerhande recepten te schrijven, maer om dies wille dat men alles niet en kan kry- gen, of by de hant en heeft, datmen wel souw wenschen, so kan men dan het besten kiezen, ende sich behel- pen met dat men best en 't gereeft kan krygen. Ende als men siet dat het met die eerste Remedie niet wel wil helpen, so moet men het doen Bloet Laten, ende onder 't Bloet mengen een korfjen Semelen of Roggen- meel, ende laten 't dan staen drie uiren sonder eten, ende geven het dat dan te drinken of te eten, so het best

170 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
wil, so droog als het is, met het een
of het ander, 't zy een weynig Haver
daer onder gedaen, of in een emmer
met wat water te drinken gegeven,
ende verder so sijn die Poeders van
Diapent of het Poeder Royael, die
tusschen beyde gegeven, mede goet
om te gebruyken.

Een ander voor 't selfde.

Neemt Alants-wortel, Gentiaene,
Carde-benedictie, Alsem, dit sa-
men gestoten van elk een loot, ge-
kookt met een kanne Wijn, en in
tweerysen ingegeven, ende een reys
aen de Buyck Gelaten, is seer goet.

XLIX. C A P P I T T E L.

Wanneer het Vet in 't Lijf gesmolten is.

SOo wanneer als een Paerdt soday-
nig verhit is, dat het Vet in 't Lijf
smelt, is seer periculcus, want door
den

den brandt wort het Lichaem van binnen over al heel Rauw, want het Vet smelt over al, so wel inde Darmen als daer buyten, de Vliesen van binnen verbranden, en so komt het dan aende Longe of inde Lever, of dat noch het alder eerste is, is het Middelschot, of het Net, en so dat enigfins verbrant, zo moet het Paert sterven, daerom so moet daer ten eersten, en met grote neerstigheyt opgelet worden, altoos ten eersten moeten die met kracht Gelaten werden, en wat veel Bloed af, omme den inwendigen brandt te benemen, ende dan met sachte middelen van binnen soeken te verkoelen. Als voor eerst, neemt een half halfjen Olye van Confolida, met een halfjen Olye van Olyve, een halfjen Raap Olye, met een muddetjen Bran-

Brande-wyn ingegeven, ende het Paerdt te drinken gegeven wat Roggenmeel, met wat Honing, anders wat Mout gekooct, dat water genomen en daer wat Honing onder gedaen, is mede seer goet.

Een ander Remedie.

Neemt een muddetjen Olye van Olyven, met een muddetjen Brande-wyn, met drie doyeren van Eyeren, onder malkander geklopt, tot een Dranckjen, en ingegeven twe-wael daeghs, heeft'er veel en menigmael geholpen.

Noch een ander.

Neemt een muddetjen Raap Olye en voor 2 stuyvers Safferaen, met een halve kan goet en vers Bier, dat ingegeven, en een van de verkoelde Clisterig ingespuyt van achteren.

Een ander voor 't selve.

Neem 1 half-pint Oly van Olyve, met 1 muddetjen Brandewijn, met 1 loot Veneetschen Driakel, wel onder malkander gemengt ende ingegeven, 3 dagen na malkander, heeft'er veel geholpen, maer men moet continueelijk Roggen of Gersten-meel met Honing laten drinken of anders goet Bier met Roggenbroodt gekruymelt onder malkander, en latendat soo op eten; is mede seer goet.

Een ander.

Neemt 1 onc Schamonie, ingegeven met 1 glas warm Bier, ende des anderen daegs 1 half-loot Rabarber, wederom met Bier en een weynig Oly van Amandelen, mede ingegeven, is seer goet, en dikmaals geprobeert; en men moet altijd voeren

174 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
ren Roggen-broodt, met Bier nat
gemaekt, om te verkoelen.

L. C A P P I T T E L.

*Als een Paerdt Veeren ofte Vergift ge-
geten hadde.*

SOo neemt 1 onc Orvitaen, met 1
pint Wijn ingegeven, en warm
toe gedekt, en laten 't 3 uyren son-
der drinken.

Een ander.

Neemt 1 halve-handt vol Wijn-
ruyt, 1 halve-handt vol Lawas, met
1 muddetjen Azijn en 1 muddetjen
Lijnzaet-olye, t'samen tot een Drank,
de Kruyden kleyn gehakt en t'samen
ingegeven.

Noch een ander.

Neemt 1 handt vol Saly, gekookt
met 1 half-pint Soetemelk, ende
dan gekookt zijnde, soo moet daer
in

in gedaen werden 1 half-vierendeel Boter, en laten 't daer in smelten, met een loot Suyker, met een half onc Sevenboom, fijn gestoten, dit t'famen ingegeven.

Een ander.

Neemt 1 onc Veneetschen Driakel, met 1 half-pint Oly van Olyve, met 1 halfje Brandewijn, onder malkander gemengt, en dat ingegeven.

L I. C A P I T T E L.

Een Swam of Legente verdryven.

DEse Swamen komen aen de voor Benen, boven aen de Wefels, moet mede geopent worden, en dan gebrant met een dik Knoop-yser, so lange dat die dicke Swam van binnen heel verbrandt is; hoe harder gebrandt, hoe eerder genesen, eerst met Boter, tot dat de Wonde klaer is

176 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
is, als dan met andere Heel-salven
genesen, gelijk andere Wonden. De-
se Swamen komen van 't leggen op de
Hoef-yfers, of ook wel op de Ste-
nen.

L I I. C A P I T T E L.

Dicke Hack te verdryven.

Die dicke Hacken, die men geme-
nelijk Schijt-hacken noemt,
die komen de Paerden ordinaris van
gestoten of geslagen, of dat die sel-
ver agter uyt slaen ergens tegen aen,
dat het komt te swellen, ende dat de
Zenuwen van binnen beginnen te
lecken, soo dat het vol Water komt;
ende soo lange als daer niet anders in
en is, soo kan 't alleen met smeren
geholpen worden, maer het moet
met den eersten geschieden, of an-
ders soo wast daer Swamig hart on-
natuur-

natuyrlijk Vleis van binnen in; als dat daer in gewassen is, soo wilt met smeren selden vergaen, maer als dan moet het geopent worden, een kleyn gaetjen in de onderste kant, agter aen, soo groot dat men daer een Vinger in kan steken, en dan met een heet Yser, daer aen het een einde een seer dicken knop aen is, dat pas in 't gat kan, ende dan van binnen heel hart gebrant; sijn; het Yser moet 3 of 4 mael heet gemaect wesen: somtijdts komt daer goet uyt, gelijk Kuyt van Haring, dan moet het wel wat gebrant worden, maer niet so hart; ende als het half genesen is, ende nog niet genoeg al navenant gedunt, soo moet het nog eens gebrant worden, maer wagt de buytenste zy, dat de Huyt niet veel en brandt, om geen kale plek te houden. Ende als het

dan foo gebrandt is, foo moet men de Wonde eerst met Boter eenige dagen toe proppen, tot den brandt uyt gevallen is, ende dan de Wonde geheelt met Egiptiacum, of met Sop van Nagtschaer daer in gelpuyt, of met een Veertjen daer in gestreken, en dan als het begint toe te gaen, dan wat Poeder daer op, dat het Vleys niet te hoog waft.

Men moet de dicke Hacken eerst proberen met smeren. Neemt Oly Petere, met Oly van Lateribus, met Oly van Nardus; dese Olien onder malkander gedaen, daer alle dagen mede gesmeert, ende of het gebeurde dat het met dit smeren niet woude genesen, dan moet het met de voorgaende brandinge geholpen worden.

LIII. C A P I T T E L.

Voor de Dolle Kollen.

DEse Dolle Kollen is grote ver-
stoppinge in de Herffenen ,
waer door de Herffenen so sijn be-
dwelmt, dat de Paerden sijn puur of sie
dronken waren , ja vallen en tuy-
melen op en neer, leggen somtijts
sodanig of sie al half doot waren, het
is wel een sware Siekte, die dan door
een groote brandt ontstaet, die door
de waessem uyt het Lichaem vlieght
na het Hooft, en de Herffenen ver-
brandt, nochtens als men daer wel
mede omme gaet, sijn meest alle
curabel of geneeselijck, daer om so
is ten eersten nootfaekelijck, dat men
wat wel Bloedt aftreect, en dan is het
oock nootfaekelijck, dat men het sel-
ve, so de tijt enigfins toelaet, het

Paerdt konde inde Weyde krygen ,
principael des nachts , door diense
geen bedomptheyt vande Stallen
konnen verdragen , want het is my
menigmael gebeurt dat ons onmoge-
lijck was die inde Weyde te krygen ,
al so die schenen al half doot te sijn ,
so hebben wy die menigmael op
bordens geleyt , en gesleept tot de
Weyde , ende aldaer een paal inde
Aerde geslagen , niet hoger als ge-
lijcks de Aerde , met een sterck touw
vast aende pael , en het ander aenden
Hals , en lieten die dan so leggen ,
en dan inde Neus-gaten gespuyt een
halfjen Wyn-asijn , met een half half-
jen Olye van Olyven , met een drag-
ma sijn gestoten Peper , met een kleyn
weynig gemalen Mostaert , dit in
twee reysen , 's morgens en 's avonts in
de Neusgaten gespuyt , en doet Rog-
ge-

gemeel in't water, en laet het daer van drinken, als nu het begint sijn selven wat te rouwe of bedaren, en op te staen, dan moet men dit navolgende ingeven. Neemt een muddetjen Afsijn, met een halfjen Olye van Olyven, met een tinne lepel vol Suyker, en dat ingegeven, endes anderen daegs noch eens den selven Dranck, als men somtijts siet dat het noch mocht van noden sijn eenige Drachten te maken, so kan men wel aen den Hals achter de Ooren een worteltjen van Vijf-vinger kruyt steken, 't geen goede Dracht maect; ick hebber menige genesen sonder Drachten, maer men moet die alrijt trachten om buytens huys te krygen, want de lucht helpt veel, is het Sommer-dagh, dat het over dag te heet is, so moet men die over dagh op Stal

182 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
en des nachts daer buyten brengen,
is daer noch meer van noden, so is
het Diapent oock mede heel goet
ingegeven, maer eerst gekoockt met
Bier een onc daer van in een halve
kanne Bier, ende dickwils wat inde
Neus gespuyt, gelijk hier voren
geseyt hebbe, ende laet het drinken
Rogge-meel met Honing in't water
gedaen.

LIV. C A P P I T T E L.

Voor de Kramp in de Benen.

HEt gebeurt veel tijds dat de
Paerden de Kramp in de Benen
krygen, principael in de agter Be-
nen, ja dat dan de Paerden soo stijf
blyven staen, dat het schijnt niet
mogelijk te zijn vande plaets te kry-
gen, men moet als dan ook forge-
dragen, dat sy haer Benen niet bre-
ken

ken in 't omkeren, alsoo het ligt soude kunnen gebeuren, want sy kunnen het selve Been daer de Kramp in is niet meer, of soo min als een houte Been bewegen; daerom soo sal men eerst probereren om de minste moeyten, alsoo het ook veel tijds gelukt; neemt het Paerdt met sijn twee, aen elke zy van 't Hooft een, ende setten het Paerdt met grote kragt agterwaerts, ende slaet het met een Bollepees of met een Stok voor 't Hooft, of voor de Borst, of voor de Benen, ende deur dese geweldige agterwaerts dringende force, is het dikwils los geraekt, of anders soo dat niet lucken wilde, het welk selden beurt, als dan inde Nootstal gevoert, ende het quaet Been met een Tou na voren op genomen, ende het Tou over het Lijf vast gemaekt,

184. *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
maekt, en laten het dan soo met grote force springen, 't sal mede los worden, als dan het Been gesmeert met Terpentijn-oly, ende wat gewandelt; of alsoo wanneer men niet wel konde te regte komen, om los te krygen, soo moet men die brengen op een bergagtige plaets, als dan met geweld agterwaerts dwingen, of te rug te gaen, is wel een vande beste middelen, om los te krygen, sonder grote moeyten, maer men moet het met force doen agterwaerts gaen, en alsoo wordt het weer gebogen.

LV. C A P I T T E L.

Voor geswolle Benen, of andersins.

Het gebeurdt veel tijdts dat een Paert geslagen of gestoten wert, ende dan daer eenige Geswellen over blyven,

blyven, ende niet wel willen weg
gaen, soo neemt dan Litergerium
Aureum, Robolus, ende Vitriol,
van elx even veel, kleyn gestoten,
dit gemengt met Honing ende Bran-
dewijn, ende dan daer mede ge-
smeert.

Voor Geswellen die oudt ende hardt zijn.

Neemt Quiksilver gemengt ende
gedoodt met Terpentijn, doet daer
onder sijne gestoten Litergerium
ende Bolus, laet dit daer vijf of ses
dagen op sitten, wanneer het dan
daer af is, soo moet men het dan nog
wat smeren met Reusel ende Quik-
silver onder malkanderen gemengt
tot een Salf, want dit doet dissol-
veren ende versagten alle verouderde
ende verharde Geswellen.

Nog voor een Geswel.

Neemt Wijmoer onder van 'e

M 5   wat

vat, het zy rode ofte witte, dog de rode is wel de beste, wanneer men die kan krygen 2 kannen, laet die foetjens koken, ende doet al roerende daer onder 1 pont Tarwe-meel, met 1 pont Honing, ende 1 pont bruyne Zeep; laet dit al roerende koken tot dat het bequaem is, gebruykt soo warm als het lyden kan, maer men moet toe sien dat men niet en brandt.

Voor't selve.

Neemt 1 half-pont Spaense-zeep, schrap die heel fijn in een muddetje Brandewijn, klopt dit onder malkanderen in een pot tot een Salf, ende dan gebruykt.

Voor't selfde.

Neemt Koe-mist met oude Boter ende Brandewijn, onder malkanderen gemengt ende warm gemaekt, en daer op geleyt. *M* *Voor*

Voor 't zelfde.

Neemt Lijnzaet-koeken gestoten
1 pont, Roggen-meel 2 pont, Bloemen van Camille fijn gestoten, Venegriek 1 loot gestoten, Robolus 1 loot, en 1 muddetjen Lijnzaet-oly, kookt dit tot een dicke Pap, met half kleyn Bier ende half Wijn-azijn, ende wel gekookt zijnde, legt 't daar warm op.

Voor geswolle Benen.

Neemt Kley-aerde, Zout, en Wijn-azijn, onder malkander gemengt tot een Pap, dan daer de Benen rontom mede bestreken, soo dik als 't daer op kan, en dat al dikwils ververst, trekt kragtig uyt.

Nog voor geswolle Benen.

Dewijl de Geswellen heel different zijn, ende dat men sommige met kleyne Remedien wel souden dikwils

dikwils kunnen helpen, ende aen sommige Paerden wil men somtijds niet veel kosten doen, dewijl men somtijds op plaetse is daer men alles naer sijn contentement niet kan hebben: derhalven zijn hier toe veelderhande Medicamenten, ende dese heel goet; neemt 2 pont Terwen-meel, breekt dat met Wijn of Water in een ketel ofte pot tot een Pap, doet dan daer nog onder 1 half-pont Bolus, met 1 pont Honing, laet het soetjens t'samen koken, doet dan daer nog by 1 half-pont swarte Pek al roerende, tot dat het wel deurmalkanderen gekookt is, ende doet daer dan by 1 half-pont Terpentijn, 2 oncen Comijn, en 2 oncen Oly van Baeyen, 2 oncen Dealthea, 1 onc Draken-bloedt, 2 oncen Laurierbessen, 2 oncen Venegriek, 2 on-

cen

cen Lijnzaet-meel, met 1 onc Spijk-oly, laet dit alles onder malkanderen koken, ende men moet daer even soo veel Wijn ofte Water by doen, dat het sijn behoorlijke dikte houdt, dit als een schorse daer op gesmeert, dese Medicamenten zijn wat kleefagtig; wanneer 'er dit dan eenige dagen op gelegen, ende sijn werk meest gedaen heeft, soo neemt wat Lamp-oly, en maekt dit warm, smeert het dan daer mede, soo weykt het wederom los, en wast het dan met Pis.

L V I C A P I T T E L.

*Voor Gedrukte Paerden, door Zadel
ofte ander Tuyg.*

ALsoo het veel tijds komt te gebeuren, ende de Paerden die veel subjeet zijn, dat die werden gedrukt
met

190 *Toevlugt ofte heylfame Remedien*
met de Zadel ofte andere Tuygen,
komende veel tijds door onvoor-
fichtigheyt; want als iemandt op reys
gaet, soo dient daer voor eerst ende
voor al forge gedragen, ende met
voorsichtigheyt daer op gelet te wer-
den, ofte de Zadel wel op het Paerdt
palt, het zy die oudt ofte nieuw is,
het welke het alderprincipaelste is
dat die Zadels voor op de Schoft niet
komen te gronde te gaen, dewijl
een Paerdt aldaer op het alderminste
geen druckinge ofte eenige force ly-
den kan, om dat aldaer die bewe-
gende actie continueeljk moet
gaen, ende die plaetse met weynig
Vleesch bedekt is; want ook die
plaetse aldaer met het Gebeente, en
veel Zenuwen, ende Aderen te samen
is aen malkanderen gebonden, soo
dat die plaetse seer weynig dekfel
heb-

hebbende, d'alderminste quetsinge niet kan verdragen; soo het dan gebeurt dat het op de Schoft wordt gedrukt, is het veel periculeuser als op andere plaetsen, die dan maer worden Vleesch-wonden genoemt, ende kunnen met veel minder moeyten werden gecureert, als die gene daer wy eerst van hebben gesproken. Dit is dan dat ik voornamentlijk ra-
de, wel op de Zadel te letten; by exempel als men eerst op reys gaet, het Paerdt is dik en rondt, de Zadel is wel opgevult, maer de Paerden worden dunder ende verminderen, het Kussen of het opvultsel vande Zadel pakt op malkanderen, ende soo gaet als dan de Zadel te gronde: derhalve soo is dit de meeste voor-
sigheyt en konste, gedurig daer op te letten ende daer naerte sien: soo

wanneer men begint te bemerken dat het dan begint te sacken, so moet men daer datelijk Remedie toe soeken, somtijds is 't op de weg, ofte op de reys, dat men geen Zadelmaker kan bekomen, soo moet men met Hooy, Gras ofte Stroo tusschen de Zadelboom ende het kussen opvullen, soo als men sal oordelen van noden te zijn, ende soo doende kan men hondert diergelijke Accidenten voorkomen, die anders soude komen te gebeuren, ende waer door menig Paerdt werdt bewaert, soo dat den Ruyter sijn voyagie met playsier kan doen; dit is alleen geseyt om sulks voor te komen; maer wanneer als sulx gebeurt, soo moet het evenwel geremedieert werden, als volgt, want daer is een groot onderscheydt tusschen de Wonden, op de Rugge, of-

te

te op de Ribbens, ofte op de Schoft, gelijk hier vooren is verhaelt.

Gedrukt op de Schoft.

Soo wanneer een Paerdt voor op de Schoft gedrukt ende gefwollen is, ende men nog niet regt kan bemerken of het dienstig is geopent te werden of niet, soo sal men voor eerst daer op leggen dit volgende; neemt Brandewijn ende Oly van Olyven, van elx de helft, ende daer van soo veel quantiteyt als 'er toe van noden sal zijn, naer dat het Geswel groot ofte kleyn is, klopt dit onder malkanderen, met een weynig Robolus daer onder, ende als het selve wel onder malkanderen is geroert ende geklopt, doet daer een deel Werks in, nat gemaekt, tot dat het deur nat is, legt het selve daer heel dik ende vet op met eenig deksel, op dat

194 *Toevlucht ofte heylfame Remedien*
het daer wel op mag blyven leggen
tot des anderen daegs, dan sal men
beginnen te bemerken of het sal moe-
ten werden geopent ofte niet, soo
wanneer gy bemerkt dat het sal moe-
ten werden geopent, soo het dan
geopent is, is 't nodig te sondéren
wat holligheden daer onder zijn,
ende dan kruyswijs geopent, soo ver
als het onder het Vel gaet, snijdt dan
die vier hoeken heel glat af, soo ver
het los is, op dat gy een vlacke Won-
de meugt hebben, want die Won-
den die soo op de Rugge eenige hol-
ligheden hebben, die zijn heel on-
seker, maer vlacke Wonden die zijn
best ende eerder te genesen; neemt
dan sodanige Salve als hier voor die
Wonden beschreven zijn, eerst van
de sachte, ende dan van die wat meer
opdrogender zijn. Nu aengaende
van

van die andere Drukfels op de Ruggen ofte op de Ribbens, soo die ook mede grote Geswellen mogten hebben, gelijk het dikwils gebeurt, die wat groot ende swaer zijn, ende werden nog dikwils verdreven, sonder snyden, met eenige Pappen ofte Salven; soo is dan dikwils mede heel goet gebruykt Koemist, Brandewijn en Boter, in een pot warm gemackt, ende heet op die Geswellen geleyt, ook is heel goeteenige andere Pappen, gelijk hier voorn van de Geswellen geschreven staet; dog indienze moeten werden geopent, soo moet men mede als voorseyt is, soeken om die selve te openen, en die vlak te maken, sonder datter eenige caviteyten ofte holligheden mogen onder schuylen, dat is de beste practijcq die men daer in kan ge-

196 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
bruyken, ende is ook de zekerste
maniere, ende voorts de genesinge
vorderen met Salven ofte Poeyers,
ende met het uytwassen van het Sap
van groene Kruyden, ende kunnen
soo gemackelijk geheelt worden, als
namentlijk Nagtschaer ende Schel-
kruyt, gestampt in een Vysel, en-
de deur een Doek gedaen, ende dit
volgende Poeyer, 't welke mede
goet is dan gebruykt. Neemt Steen-
kalk met Honing, gemengt tot een
Deeg, en dan in een Oven geleydt
met het Broodt, laet het hart bac-
ken, en dan sijn gestoten.

LVII. C A P I T T E L.

Kreupel inde Borst.

DE kreupelheyt inde Borst wordt
genoemt by de sommige Bouch-
lam, andere Bouchswinde; dese
kreu-

kreupelheyt kan komen aen de Paerden op verscheyde manieren, eerst soo kan het geschieden dat een Paert wordt gereden, ofte het loopt tegen een Pael ofte Boom, ende sijn selven heel hart komt te forceren, het is ende blijft kreupel, ende andere krygen het dat somtijds de Zadelbomen vande Zadel schieten, of glien vry veel na vooren van 't Paerdt, als dan soo komt het Gewrigt van 't Schouderblat heel hart tegen den Boom vande Zadel, ende werdt door het lang ryden, soo geforceert ende verhit, dat de Zenuwen opdrogen ende opkrimpen, andere konnen het krygen in eenige Sloten, ofte met over eenige Sloten te Springen, andere werden van andere Paerden geslagen, dese alle gelijke een Accident te hebben, maer sommige krygen een op-

droginge aen de Schouder-blaen ,
altemets aen eene zy , somtijds aen
bey de zijden , soo wanneer men dat
gewaer wordt , soo sal men die een
weynig op een andere manier tracte-
ren , als wel die anderen , die men
niet en kan sien uytwendig , waer uyt
dat het spruyt.

Ten eersten , dan voor die gene
daer men die verkrimpinge ofte ver-
droginge bemerkt , sal men nemen
een groot Gewigt , ofte een grote
Steen , ofte een grote Kanon-kogel ,
ende het Paerdt op een zy neer ge-
leyt zijnde , met de quade zy boven ,
soo moet men dan soo hardt vryven
als het mogelijk is , hoe langer hoe
meer ; slaet dan die plaets vol met
Vlijm-slagen , smeert dan die plaetse
eenige dagen met een Salf , gemaect
van Dealthea , Popeljoen , en Oly
van

van Bayen , onder malkanderenge-
smolten , ende warm daer op ge-
smeert ; ende wanneer 't een tijdt
lang gebruykt zijnde , niet en komt
te veranderen , ofte men geen be-
terschap verneemt , soo sal men ne-
men 1 half-pont Boter , met 1 once
Spaensche-vliegen , gekookt , en-
de het Paerdt eerst het beste voor
Been opgenomen met een Touw ,
de Voet met of aen de Knie vast ge-
bonden ; ende laten 't dan op het
quade Been soo veel springen ende
lopen inde ronte , totdat het wac-
ker sweet , het welk men noemt
droogswemmen , ende als het Paerdt
dan soo warm gesprongen is , dan
in de Borst Gelaten , ende dan met
het Salfje van Boter ende Spaensche-
vliegen , heet ende warm mede ge-
smeert , maer het sal heel hart trec-

ken ende swellen, dit moet soo lang
gewerden tot dat de vogtigheyt die
van de Salf komt, begint op te hou-
den, dan afgewreven, ende weder
op nieuw gesmeert, gelijk te voo-
ren, dog men moet nog eenige da-
gen wat stoven.

Nog voor Kreupel inde Borst.

Alfoo dele Kreupelheyt in de Borst
zeer wonderlijk ende veel tijds on-
begrypelijk is, dewijl die plaets zeer
dik is, waer door men qualijk we-
ten kan of het schort in de Zenuwen
van binnen ofte van buyten, indien
het schort inde onderste ende inwen-
digste deelen, soo is 't niet mogelijk
dat d'alderbeste Salfven sodanig sou-
den kunnen penetreren tot de gront
toe, als sulx souden kunnen beho-
ren, derhalven moet men daer toe
op hoep gebruyken de beste metho-
de,

de, derhalven alsoo die Quetsure
ende oorsake soo different zijn, en-
de men niet zeker weten kan hoe
fulx is gekregen; soo is het niet quaet
dat men die Drank in geeft, die voor
de Vervange Paerden hier vooren
geschreven staet, ende dan mede
wel hart inde Borst Gelaten, ende
aen die zijde daer het kreupel is moet
men midden in de Borst door het
Vel een kleyn gaetje maken, ende
steken daer een Pijpje, ofte een
stuk van een Tabaks-pijp in, ende
blasen de gehele Borst op, ende dit
op geblasen zijnde, moet men daer
in gieten wat Oly van Camille, Oly
van Rosen ende van Consolida, de-
se 3 Olyen gemackt zijnde, ende
daer wat in de Wonde gegoten, en-
de laet het daer al heet in lopen, en-
de als het dan soo eenige dagen heeft

gestaen, soo moet men aen de onderste kant een openinge maken, op dat de Materie mogte uyt lopen, anders soo trekt men ook wel 2 Haire Sele daer deur, al waer men oordeelt dat het van noden is, ende laten het soo de Matery 8 of 14 dagen uyt dragen ende afdrogen, ende de Voeten alle dagen met Koe-mist in slaen, om de Voeten te verkoelen.

Nog een Salf voor 't Bouchlam

Neemt Oly van Pieren, Oly van Baeyen, Lijnzaet-oly, Spijk-oly, Terpentijn-oly, Petere-oly, Popeljoen, Oly van Camille, hier mede 8 dagen gesmeert, ende dan daer naer nog 8 dagen gestooft, met gekookte Stoof-kruyden, is ook mede heel goet dat men neemt gebrande Hout-asse, die in Wijn-azijn gekookt is, ende daer mede dan gewassen.

L V I I I . C A P I T T E L .

Voor Steen-gallen in de Voeten.

HEt gebeurt veel tijds dat de Paerden kreupel zijn van Steen-gallen, al hebben de Paerden goede Voeten, nogtans zijn die daer in verborgen, gelijk ik hondertmael gezien hebbe, dat al de Menschen oordeelden het waer inde Borst; de oorfaek waer uyt die spruyten is heel different, sommige uyt dwank van de Yfers, andere uyt verbrant Bloedt, andere uyt de Natuur; daerom is 't van noden als die Paerden kreupel zijn, dat men neerstig soekt, ende wanneer men die vint, moet men die tot de gront toe uyt werken, ende gemackelijk doen beslaen; neemt dan bruyne Suyker-kandy, en daer op geleyt, ende met een heet Yfer

204 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
2 a 3 mael in gebrant, en dan weer
verfagt met Terpentijnen Raep-oly.

LIX. C A P P I T T E L.

Nog voor Steen-gallen.

ALs de Steen-gallen wel uyt ge-
werkt werden tot de gront toe,
ende dan verfcheyde dagen gefmeert
met Terpentijn-oly, is mede goet
om te verdoven, ende dan foo eeni-
ge dagen daer mede gefmeert heb-
bende, dan groen Was gefmolten,
dat daer op gedaen, en laten het
daer op fitten; het gebeurt veel tijts
dat de Steen-gallen door Fenijn of
door andere Quaetaerdigheyt qua-
men te fweren, het zy van onderen
ofte van boven: dan is de beste raet
ten eerften de Sool uyt te nemen,
op dat de Voet lugt mogte krygen,
ende dan van boven daer eenige ope-
ninge

ninge gemaekt hebbende, aldaer dan op geleyt de Salf Egipfiacum met Werk, ende soo het niet genoeg wilde drogen, soo doet daer wat gebrande Aluyn op.

Nog voor de Steen-gallen.

Men moet de Voeten wel dun uyt snyen op de Steen-galle, ende dan bruyne Suyker-kandy met een heet Yser daer op gebrant, eenreys of drie als het beflagen wort, sy verdwynen.

L X. C A P I T T E L.

*Voor Spijkers ofte Nagelen inde Voeten
getreen.*

HET gebeurt veel tijts dat de Paerden eenige Spijkers ofte Nagels inde Voeten treen, het welke somtijts van weynig belang is, ende ook veel tijts grote, swate ende pericu-
ricu-

206 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
riculeuse Accidenten mede sleept ;
want als die Quetsure somtijts wat
diep in waren , was komen te quet-
sen tot aen het Vleis , het welk het
Beentje inde Voet komt te bedec-
ken , ende het eynde vande Zenuwe
beschermt , en als dat dan wort deur
getrapt , soo komt ten eersten het
Lede-water daer uyt lopen ende sy-
pelen , makende een onlydelyke
pijn , dan soo moet ten alder eersten
mede de Zool uyt genomen werden ,
ende indien de Wonde wat te veel
komt in de Voet toe te swellen , ge-
lijk veel tijts ende ordinaris gebeurt ,
soo moet men ten eersten een kleyn
stukje Mercurium Suplimatum daer
in steken , om daer eenige openinge
te maken , om daer wat in te kunnen
gieten , ende soo haest als gy een
openinge dan hebt , neemt dan Oly
van

van Rolen met een weynig Was, onder malkanderen gesmolten, ende daer in gegoten, en een Pleyster met Basilicum daer over heen geleyt, ende voort de Sool overal met Terpentijn beleyt, ende omden brant uyt te trecken, rontom de Voet dik Koe-mist gebonden, ende soo de Wonde haer dan niet wel wilde stellen tot beterschap, indien het quam te gebeuren dat het Zenuwe of Ledewater niet wel wilde ophouden, soo isser nog een nader Remedie; neemt een weynig Katoen, maekt daer een Wiekje van nat in Terpentijn-oly, steekt het van boven tot beneden in de Wonde, laet het soo wat dikjes boven op de Wonde staen, steekt het dan in brant, laet dat als het gebrant heeft soo inde Wonde branden, ende dan wat Lamp-oly

oly daer ingegoten en boven op, ende het sal stempen, ende wanneer de Wonde genegen was van boven toe te gaen, ende eng wierde, soo moet men daer weer wat Mercurium op doen.

LXI. C A P I T T E L.

Voor de Leeft.

DE Leeft is een Accident, komende inde achter Benen van de Paerden, onder de Hack, achter op de Schenkel, sijnde een dichte, een weynig bolachtig, maer niet heel sacht, 't welck de Paerden doet hinken, dese moet op deselve manier geholpen worden, gelijk hier voren vande Overhoeve geschreven staet, eerst met wat kloppen, en dan met wat hete Olye van Baeyen al siedende daer op gedaen, men moet
eerst

eerst daer wat slijm slagen in doen, gelijk als'er vande Overhoeven geschreven staet, want het is eerst een vochticheyt die daer komt uyt de Zenuwen, ende dat maect sijn selven daer hart als een callus, maer kunnen alle also verdreven worden, ende genesen op de selfde manier, gelijk de Overhoeven.

LXII CAPITTEL.

Voor Raspen aen de Benen.

DEse Raspen komen uyt haer selven, en is een vochtigheyt, gelijk een douw, dewelcke komt uytdouwen uyt de gewrichteen, so wel voor als achter aende Benen, ende dese voorschreve vochtigheyt maect haer selven gelijk als harde Roven, ende men kanse met dese Salve genesen. Neemt oudt Speck
O gesmol-

gesmolten sachjen in een Panne op het Vyer, giet het dan op kout Water, laet het kout worden, ende dan het Water daer schoon afgedaen, neemt dan een pont van 't selfde, en een half pont Bos-kruyt, met 1 onc Spaens-groen sijn gestoten, roert dit alles onder malkanderen hart met een Lepel, ofte met een Stamper in een Vyfel tot een Salf, ende hoe die Salf ouder is, hoedie beter is, ende als het daer mede gesmeert is, so moet men het 4 of 5 dagen laten gaen sonder yet aen te doen, dan vallen de Roven af, ende als 't weder droog is, noch eens, men sal het selden driemael doen, of het is genesen.

Voor 't selfde.

Neemt 1 onc Olye van Olyven, met een half onc Bloeme van Swavel, onder malkanderen gemackt tot een
Salf.

Salfjen, ende daer alle 2 dagen eens mede gesmeert, tot dat het genezen is.

Voor't selfde.

Neemt een pont Verkens-reufel, die eerst gesmolten is ende dan 4 loot Quic-silver, eerst wel gebroken, met Speecksel in een kleen flesjen, ende dan gemengt onder malkanderen, tot een Salfjen, men moet de Quic-silver met het Speecksel wel breken, ende dan wel onder malkandere met den Reufel mengen, dit is een goede Remedie.

LXIII. C A P I T T E L.

Voor Bloet pissen.

SOo wanneer een Paerdt ofte Beest Bloet pist, het welcke veeltijts komt dat de Beesten sijn overvloedig van Bloet, ofte dat het is gekomen

door grote force van lopen ofte ryden, het zy dan gekomen door wat oorfaeck het mag sijn, het moet wederom herstelt worden, so moet men ten eersten Laten in de Spoor-Ader aende Buyck, wat veel Bloed af, en dan ingegeven als 't volght, neemt 1 loot Nardus-faet, ofte by gebreck van dien, neemt Saet van Sallery een half loot, ende Lawas-faet een half loot, ende een muddetje olye van Olyven, en een muddetjen Wyn, onder malkanderen gemengt, kout ingegeven, ende des anderen daegs noch eens Gelaten aen den Hals ofte aende Borst, ofte kookt wat Hoender-mist met Bier, geeft het Paerdt in, het geneest, ofte anders Speck-wortel met Bier ingegeven.

Noch om in te geven als het van noden is.

Neemt Cremortarteri 1 onc, met 1

onc

one Olye van Olyven, dit met een half pint Bier ingegeven.

LXIV. C A P P I T T E L.

Om Bloet te stempen van 't Laten of Quetsuren.

WAnneer het is van 't Laten, het zy aende Borst ofte aenden Hals, ofte aende Buyck, ofte anders waer het mag sijn, steeckt een naelde ofte spel dwars door de Huyt daer 't Gelaten is, bewindt het met een sijden, ofte een anderen draet, ofte met een Paerts hayr rontomme, laet het staen tot den anderen dag, doet het dan los. So wanneer het komt van Quetsuren, het zy gehouden ofte gesteken, ofte wat het soude mogen wesen, so neemt Bovist ofte anders opgedroogt Duivelsbroot, ende dat inde Wonde gedaen,

214 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*

met een sterke compressie daer op gebonden, het stempt: ofte anders so neemt Terwen-meel, ende dat met kraght inde Wonde geleyt, so dik als men kan, ende dat met stercke compressie, en de bindinge daer in gehouden, is goet; ofte neemt Brande-netelen gehackt, en in de Wonde geleyt, stempt datelijck; neemt Robolus inde Wonde gedaen, ende dan met Werck daer op vast gebonden, maer als het sonder Bolus geschieden kan, is het best, want Bolus maekt de Wonde brandig, so dat men wel een dach ofte twee van doen heeft, eer dat men de Wonden weder op haer stel krijght, want na het gebruyck van de Bolus, wille de Wonde niet wel dragen.

LXV C A P P I T T E L.

Quetsure inde Mondt.

HEt gebeurt veeltijts dat de Paerden enige Quetsuren inde Mont krygen, sommige van Quetsen, andere van grote Venynigheyt, andere vande Water-kanker, dese bovengeschreve sijn alle noch geneeselijck, ten eersten voor Quetsuren, neemt ende wascht de Wonden met een weynigh Sout-water, ende drooght het selve dan wel uyt, neemt daer na Honingh, ende met een weynig Asijn gemenght, ende daer op gesmeert, geneest alle Wonden inde Mond; maer of het quam van eenige quade verrottinge, 't welck men de Water-kanker noemt, so moet men die plaetse eerst wel hart laten vryven, met een Poeyer gemaekt van

216 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
witte gebrande Vitriool, ende ge-
brande Aluyn onder malkanderen,
ende des daegs eens wacker gewre-
ven, ende daernaer de Mondt weer
uyt gewasschen met Afijn, en wat
gestampte Knof-loock daer onder,
ende dat dan met een popjeaen een
stockje, ofte met een doeckje de
Mondt schoonuyt gewasschen, ende
dan de Mont met Honingh gesmeert,
om te versachten, dit enige dagen
gedaen, geneest.

LXVI C A P P I T T E L.

Egels-voeten.

DAt sijn die gene, die so struffig
over eynde staen, ende altijt
so Rappig ende Mockig sijn, neemt
ten eersten ende bindt daer op ver-
scheiden dagen wat Menschen Drek,
ende dit gedaen sijnde, so neemt
ende

ende Bindet daer enige dagen wat Speck op, ende alle dagen met Loge tot de gront toeschoon afgewasschen, ende daer na met de groene Wondt Salf voorts genesen, dewelcke hier voorn is gemelt, ende so dit niet genoegsaem mogte helpen, so neemt i onc Cantharides ofte Spaense-vliegen, met een vierendeel Boter gekookt, ende daer mede gesmeert driemaal, ende laet het dan geworden enige dagen, tot dat die Roven van selfs afvallen, ende dan voorts met die voorschreven groene Salf genesen.

LXVII C A P P I T T E L.

Hoorn Salf.

DAer worden Ordinaris veel Hoorn Salven gemaectt van verscheyde soorten, ten eersten so

218 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
is 't een Salf die seer geroemt wordt
van veel menschen, neemt Hars,
Was, Terpentijn, Peck, met
Lijnfaet Olye gekook tot een Salf.

Een ander.

Neemt een vierendeel pont Vernis,
een vierendeel Schapen Ongel,
en een vierendeel Terpentijn, een
vierendeel Teer, met een vierendeel
pont Boom Olye, dit onder
malkanderen gesmolten.

Een ander.

Neemt Honing, Teer, Lijnfaet
Olye en Was, onder malkanderen
gesmolten tot een Salf.

LXVIII. C A P I T T E L.

Om Luysen te verdryven.

NEemt Tabak, kookt het met
Water, ende naer dat het ge-
kookt is, doet het door een Doek,
ende

ende doet daer wat Arsenicum onder, ende wast het daer mede.

Voor't selve.

Neemt Ratte-kruyt 1 onc, gekookt met 2 kannen schoon Water, en daer mede gekamt.

Voor't selfde.

Neemt Spijk-oly ende smeert daer mede, of neemt Precipitaet 1 halfloot, Swavel 2 oncen, Reufel 2 oncen, tot een Salf.

LXIX. C A P P I T T E L.

Van den Ouderdom.

DEN Ouderdom te kennen is aldus, als een Paert wort 2 jaer en een half, soo beginnen te wisselende 4 Tandén in't midden, voor inde Mont, te weten, 2 onderende 2 boven, soo dat die 4 Tandén op sijn 3 jaren al geschoten zijn, en
al

220 *Toevlugt ofte heylsaine Remedien*
al jonge Tanden inde plaets; en dan
op sijn 4 jaer wederom 4, te weten,
aen elke zy van de nieuwe 1 onder en
1 boven; ende dan op sijn 5 jaer nog
eens de 4 leste aen by de hoeken, aen
elke zy 1 onder en 1 boven, soo dat
zijn dan de leste die voor uyt de
Mont zijn; ende dan op sijn 6 jaer
dan zijn alle Tanden volwassen,
maer de hoeken nog wat heel; op
het 7 jaer alle gelijk, maer op de hoek
Tanden een kleyn swart plekje; en
op de 8 jaer zijnse alle wit op de eyn-
de, soo dat dan de zekerheyt gedaen
is; ende dan verder moet men regu-
leren aen de Cros-tanden ende ande-
re particulariteyten naer elk sijn
goet dunken.

L X X. C A P I T T E L.

Voor de Varent.

DE Varent is een seer quaet Accident der Paerden, en komt op het Hoofst, regt midden op, tussen bey de Oren, ofte aen bey de zyden agter de Oren, en ook mede aen beyde zyden op de Schoft, werpt het sijn selven op, met dicke Geswellen, heel sponsieus, een wijltijt lank sijn selven soo verthoont hebbende met soo een Geswel, het zy aen het Hoofst ofte op de Schoft, 't welk daer na van selfs deur breekt, maer somtijts moet het deur gedaen werden, en is dan vol Matery, 't welk dan blyft dragen, gelijk een continuele Fistel. Dit Accident komt dan uyt een overtollige vogtigheyt, 't welk spruyt uyt de Zenuwen, ende blyft

blyft aldaer hangen op de Zenuwen, makende op die plaetfe een grote putrefactie ende verrottinge inde Zenuwen, foo dat het fcherpe hete Water als dan foo bijtagtig is, dat de Zenuwen daer omtrent gelegen, de Zenuwen op de eene of op de andere plaetfe komt te bederven ende te verrotten, endewijl de Zenuwen van taeve ende sterken aert zijn, fo en kan het bedorve van het gefonde niet separeren, foo komt dat dit ongemak de Varent altijt niet op een manier en wort gecureert, want het is een geheel andere faek als men in tijt daer in vöorfiet, eer het quaet-aerdige alreets tot inde Zenuwen is geavanceert, ofte dat men van te vooren dit quaet komt te stutten, eer dat het foo ver komt, derhalven foo zijn de Medicamenten different, want

want soo lang het sijn selve nog in de Zenuwen niet heeft ingewickelt, soo kan het nog geholpen worden, met Poeyers ende Dranken, om die opgeswolle bolligheyt ende vogtigheyt wederom in te drogen, gelijk wy hier sullen tonen, maer wanneer het soo ver is, gelijk wy hier geseyt hebben, soo kan het met die eerste niet geholpen werden, al had men de beste Medicamenten en kennisse van de gehele werelt; hierom komt het datter menig bedrogen wert, dat sy seggen gekent te hebben, die alle dese gebreken konde helpen met Dranken, sonder met Handen daer aen te werken, maer sy zijn ver bedrogen geweest; wel sommige maer niet alle, want ik hebbe daer veel exempelen by myn voorgaende Meesters van gesien, de eerste Remedie
hier

224 *Toevlugt of heylsamen Remedien*

hier voor dan is, wel Bloet te Laten, endan genomen wit Vitriol 2 oncen, ende 2 oncen Eleboris albi & ingri, ofte swarte en witte Nies-wortel, met 2 oncen Soet-hout, dit samen in een Linne Sakje genaeyt, ende in een Tobbe met Water geleyt, ende daer van laten drinken 10 dagen lank, ende als het Water afgedronken is, wederom ander daer op gegoten.

Voor de Varent.

Naer dat dit voorschreve alsoo gedaen is, ende alles is gedronken, ende nogtans geen veranderinge vindende, sal men desen Drank ingeven; neemt gemalen Pock-hout 1 onc, 1 onc Sevenboom, met 1 onc Creeften-ogen samen gekoockt, met twee kanne kleyn Bier, dit in drie delen gedeelt zijnde, ende dat drie dagen

dagen naer den anderen ingegeven, ende soo wanneer men dan fiet, dat alle dese Medicamenten niet en helpen, soo moet men vast besluyten dat'er enige haperinge aen de Zenuwen moet wesen, dan moet'er naer de oorfaeck van dit Accident gesoght werden, 't zy dan door Corrosyven, Snyderen ofte Branden met hete Yfers, ende dan soo ver komende, dat men dan de rechte Fondamentele oorfaeck komt te ontdekken, 't welk gemeenlijk inde Zenuwen, ofte somtijts wel in 't Been komt te geschieden, soo het dan inde Zenuwen is, soo moet men het doode van het levende affnyden, ende die plaets met een Brandinge van een heet Yfer, een weynig te schroeyen, op dat het niet verder mochte voort kruypen, want het Branden dan beter is als het

R

snyden

Snyden ofte Corrosyven, ende sal beter separeren, maer wat het Vleis belanght om de eerste opening te maeken, moet Gecorrosijft werden; ende moet op soodanig een manier gedaen werden, neemt ende opent de plaets daer gy wilt soeken met een Instrument, het zy met een Lancet ofte Corrosijf, die weg in, daer gy wesen wilt, ende neemt dan Mercurium Suplimaet, de grote als een Knicker, en steeckt het so diep als gy soeckt te wesen, laet het daer 2 a 3 daegen in sitten; tot dat het van't selfs los wert, is het dan noch niet groot ofte diep genoegh, doet het soo lang tot dat gy openinge genoeg hebt, ende daer nae als gy op de gront klaer zijt, dan de Wonde genesen met wicken, eerst van Basilicum, ende daer nae met Egiptiacum, ofte
andere

andere goede heel Salven, ofte Poeyers, gelijk men in andere Wonde gewent is te doen; men neemt dan oock wel 1 loot witte Vitriool, met een half pint Wyn, laet 't daer in smelten, ende bet 't daer mede, ende dan Terwen-meel inde Wond gestroyt, op dese manier sijnder vele geholpen.

L X X I C A P P I T T E L.

Remedie voor Spatten aen de Benen der Paerden.

WAt aengaet de Spatten aen de Paerden zyn tweederley; de eene soorte wordt genaemt Been-spat, of soo sommige seggen Koe-spat, dewelcke zyn hart en droog, gelijk een Been; hier van zyn diverse opinie, hoe ende uyt wat oor-sake die aen de Benen komen: hier

228 *Toevlugt ofte heylfame Remedien*
van kan anders geen reden gegeven worden, als dat wy by experientie hebben bevonden en gezien Veulens of jonge Paerden, noch fuygende by de Moeder, hebbende sommige aen een Been, sommige aen bey de Benen, soo je eerst uyt die Natuur andere gezien die het gekregen hebben met grote force, met lopen en springen, die het al mede daer van gekregen hebben; soo dat die Accidenten soo wel komen uyt de Natuur als uyt grote force, daerom soo moet men wel forge dragen als men wil jonge Paerden aenfocken, dat men moet toe sien dat de ouden daer niet mede besmet zyn, want het erft over, ende het is een Accident dat alle Paerden die het hebben, zijn veel minder waert, al schoon dat die noch niet en hincken of krepel gaen,

gaen, maer men moet het altijd verwachten, en selden beurt het of het quaet volgt daer van.

Die ander soorte van Spatten zyn sagt en weekachtigh, ende worden genaemt Bloet-spatten: de oorsake van dese is al mede veeltijds uyt de Natuur; want al de Paerden die soo bolachtigh zyn van Benen, hebben de meeste noot daer van; ende dan somtijts met hart lopen of springen en met grote force kan't al mede geschieden dat die Zenuwen daer van borsten, en deuytpuylinge maken; gelijk mede de Blossen in de Knien, of Ellebogen achter aen de Benen, die gemeenlijck al op deselve maniere komt, als die sagte Spatten doen, ordinaris evenwel door grote fatigen of geweld, als mede Gallen onder aen de Benen, soo wel achter als

voor; is al mede het selve natuyr-
lijcke Accident, en komt mede al-
foo als die voorgaende, gelijk wy
gefeyt hebben van de Boffen en
Spatten; foo dat al het gene goet is
voor die fagte Spatten, en die fagte
Boffen en Gallen is al eveneens, als
mede de dicke Hacken achter aen
de Benen, die men Scheyt-hacken
noemt.

Remedie voor harde Spatten.

Neemt 1 onc Eforbium, 1 onc
Cantarides, met 1 onc Oly van Bay-
laury, met 1 loot Maegde wafch,
met 1 loot Hars; dit onder malkan-
der gefmolten tot een Salf, defe
Salf daer op geftreken, foo dick als
men met een warm Mes of met een
ander plat Spaentjen daer op kan
ftryken, ende dan een heet Yfer daer
tegen gehonden, dat het heet wort,
en

en laten 't daer op sitten, en des anderen daegs wederom het selve, tot 4 a 5 dagen lanck, maer men moet eerst het Hair gladt affnyden, op dat het daer des te beter op kan blyven sitten; dit dan 4 of 5 dagen zynde, dan die plaets alle dagen gewasschen met Brandewijn, tot dat het wederom van buyten genesen is, ende dan noch 8 dagen gesmeert met Traen: of het dan gebeurde dat het Hincken noch niet wilde over gaen, soo is dan die leste Remedie met een plat Yfertjen op sijn kant gebrandt, ende dan gebrandt zynde, Peck gesmolten, en siedent heet daer op gedaen, met een weynigh Werck daer boven over, laet dit daer soo lange op leggen tot het daer van selfs afvalt. Dese voorsz Remedien zyn mede goet voor Over-hoeven, en

232 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
kunnen met dese voorſz Remedien
geneſen worden.

*Voor ſagte Spatten, Boſſen, Gal-
len en Scheyt-backen.*

Dese voorſz Accidenten zyn van
eene ende ſelve nature, 't is een vocht-
tigheydt die haer oorspronck heeft
uyt de Zenuwen. Omme dese dan
te geneſen, gelijk ick honderden
gedaen hebbe, ſoo is dan het geraet-
ſaemſte dat men dan eerst gebruyckt
de lichte of oirboorſte Medicamen-
ten die wel geneſen, en geen Hair
beſchadigen; maer om dieswille dat
dese Accidenten ſomtjids wat out-
achtigh of lange gehad zyn, ſoo
willen ſommige wel wat eerder weg
gaen als de andere, ſoo dat men wel
wat langer moet continueeren, en-
de met goet oordeel gebruycken,
den eene wat heter als den andere,
al

al naer goetdunken, en naer de sake vereist.

Neemt Traen van een Walvis 4 oncen, met de Handt vet gesmeert, ende hart ingewreven, tot dat de Handt heet wordt, ende dan een heet Yser daer tegen gehouden, ende laten 't heel warm indrogen en uytbranden; dit een tijdt lanck gedaen zynde, ende soo het niet wilde beteren, soo sal men kunnen nemen noch dese naer schreve, hoe wel hier wel tien van beteren, eer men 'er een contrary vindt.

Noch een ander voor 't selve.

Neemt Oly Petere, Oly van Tichelen, of Oly van Aerden, van elks 1 onc, Oly van Nardus 1 loot, Spijck-oly 1 loot, dese Olyen onder malkander gemengt, ende daer mede alle dagen heel heet gewreven,

is heel goet en probatum; maer wel verstaende 't is altydt nodigh die Spat-ader gekort of uytgehaelt, op dat die vloeyinge van boven dan in de Benen vallen mochten, soo een weynigh belet worden, om de Benen wat droger te houden, soo dat men met dese voorfsz kan helpen Boffen, Spatten en Gallen.

Een ander voor 't selve.

Neemt 1 onc Spaense Vliegen, heel fijn gestoten, met 1 half-vierendeel Boter gekookt, en daer verscheyde dagen gesmeett, het zy Gallen, Boffen of Spatten, is mede heel goet, ende ten quaetsten komende dat al 't voorfsz niet wel wilde lucken, gelijk selden beurt, soo moet men dan dese voorfsz Remedie doen, die voor de droge Spatten geschreven staen; dat zyn de leste

Re-

Remedien, of ten waer dat men die noch wilde branden, het welck somtijdts noch eenigfints goet is, maer het is niet seer aengenaem, om dieswil dat het soo eenige Lidtteyckens na laet: daerom soo moet men met de andere Remedien neerstigh vervolgen, want die maken de Benen niet ongesien, ende het sal van tien of twintigh geen twee mankeren, sonder branden, met die Olyen te smeren.

Wat aengaet de Scheyt-hacken, gelijk wy boven geseyt hebben, genesen wel veelmaels met smeren, maer wy hebben oock veelmaels gesien dat die Hacken waren van binnen door eenige forceringe soo gekneust, dat wy die moesten openen, ende hebben daer dickwils hele stucken doot Vleys uytgehaelt, oock somtijts als Kuyt van Haring, ende als wanneer dat alfoo is, soo is't onmogelijck met smeren te verdryven; ende dese zyn dan die gene die men moet een
kleyn

kleyn gaetje maecken aen de onderste kant, op dat als dan het Lidtteycken des te minder kan gesien worden, ende 't is dan mede seer dienstigh als het geopent is, dat men als dan een gloeyent heet Yser; te weten voor met een knopjen, om van binnen wat doot te branden, des te beter sal 't dun worden, ende dat te eerder sal 't genesen.

LXXII, C A P P I T T E L.

Voor geborste Zenuwen.

DAer en is bykans niet veel onderscheyt tusschen die Spatten ende dese geborste Zenuwen, ende daer en is bykans niet een Accident dat een Paert soo subject is als dese, principael die gene die eenige grote fatigen moeten doen; dese komen meest aen de voor Benen, ook wel somtijts agter aen de agter Benen, somtijts aen een, somtijts aen alle beyde,

beyde, het is een dikte boven de Voet, regt op de Zenuwen; dese kan men helpen als volgt. Neemt Olye van Bayen 4 oncen, swart Pek 4 oncen, Lijdzact-oly 2 oncen, Oly Petere 2 oncen; dese voorfz alle onder malkander in een potsiedent heet gemaekt, ende dat met een Wolle Quasje daer op gestrekn, te weten, op alle bey de zijden van de Zenuwen 3 of 4 dagen na malkander, ende dan eenige dagen op gehouden, als dan wat Boter gesmolten met Oly van Olyven daer op gesmeert, om alle Roven ofte de voorgaende Salf wederom af te krygen, of met Zeepwater afgewasschen, ende dan wederom als de voorgaenden 3 dagen weer heet gesmeert, ende dan al weer eenige dagen gewasschen, ende soo tot driemael. Dese Remedie is mede

de

238 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
de goet voor Spatten en Gallen, die
wat veroudert ofte verwydert zijn.

LXXIII. C A P P I T T E L.

Waerschouwinge.

NAdemael dat alle Paerden niet
en zijn al even jonk, nog even
out, nog even groot, nog even kleyn,
als mede daer zijn sommige die heel
teer zijn, gelijk sommige Barba-
rische Paerden, als mede sommige
Engelsche, als mede sommige Spaen-
sche Paerden, soo dat men moet we-
ten dat die jonge, of heel kleyne,
of die heel delicate en tere Paerden,
die moet men dan al na advenant die
Medicamenten prepareren, want
alle dese Medicamenten die in dit
Boek zijn gemelt, zijn op sodanige
form of voor een middelbaer Paerdt,
van grote, sterkte of van een bequa-
men

men ouderdom; soo men dan heeft seer jonge Paerden, of seer kleyne, of seer oude, soo moet men een weynig minder geven, naer goet dunken.

LXXIV. C A P P I T T E L

Om Wrattente verdryven.

DAer sijn somtijts veel Paerden mede gequelt die Wratten krygen, sommige aen't Hooft, anderen aen den Buyk, oock wel aen de Benen; als nu dese Wratten komen met sulken fatsoen dat men die met een Draet kan vatten, en die dan digt toe gebonden, ende dan alle dagen al wat harder gebonden, soo vallen die eyndelijk af; ende so wanneer dat de Wratten mogten komen te groeyen soo plat en breed, gelijk veeltijts gebeurt, soo kan men die
weg

240 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
weg brengen met Oly van Vitriol ,
daer op gedaen , en alle dagan een
weynig af gefneden , ende al weer
wat op gedaen , tot soo lange dat het
al te samen af gebeten is , soo diep
als men wil , maer men moet het wat
subtjil gebruyken , het soude anders
meer af eten als van noden is ; op die
selve manier kan men met Stark-wa-
ter ook soodoen , als men daer regt
en wel op let , soo kan men die alle
met goet gemak weg brengen.

Nota. Op deselve manier kan men alle
Wratten en Puyften vande Mok of Stinck-
benen verdryven , als men de Knobbels
cerst met een Mes affnyet , ende dan met de
voorsz Oly van Vitriol vervolgens als bo-
ven geseyt is , gebruykt , *probatum est.*

LXXV C A P P I T T E L.

Voor Kanker in de Voeten der Paerden.

Dit Accident is een vande grootste qua-
len die een Paert souden kunnen over-
komen, die ook meest by alle Meesters on-
genceslijk worden gehouden, maer nu heb
ik nog weynig tijds geleden een sodanige
Remedie gevonden, waer mede ick'er veel
mede genosen hebbe, als volgt.

Voor eerst soo moet men de Voeten die
oude Hoorn soo schoon uyt snyden, tot het
leven toe, ende die Kankeragtige plaets
tot de gront toe schoon macken, ende dit
dan alsoo schoon zijnde, neemt dan Oly
van Vitriol, met een weynig Steen-kalk
daer onder gemengt, ende dat dunnetjes
daer op gestreken, ende dan met Werck
daer op geleyt, ende een Lere Lap onder het
Yfer geleyt, ende dat dan soo gecontinu-
eert, soo lange dat men siet dat het gene-
sen is, men moet het soo met verstant ge-
breyken, na dat men siet dat 't van noden is,
te weten, of men veel Kalk daer onder moet
doen ofte niet, want dat kan men aen 't

Q

Acci-

242 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*

Accident gewaer worden, waer naer 't best wil luyfteren, somtijts wat minder Kalk, somtijts wat meerder, naer goetdunken. Dit is een onfeylbare Remedie, by myn onlangs uytgevonden, ende by myn selver geprobeert.

Om een Paerdt een wit teyken of een Kol te maken voor 't looft.

Neemt eerst een Tinne-lepel vol Steenkalk, ende gemengt met 6 Tinne-lepels vol Regen-water, ende die plaets nat gemaect daer het teyken wesen moet, dit dan gedaen zijnde, soo neemt een Schoenmakers Elst, ende steekt het door de Huyt van 't Paert sijn Voorhoofd, in de midden daer het teyken wesen moet, pas in en weer uyt, ende dit dan deur gesteken zijnde, trekt die Elst weer daer uyt, ende steekt als dan een Yfer Priemtje weer in deselve plaets, ende dit dan soo gedaen zijnde, neemt dan een vast gedraeyden Draet, of een Toutjen, soo dik als een Schoenmakers Pekkdraet, maer vast gedraeyt, wel twee vaem lank, ende die van eynden aen daer om gewonden, soo vast als men kan, soo dat het soo breed bewonden is als men het teyken hebben

ben

ben wil, ende laten het dan soo vast voor't Hooft sitten; ende dit soo gedaen zijnde, laet als dan het Paerdt wat ryden tot dat het sweet, ende dan op Stal geset, ende laten het selve 24 uyren staen, ende dan wederom afgedaen, en die Priem daer uytgetrocken, en die plaets met een platte Handt neer gedout, en daer na heel vet met Varkens Reusel gesmeert, ende soo van selfs laten geworden, sonder daer iets meer aen te doen, want daer metter tijdt een Roof afvalt, en van selfs weer wit Hair inde plaets komt, maer men moet wel agt nemen met den eersten als men het daer op gedaen heeft dat het niet en wort afgeschuurt, of daer van gestoten.

LXXVI C A P P I T T E L.

*Tekenen van een wel gemaakt ende deugd-
saem Paerdt.*

DAt heeft een kleyn en mager Hooft. Grote Ogen, en sterk van gesigt. Kleyne sterke Oren. Lange Manen. Een grote Mont,

244. *Toevlugt ofte heylsamen Remedien, &c.*
endunne Lippen. Boven de Ogen
vol. Grote Neusgaten. Een lan-
ge dicke Hals. Wel besneden van
Kaken. Een sterke Borst. Hoog
van voor Benen, en kort van agter.
Hoog van Schoft. Regt van Rugge.
Grote platte Ribbens. Breet van
Kruys en wel geklooft. Dik van
Buyk en wel gesonken. Vol van
Heupen. Welaen Geribt. Breet
en dik van Billen, ende wel Gebroekt.
De Staert van agteren vast gesloten.
Platte Schenkels. Glat ende effen
op de Spatten. Een lange Staert.
Swarte Hoeven. Kort gejunctuyrt
van Koten.

F I N I S.

Ver-

Verscheyde Remedien voor

KOE-BEESTEN

E N

O S S E N.

I. CAPITTEL.

Voor Sieke en Kranke Koe-beesten.

ALs een Koe-beest heel Krank is, soo sal men nemen Alsem, Mater, Neipe, Jufrous-mark, van elx een hant vol, met 3 Worteltjes van swarte Nieswortel of Vier-kruyt, al te samen kleyn gehakt, met wat Zout, met 1 half-pont Boter, dit onder malkander gemengt, ende als Pillen of Ballen in den Hals gesteken, om deur te swelgen, en een half-pint Wijn

246 *Toevlugt ofte heylsamen Remedien*
daer op gegoten, ende soo laten
staen tot des anderen daegs, ende
indien het niet ras verandert, soo
moet men Ader-laten en Kroppen.

Een ander voor 't selfde.

Neemt Huys-look, ende stoot
dat met Zout, met ander-half Bier-
glas vol Sop van 't Kruyt van Nagt-
schaer, 1 Glas vol Azijn, met 2
versche Hoender-Eyeren, dit samen
ingegeven.

Als de Beesten niet willen eten.

Soo moet men koken Bier, met
Roggen-broot, met wat Boter daer
ingedaen, en dat ingegeven om te
versterken.

II. C A P I T T E L.

Voor een Beest dat het Lijf swelt.

NEemt 1 loot Nardus-zaet, met
1 half-loot Foelie, 1 half-loot

Note-

Note-muscaet , dit samen gesoden met 1 kanne goet Bier , ende als het gesoden is nog 2 versche E yeren daer ingedaen , en dan ingegeven , maer Koeyen die Kalf dragen souden het niet wel kunnen verdragen , sonder aen't Jong schade te lyden.

I I I . C A P I T T E L .

Voor een Beest dat veel Kugt en Hoest.

NEemt 1 Hant vol Honts-draf , met 1 half-loot Nardus-zaet , met 1 Hant vol Byvoet , heel kleyn gestoten , t'samen met 1 Hant vol Zout gesoden , met 1 kanne out Bier of Wijn , ende dat in 2 reylen ingegeven ,

Nog een voor de Kugt ofte Hoest.

Neemt Honts-draf 1 loot , Schelkruyt 1 loot , Peper-wortel 1 loot , dat gekookt met 1 kan Bier , en ingegeven .

248 *Toevlugt of heylsame Remedien*
Een ander.

Neemt Dropsoethout 1 onc, met 1 half-vierendeel Rasynen, met een half-vierendeel Vygen, dit te samen gekookt met 2 kanne Bier, ende als het gekookt is, daer onder gedaen 1 muddetjen Oly van Olyven, met 1 onc oude Boter, dit in tween of in drien gedeelt, en dan in 3 reysen 3 dagen na malkander ingegeven, ende eens laten bloeden.

I V. C A P P I T T E L.

Voor geswollen Eller of kloveninde Spenen.

NEemt, indien het een hart Geswel is aen de Eller, soo sal men het eerst smeren om ryp te maken, met een Salfje, gemaekt van Reusel, Dialthea en Popeljoen, t'samen gesmolten, ende als men dan fiet dat het eenigfins ryp wort, dan sal men
het

het wel openen, en wijt genoeg, ende indien het weder mogte genesen, ende 't wilde dan niet sagt worden, dan sal men smeren met dit navolgende Salfje; neemt Oly van Bayen, met Popeljoen, met Oly van Kamille, Oly van Rosen, en een weynig Kanfer, met een weynig Spijkoly, met een weynig Oly van Lijnzaet en een weynig Wasch, onder malkander gesmolten, en daer mede gesmeert, van elx even veel, 2 mael des daegs gesmeert, ende dan alle 4 of 5 dagen eens met Zeep gesmeert, en laten dat daer een nagt op sitten, ende des morgens weer afgewasschen, ende daer na droog zijnde, al weer gesmeert, alsoo vergaet het al weer soo van langfamer hant.

V C A P P I T T E L.

Waerſchouwinge.

DAer en is in de werelt geen dink
 ſoo nootſakelijk als het Bloet
 Laten voor de Beesten, tweemaal ten
 minſten in 't jaer, want uyt den over-
 vloed van 't Bloet komen veel gebre-
 ken der Beesten, want men kan het
 ligtelijk afmeten, ende de reden ſul-
 len 't ons doen geloven, wy weten
 als dat die Paerden, ja Menſchen
 ende verſcheyde andere Dieren, deur
 grote fatigen ofte arbeyt dikwils
 ſweten of de Natuur verwarmen,
 waer mede dat ſy de Natuur te hulp
 komen, waer door het Bloet ſig ſel-
 ven komt te ſuyveren; ende door
 dien alle de Beesten door goet of
 quaet eten of voeragie haer ſelven ſo-
 danig voeden, is de voeragie goet
 ſoo

foo vergaren die een grote abundantie van goet Bloet, het welk haer al mede door grote abundantie schadelijk is, als ook het quaet voer dat haer qualijk bekomt, daerom foo is 't nootsakelijk dikwils te Aderlaten, waer mede men veel ongevalen en Siektens kan voor komen, so dat het die gene foo nootsakelijk is die goet Bloet hebben, als de andere.

VI C A P P I T T E L.

Voor 't Longe-vuyr.

NEemt Boontjes Hool-wortel, Bakelaer, Rabarber, Colocynth, van elx 1 onc, Eleberis alby of witte Nijs-wortel 1 half-loot, Veneetschen Driakel 1 onc, Gentiane 1 loot; dat samen gekookt met 4 kanne Bier, wel toe gedekt, en laten het soo lang koken tot dat de derde-

derde-part versoden is, ende dat in 3 reysen ingegeven, te weten, de eerste reys des morgens, ende het tweede des avonts, ende het derde des anderen daegs 'smorgens, ende dan Gelaten ende gekropt.

Een ander voor 't Longe-vuyr.

Neemt 1 half-pint Oly van Olyven, met 1 muddetjen Brandewijn, met 1 loot Metrydaet, met 1 loot Veneetschen Dryakel, en dat ingegeven, als mede dan Laten en kroppen.

Een ander voor 't Longe-vuyr.

Neemt Nardus-zaet 1 onc, Seven-boom 2 oncen, onder malkander gestoten tot Poeyer, ende gekookt met 2 kanne Bier, tot dat de derde-part verkookt is, en dan daer nog onder gedaen een half-loot Boks-bloet, met 3 stuyv. Safferaen, en dan met malkander ingegeven.

Een

Een ander voor 't Longe-vuyr.

Neemt Wijn-azijn 1 muddetjen,
1 half-pint Raep-oly, met nog 1
loot Schel-kruyt, 1 loot Wijn-ruyt,
Eleberis 1 Ocker-noot schelp vol,
t'samen gestoten met 1 bolletje
Knof-look, met 1 half-pont Honing;
dit onder malkander geroert, en in-
gegeven 3 dagen namalkander, of
ten waer dat de Beesten al te slap en
Krank mogten zijn, dan kan men
wel 1 dag over slaen.

VII CAPITTEL.

Voor Koeyen die op 't Kalven staen.

HEt gebeurdt veeltijds dat de
Koeyen staen heel na by om te
Kalven, principael als die inde
Weyde gaen, ook gebeurt het wel
op Stal zijnde, als die wel gevoert
worden, dat haer Ellers seer komen
te

254 *Toevlugt ofte heylsame Remedien*
teswellen, soo vande Sugt of begin-
fel van Melk, sodanig als of fy ge-
kalft hadden, al is het nogtans ver-
fcheyde dagen van te vooren, ende
daer wort somtijts niet wel op gelet,
alfoo veel Menschen oordelen dat
het niet van noden is tot dat die ge-
kalft hebben, maer nogtans soo ko-
men daer veeltijts grote ongelucken
door, want de ontstekentheyte van
't Eller, die seergroot is, trekt door
't gehele Lighaem, ende maekt so-
danige ontsteltenisse dat daer wel
Beesten komen van te sterven, daer-
om, om dit voor te komen soo moet
men die Beesten alle dagen melken,
al even eens of die al gekalft hadden,
om die sugtigheyt en die pijn te ont-
lasten, ende soo doende komt men
voor veel swarigheden, die anders
daer uyt souden spruyten.

VIII. CAPITTEL.

Nog een Remedie voor Koe-beesten.

ALfoo daer veelderhande Siekten dominieren onder de Beesten, soo zijn daer nogtaus maer 2 die alle Beesten heel subject zijn, dat is, te weten, de overvloedigheyt van 't Bloet, ende ten anderen overvloed van Galle, die dan stark in de Beesten prædomineert: derhalven soo is dan dese Remedie heel kragtig goet om het Bloet te temperen, en die overvloedigheyt van de Galle te doen verdwynen. Neemt Galiga 1 half onc, Gentiane 1 half onc, Mirre 1 half onc, t'samen kleyn gestoten, ende eens met 1 kanne Bier opgekookt, ende dan deur een Doek gedaen zijnde, neemt dan 2 dragma Salprinel, met 1 half-loot Crimortarter,

256 *Toevlugt ofte beylfame Remedien*

tarter, met 2 dragma Bitter-heylic,
 en voor 1 stuyv. Safferaen, dit alles
 onder malkander gemengt, ende
 de helft daer van lauw warm ingege-
 ven, ende de andere helft dan des
 avonts daer na, ofte des anderen
 daegs 'smorgens, ende ten eersten
 moet men Bloet Laten aen bey de zy-
 den van den Buyk, ende de Mont
 gewasschen met Zout en Water.

E Y N D E.

